

Kræfti pillugu nassuiaat 2011

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, UKA 2011/47

Siulequt

2009-mi ukiakkut ataatsimiinnermi Naalakkersuisut peqquneqarput nappaassuup kræftip nunatsinni qanoq atugaatiginera qanorlu annertutiginera pillugit aqqissuussaasumik misissuineq aallartissagaat, kræfti pillugu nuna tamakkerlugu iliuusissamut qinigaaffiup matuma iluani aallartinneqartussamut – tassa kingusinnerpaamik 2013-imi – misissuinerit taakkaa tunngaviliissapput, tassungalu atatillugu Naalakkersuisut 2011-mi ukiakkut ataatsimiinnermi misissuinissamut sinaakkusiussassat pillugit nassuiaammik allaganngorlugu saqqummiussissasut.

Nuannaarutigeqaara, Kræfti pillugu nassuiaat 2011 saqqummiussinnaagaku, taannalu misissuinissamik peqquneqarnermi suliat siullit inernerat. Peqqissutsitsinnut aamma inuunita naleqassusianut pitsaassusianullu kræfti unammillernartut annerpaat ilagaat. Kræftip ajunngitsumik katsorsarneqarnera peqqissutsip toqullu assigiingissutigisinnaavaat.

Siusinnerusumut naleqqiullugu amerlanerit ullumikkut kræftimik nappaateqalersarput. Tamanna assigiingitsorpassuarnik pissuteqarpoq. Ilaatigut kræftip atugaajartuinneranik, ilaatigullu ukioqqortu-siartornermi kræfteqalersinnaanerup annertunerulertarneranik tamanna pissuteqarpoq – qujanartumilli amerlanerujartuinnartut qangamut naleqqiullugu ullumikkut utoqqaanerulersarput. Aamma qangamut naleqqiullugu amerlaqisut ullumikkut kræftimik nappaateqarnerminnit ajorunnaarsinneqartarput imaluunniit nappaat atoraluarlugu sivirusnerusumik inuutinneqartarput. Tamanna piumasaqaatitaqarpoq, kræftip katsorsarneqarneranuunnaangitsoq, aammali napparsimareernermi piginnaanngorsagaq-qinnermut kiisalu nappaatip sivirusumik atorneqarnerani anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaanerumut.

Kræftimik nappaatit ataatsimut isigalugit Kræfti pillugu nassuiaat 2011 suliarineqarpoq, nassuiaatillu nunatsinni kræftip katsorsarneqartarnerata inissisimanagera takutippaa. Pitsaaliuinnermut, nappaatip suussusersineranut, katsorsaanerumut aamma paaqqutarinninnermut, piginnaanngorsaaqqittarnerumut aamma anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaasarnermut tunngatillugit suliniutit tassani nassuiarneqarput, kiisalu 2013-imi kræfti pillugu iliuusissap aallartinneqarnissaata tungaanut suliaasaqarfii ingerlateqqinneqartussat pillugit siunnersuutitaqarluni.

Kræfti pillugu nassuiaammik tikkuarneqarpoq, kræftimik nappaatit tamarmiusut ilarpassui pitsaaliorneqarsinnaasut. Pujortartarneq, inuunermilu pissusilersuutit allat kræfteqalernissamut pissutaanerpaasarput. Isumaqarpunga ilisimasaq taanna ullumikkumut naleqqiullugu siunissami inuiaqatigiit inooriaatsiminnik allanguinissaannik ataatsimoorluni suliniuteqarnissamut atorneqarsinnaasooq.

Kræftimik nappaatit paasineqajaaraangamik nalinginnaasumik katsorsaruminarnerusarput. Taamaammatt siusissukku kræftimik suussusiliineq kræftip kinguneqarluartumik katsorsarneqarnissaanut pingaaruteqarlunnartut ilagaat. Aamma katsorsaanerimik ingerlatsineq pitsaasooq aqqissuulluagarlu taamatut pingaaruteqarpoq. Ullumikkut kræftip katsorsarneqartarnerani neqeroorutit amerlaqaat assigiingissitaaqalutillu. Ilutigalugu katsorsaanerit amerlasuut sivirusumik ingerlanneqartarput, arlallillu maani nunatsinni ingerlanneqarsinnaanngillat, Danmarkimili ingerlanneqartariaqarlutik. Kræftimik nappaatilinnut ataasiakkaanut tunngatillugu immikkut ittumik suleqatigiinnissamik tamanna piumasaqaatitaqarpoq.

Kræftimik katsorsaaneq pitsaasooq akikitsuunngilaq. Taamaattumik nassuiaammik naatsumik nassuiarneqarput aningaasat ullumikkut kræftimut tunngatillugu atorneqartartut, kiisalu kræfti pillugu nuna tamakkerlugu iliuusissap atuutinneqalernerani aningaasatigut pisariaqartitaasussanut tunngasut.

Inuit peqqinnissaqarfiup iluani avataanilu sulisut Kræfti pillugu nassuiaat 2011-p suliarineqarnissaanut ilisimasaminnik annertuunik ilanngussisinnaasimasut qutsavigerusuppakka.

Nuuk, juli 2011
Agathe Fontain
Peqqissutsimut Naalakkersuisooq

Imarisai

Siulequt.....	3
Eqikkaaneq.....	7
1 Nassuiaatip tunuliaqutaa	14
1.1 Nassuiaat.....	14
2 Kræfti kræftillu atuunera	15
2.1 Kræfti sunaana.....	15
2.2 Kræftimik katsorsaannermi anguniakkat.....	15
2.3 Qaqugukkut kræfti paasineqarsinnaasarpa?.....	16
2.4 Kalaallit Nunaanni kræftertarneq	16
2.5 Kalaallit Nunaanni kræftertarnerup nunani avannarlerni kræfteqartarnermut sanillersuunera..	20
2.6 Kræftimik nappaateqareermermi aniguisarneq	23
2.7 Kræfternerup ingerlarna.....	23
2.8 Ersiutinik malugisaqqaarnermiit katsorsarneqarnissap tungaanut piffissap ingerlasarnerata misissorneqarnera	24
2.9 Kalaallit Nunaanni kræfteqarnermik nalunaarsuisarneq.....	25
2.10 Kræfti pillugu suleqatigiinneq danskillu kræfti pillugu suliniutaat.....	26
3 Katsorsartinnerup ingerlanera, suussusersiineq katsorsartinnerlu	29
3.1 Katsorsartinnerup ingerlanera	29
3.2 Katsorsarneqartut peqataatinneqarnerat katsorsarneqartullu inatsisitigut inissisimanerat	30
3.3 Paasiniaannermi katsorsaannermilu sakkussat	34
3.4 Katsorsaaneq.....	38
3.5 Misileraalluni kræftimut katsorsaaneq	40
4 Sallertut kræftimik nappatsaaliineq	41
4.1 Inuuneritta pinaveersaartitsinerullu aaqqissuunneqarnera.....	42
4.2 Pujortartarneqkræfteqarnerlu.....	43
4.3 Timip aalatinnera kræftilu	44
4.4 Imigassaq aalakoornartulik kræftilu	44
4.5 Nerisat kræftilu.....	45
4.6 Qinngornerit kræftilu	46
4.7 Aseruuttoornikkut navianaatit kræftilu.....	47
4.8 Sullivimmi avatangiisit kræftimillu pinaveersaartitsineq.....	47
4.9 Aarlerinaatit allat illersuutaasinnaasullu.....	48
5 Tullertut pinaveersaartitsineq screenerinerlu	49
5.1 Illissap paavanik screenerineq (kiliortuilluni misissugassamik tigusineq).....	50
5.2 Arnat iviangimikkut mannisqaqarfimmikkullu ilaqutariit iluanni kingornuttagaasumik kræfteqalersartut misissorneqartarnerat.....	51
5.3 Inalugarsuakkut kræfteqartarneq.....	52
5.4 Danmarkimi kræftimut screenerisarneq.....	53
6 Kræftimik nappaatinik nalinginnaanerpaanik paasiniaaneq katsorsaannerlu	54
6.1 Puatsigut kræfteqarneq	54
6.2 Iviangikkut kræfteqarneq	55
6.3 Iggissakkut kræfteqarneq (øsofagus cancer)	58
6.4 Aqajaqqukkut kræfteqarneq (ventrikel cancer).....	58
6.5 Aqajaqqup sanilequtaaneq qinersikkut kræfteqarneq (pancreas cancer)	59
6.6 Inalugarsuakkut kræfteqarneq (kolorektal cancer)	60

6.7 Illissap paavatigut kræfteqarneq	62
6.8 Mannissaqarfitsigut kræfteqarneq	63
6.9 Illissakkut kræfteqarneq illissakkullu kræfteqariaatsit allat	64
6.10 Niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqarnerit, ingammik toqqusaatigut kræfteqarneq	65
7 Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq inuunerissaanermillu suliniutit	67
7.1 Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq	67
7.2 Inuunerissaalluni suliniutit toqujartortunillu paaqqutarinninneq	70
7.3 Pissutsit inatsiseqarnermut aningaasaqarnermullu tunngassuteqartut	72
7.4 Napparsimalluni angalanermi ingiaqateqarnissamut tunngatillugu maleruagassat	73
7.5 Neriuffiit Kattuffiat	74
8 Kræftimut tunngasunik kisitsisitigut uppernarsaatit siunissamilu nalunaarsuinissamut kisitsisinillu suliarinninnissamut pisariaqartitassat	75
8.1 Kræftimik nappaatit pillugit maannakkut nalunaarsuinerit	75
8.2 Nalunaarsuiffiit maanna atorineqartut	75
8.3 Peqqinnissaqarfimmi siunissami nalunaarsuineq, qarasaasiakkut napparsimasunik allattaavik (EPJ)	77
8.4 Danmarkimi nappaatinik qarasaasiat atorlugit paasissutissanik toqqorsiviit	77
8.5 Siunissami paasissutissanik pisariaqartitsineq	78
9 Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu	79
9.1 Ilinniartitaaneq	79
9.2 Ilisimatusarneq	80
10 Kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut sulinissamut kaammattuutit	82
10.1 Kræfti pillugu ilisimasat, kræftip atugaanera aammalu kræfteqartarneq pillugu kisitsisitigut paasissutissat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilernerqartussat inassutigineqartut	82
10.2 Paasiniaaneq katsorsaanerlu pillugit ilisimasat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilernerqartussat inassutigineqartut	82
10.3 Sallertut pinaveersaartitsinermit tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut	83
10.4 Tullertut pinaveersaartitsinermit tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartussat	84
10.5 Immikkoortut kræftimik nappaatinut ataasiakkaanut tunngasut, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartussat	84
10.6 Inooqatigiinnermut atatillugu pisariaqartitat, inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq kiisalu toqujartortumik paaqqutarinninneq	85
10.7 Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu	85
11. Kræfteqarnermut suliniarnermi isumalluutit aammalu siunissami isumalluutit pisariaqartitassat ilisimagisat	86
11.1 Ullumikkut kræftimut tunngasuni suliaqarnermi isumalluutit atorineqartut siunissamilu pisariaqartinneqartussat	86
11.2 Kalaallit Nunaanni manna tikillugu neqeroorutaasut nangiinnarneqarneranni kræftimut katsorsaanerme isumalluutinik atuneq pillugu inerniliussaq	90
11.3 Danmarkimi kræftimut tunngasuni ineriartorneq kiisalu danskit kræftpakkiinut atatillugu isumalluutinik atuinerit	90
11.4 Kalaallit Nunaanni maannakkumut neqeroorutaasut pitsanngortinneqarnerisigut siunissami kræftimut katsorsaanerme isumalluutit atugassatut ilimagineqartut	90
12 Najooqutarisat	94
Ilanngussaq 1 Aqutsisoqatigiit aamma suleqatigiissitat	96

Eqikkaaneq

Kapitali 1-imi nasuuaatip tunuliaqutaa nassuiarneqarpoq.

Nassuiaat 2013-imi kræfti pillugu pilersaarummut, kræftip atugaanerata appasinnerulernissaanut suli-niutitut siunnersuutini aammalu kræftimut katsorsaanerup periarfissaasa pitsanngorsarnissaannut siunnersuutini imaqtartumut tikkuussisussaavoq.

Kapitali 2-mi kræftip suunera, kræftimut katsorsaanerup siunertai, Kalaallit Nunaanni nappaatip atugaanerata annertussusaa aammalu atugaanerata nunanut avannarlernut naalagaaffeqatigi-innerullu iluani nassuiarneqarput. Tamatuma saniatigut kræftimut tunngasut danskillu kræft-pakkii (kræfti pillugu suliniutaat) nassuiarneqarput.

Ukiuni kingullerni 30-ni kræftimik nappaateqartut marloriaatinngorlutik 2008-mi 158-it nappaateqartutut nalunaarutigineqarput. Angutit arnallu akornanni puatsigut kræfteqartarneq nappaatigineqartartuni nalinginnaanersaavoq. Assersuutigalugu nappaammik toqusartut aniguisartullu ataavartumik alaper-naaserneqarnerat amigaataavoq. Qanittumi kræftimik napparsimalersut journaliinik misissuiner-mi, misissuisarnerit allat assigalugit, kalaallit kræfteqartut nappaataat annertusereersoq nappaat suus-susersineqartartutut isikkoqartoq takutippaat.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit:

- Qanoq ililluni kræfti pillugu kisitsisit amerlanerit sukkanerusumillu nutarterneqartarnissaasa qulakkeerneqarsinnaanerata, tassunga ilanngullugu napparsimasut amerlassusaat, katsor-saaneq, suli inuullutik aniguisartut kiisalu pitsaanerpaajussappat kræfteqarnerup qanoq sivi-utigisumik atuuttarnera pillugit kisitsisitigut (ersiutinik) takussutissiinissamut pilersaarut. Tas-sunga ilanngullugit katsorsaaner-mi nappaammik suussusersiinerit ator-neqarnerulernissaannik pisariaqartitsineq. Nakorsaaneqarfik suliner-mi tassani qitiusussatut isigineqarpoq.
- Innuttaasut nappaatip ersiutaanik, qanoq iliornissamik periarfissaannik katsorsartinnissamullu periarfissaannik naammattunik ilisimasaqarnissaat qulakkeerniarlugu paasiniaanernik aallartit-sillunilu paasisitsiniaanissamut periusissamik pilersaarusioneq, taamaalilluni kræftimik nap-paateqarsinnaanerup paasineqarsinnaanera sapinngisamik siusinnerpaamik pisinnaaqqullugu aammalu nakorsamut saaffiginninnissamut aporfissaqaqqunagu.

Kapitali 3-mi katsorsaanerup ingerlanera, paasiniaaneq katsorsaanerlu nassuiarneqarput.

Katsorsaanerup ingerlaneranut tunngasuni piffimmi ingerlaaseq aammalu piffimmi paasiniaaneq, in-gerlaneq aammalu Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kiisalu Kalaallit Nunaata avataani paasi-niaanermut periarfissat kiisalu Danmarkimi Kalaallit Peqqissartut Illuat nassuiarneqarput. Nappaatit suussusersinerinut tunngatillugu maanna tarrarsuinerup assillu atorlugit nappaamik suussusersiiner-mi, sananeqaatit atorlugit timimit peersilluni ilanngakkanik misissuiner-mi aammalu siunissami nappaatit suussusersisarnissaannut pisariaqartitassatut ilimagisat iluanni periarfissat nassuiarneqarput. Katsor-saanermut tunngatillugu pilattaalluni nakorsaatillu kiisalu qinnguartaanerit atorlugit kræftimut katsor-saaneq aammalu inuunerissaalluni katsorsaaneq nassuiarneqarput. Taakku saniatigut misileraaneq atorlugit kræftimut katsorsaaneq immikkoortumi sammineqarpoq.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit:

Katsorsaanerup ingerlaneranut tunngatillugu

- Nappaatip suussusersinerata katsorsarneratalu pilertornerusumik ingerlasinnaanerannut tunngasunik paasiniaaneq, katsorsaanerup ingerlanneqarneranut tunngasut naapertuunneru-sumik ataqatigiissarneqarsinnaanersut kiisalu ataatsimoorussamik aqqissuussinermik atuler-sitsineq piffimmilu kræfteqartunut ataqatigiissarisooqalerneq. Taakku saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat misissoqqissaarneri. Sulineq piffinni Dronning Ingridillu Napparsim-mavissuani ingerlanneqassaaq.
- Katsorsarneqartoq pillugu katsorsaaviit assigiinngitsut akornanni paasissutissat qanoq ilillutik pitsaanerpaamik paarlaaqatigiissutigineqarsinnaanerata pillugu paasiniaallunilu qanoq iliorto-

qarsinnaanerani siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugu kræftimik nappaat aammalu katsorsaanerup ingerlanneqarnera pillugit immikkut journalimik peqarnissamik pisariaqartitsisoqarnersoq misissorlugu. Taakku saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut pillugit misissueqqissaarneq.

Nappaatit suussusersineri katsorsaanerlu pillugit

- Nappaatit suussusersisarnerinut katsorsartarnerinullu pitsannguutaasinnaasunik misissuinermik aallartitsillunilu taakkununga pitsanngorsaataasinnaasunik siunnersuuteqarneq.
- Nappaatit suussusersineqareernerini tassunga pitsaasumik maliseqartitsinissamut pitsaasumik iliuuserisassatut kaammattuutissanik siunnersuuteqarneq. Nakorsiat arlaleriarlutik ippigisaq ataaserpiaannaq pillugu nakorsiatarnissaat ilimagineqarsinnaanngilaq. Taassuma saniatigut isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Timip ilaanik misissorneqartussamik tigusilluni piikkaq qanoq ililluni sukkaasumik sananeqaatit aallaavigalugit misissuinerup akissutissarsiffiginissaanik misissueqqissaarlunilu pilersaarusionsorneq, tassunga ilanngullugit danskit patologidatabase-annik atuisinnaalernissamut periarfissamik misissuineq. Taassuma saniatigut isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Kræftimik pilattaasarneq ataatsimut isigalugu kiisalu nappaatit ataasiakkaat pillugit siunissami pisariaqartitsinerup misissoqqissaarlugulu siunissami isikkussaa aqqissuunneqarnissaalu pillugit siunnersuusionsorneq. Kiisalu isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaanermi kiisalu inuunerissaalluni katsorsaanermi siunissami neqeroorutissat pisariaqartinneqartullu misissoqqissaarneri. Kiisalu isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Siunissami kræfteqarnermik paasiniaasarerup katsorsaasarerullu pisariaqartitassaannik misissueqqissaarneq taassumalu siunissami aqqissuunneqarnissaanut pilersaarusionsorneq, tassunga ilanngullugit taakku qulakkeerniarlugit isumalluutit pisariaqartinneqartut misissoqqissaarneri.
- Ukiuni qulini tullerni atortorissaarutinik sulisunillu pisariaqartit kræftimik nappaateqarsinnaasut nappaataasa suussusersinissaannut pitsaanagerusumik periarfissanik qulakkeerinnissinnaasunik misissuinessamik aallartitsineq, tassunga ilanngullugit MR scanner, CT scanner nutaaq, piffinni ultralyd atorlugit nappaatit suussusersinissaannut atortut pitsaanagerusut aammalu fibero-laryngoskop NBI-mik qullitalik (qinnguartaalluni misissuutit). Taakku saniatigut isumalluutit pisarialinnik pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Ingammik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani siunissami initatigut pisariaqartit paasi-niarnerinik aallartitsineq, tassunga ilanngullugit init oqaloqatiginnittarfiit inillu uninngasut kisi-miillutik uninngaffigisinnaasaat. Taassuma saniatigut isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.

Kapitali 4-mi kræftimik nappaammik pinaveersaartitsineri periarfissat nappaammullu iliu-saasinnaasut iluaqutaasut nassuiarneqartut.

Kræftimik nappaatigineqartut 50 %-ii pinaveersaartinneqarsinnaasut nakorsaaneq isumaqarpoq. Ullumikkut Inuuneritta, Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissuunissaat pillugu suliniut, innuttaasunut sammisumik pinaveersaartitsineri suliniutaavoq. Katsorsarneqartunut tunngatillugu pinaveersaartitsinerit Inuunerissarfiit atorlugit ingerlanneqarput. Pujortarneq pinaveersaartitsinikkut suliniutini annerpaamik angusaqarfiusinnaavoq, aammali timip aalatinnerunissaa, oqimaappallaarneq, nerisat, imigassaq aalakoornartulik taamatut angusaqarfiusinnaapput, aammali piffiit pinaveersaartitsineri sulit sammineqanngitsut annikinnerusumik angusaqarfiusinnaapput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

Suliniutit nalinginnaasut

Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit ulluunerani neqeroorutini, atuarfinni, ilinniarfinni immaqalu suliffeqarfinni peqqissutsimut politikimik suliaqarnissaq atuutilersitsinissarlu pillugit suleqa-

tiginnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit meeqqat atuarfiini peqqinnissamut tunngasunik atuartit-sinerup qaffassarnissaa siunertaralugu ilinniartitsisunngorniarluni ilinniarfinni peqqissuseq pil-lugu ilinniartitsinerup patajaallisarnisaanut iliuusissatut pilersaarummik suliarinnineq. Tama-tuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.
- Peqqinnissaqarfimmi sulisorisanik pinaveersaartitsinerup tunngasunik ilinniartitsinissamut pi-lersaarusioreq, tassunga ilanngullugit pinaveersaartitsinerup pitsaasup sunik imaqarnissaa-nik aalajangersaaneq kiisalu suliniutigineqartunik malinnaaffiginnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Tupa/pujortartarneq pillugu

- Pineqartumik misissueqqissaarneq suliniutissanillu siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugit tupanut akileraarutit qaffanneqarnissaat, aningaasanik pujortassaarniartunut pinaveersaartit-sinermullu atugassanik immikkoortitsineq, inunntut 18-it inorlugit ukiulinnut tunisaqaqqusinn-ginnerup piseqqusaarutinillu nittarsaavigineqannginnissaasa malinneqarnerisa qulakkeeneri aammalu tupanik nioqutissiat puuini annerusumik / allaanerusumik paasisitsiniaanerit. Tama-tuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.
- Innuttaasunut pujortartarunnaarnissamik ikiuinissamut ersarinnerusunik assigiinngiaarneru-sunillu neqeroorusiornissamut pilersaarusioreq, tassunga ilanngullugu piffinni periarfissanik qulakkeerinnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasa-lu misissoqqissaarneri.

Timip aalatinneranut tunngatillugu

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit timip aalatinnerunissaanik nuna tamakkerlugu iliuusissa-tut pilersaarusioreq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigineqartuni ilinniarfinnilu timip aalatinnerulernissaanik pisariaqartitsineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqar-tinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Nerisat oqimaappallaarnerlu pillugit

- Soqutiginnittut allat suleqatigalugit nerisassat peqqinnartut pigineqarnerulernissaannut periar-fissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigneqartut meeqqallu atuarfii. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaar-neri.

Imigassaq aalakoornartulik pillugu

- Pineqartoq pillugu killiliinerunissamik pisariaqartitsisoqarneris pillugu misissueqqissaarneq, tassunga ilanngullugu inatsisit maanna atuuttut qanoq atuutsinneri qulakkeerneqartarnersut kiisalu imigassap aalakoornartullip akitsuutaasa qaffanneqarnissaannut periarfissat. Tamatu-ma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Kapitali 5-imi maanna screenerilluni suliniutit atuuttut nassuiarneqarput.

Innuttaasut illissap paavatigut kræfteqarsinnaanermut aqqissuussaasumik screenertinnissamik neqe-roorfigineqartarput (sananeqaatit atorlugit misissuineq). Taassuma saniatigut ilaqutariit inalugarsuak-kut kræfteqarnermik nalaanneqartartut kiisalu ilaqutariit iviangikkut mannessaqarfikkullu kræfteqaler-sinnaanermut immikkut aarlerinaatillit aalaakkaasumik misissuiffigineqartarnissaannut neqeroorfigine-qartarput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

- Screenerilluni misissuisarnermi suliniutit nalilersussallugit suliniarnermilu pitsanngorsaataasin-naasunik siunnersuuteqarluni kiisalu kræfteqartarneq pillugu screenerisarnerit ilaneqarnissaat pisariaqarneris misissorlugu, tassunga ilanngullugit isumalluutit atugassatut pisariaqartit atammalu pineqartumi pitsanngorsaanerup pitsannguutit kingunerisassai.

Kapitali 6-imi kræftimik nappaatigineqartartuni nalinginnaanerpaani nalaanneqartut, peqquataqataasut, paasiniaanerit, katsorsaaneq kiisalu kræftimik nappaatini nalinginnaanerpaani piffisaliinerit nassuiarneqarput.

Tassaapput puatsigut, iviangitigut, toqquusaakkut, aqajaqqukut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, inalugarsuakkut, illissap paavatigut, mannissaqarfisigut toqusaakkullu kræfternerit.

Kræftimik nalinginnaanerpaatut nappaatit pillugit kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit:

- Kræftimik nalinginnaanerpaatut nappaatit pillugit maannamut katsorsaaneermi periutsit allannguutaasinnaasullu misissoqqissaarneri, tassunga ilanngullugit iviangitigut kræfteqarnermi pilattasarnerup marloqiusanngortinnerata pingaarutaa aammalu iviangimik piginniinnartitsilluni pilattaanermik neqerooruteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Kapitali 7-imi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarnermi suliniutit, inuunerissaanermi suliniutit, toqujartortut paaqqutarineqartarneri kiisalu pissutsit inatsiseqarnermut tunngasut aammalu Neriuffiit nassuiarneqarput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

Inooqatigiinnermi pisariaqartitat pillugit

- Ullumikkut kræftimik nappaateqartunut taakkulu ilaqaannut atugassarititaasunik misissueqqissaarneq immaqalu katsorsartittup ingiaqateqarsinnaanera pillugu maleruagassanik allanngortitsinissamik pisariaqartitsineq, kiisalu tassunga tunngatillugu isumalluutissatut pisariaqartinneqartut.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq pillugu

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit kræftimik nappaateqartut inuiaqatigiinnut akuulerseqqinniarnerat pillugu pisariaqartitanik periarfissanillu misissuinerit, tassunga ilanngullugit timip atomissaata sungiusaqqinnera, tarnikkut nukittorsarneq aammalu inooqataanermut akuleruteqqinneq kiisalu katsorsarneqartut atuarfiinik pisariaqartitsineq immaqalu pitsanngorsaanisanik siunnersuuteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Inuunerissaaneq toqujartortunillu paaqqutarinnineq pillugit

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit toqujartortut paaqqutarisarnernannik pisariaqartitanik periarfissanillu misissuineq, tassunga ilanngullugit ulloq unnuarlu paaqqutarinnineq, qasuersertarfiit aammalu toqujartortut napparsimmaviannik neqeroorut kiisalu immikkoortut suliami kaluarneqartut maleruagassatigut isumalluutitigullu pisariaqartitaat.
- Anniarnaveersaartitsilluni katsorsaasarnikkut pisariaqartitat tamatumunngalu iliussissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit inuiaqatigiinni atuuttunik malitassiaqalernissamik katsorsarneqartunullu paasissutissiinerunissamik pisariaqartitat, qitiusumik siunnersuisarfiullunilu ilitersuisartumik "anniatsaaliinerit immikkoortortaqalernissaq". Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Kapitali 8-mi kræftimut tunngasuni kisitsisitigut uppernarsaasiisarnernit ullumikkut atorineqartut aammalu siunissami nalunaarsuisarnermi kisitsisinillu suliarinnittarnermi pisariaqartinneqarumaartussat nassuiarneqarput.

Peqqissutsimut Pinaveersartitsinermullu Aqutsisoqarfimmi napparsimasunut nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik kiisalu danskit Sundhedsstyrelsiat suleqatigalugu cancerregistret aammalu dødsårsagsregistret nakorsaaneqarfimmit ingerlanneqartut ullumikkut nalunaarsuiffittut atorineqarput. Qarasaasiat atorlugit napparsimasunik nalunaarsuiffimik (Elektronisk Patient Journal - EPJ) peqalernissaq siunissami pitsaasumik nalunaarsuiffeqalernissamut apeqquataavoq.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit Kapitali 2-mi allaaserineqarput:

Kapitali 9-mi kræftimut tunngatillugu nakorsanik peqqissaasunillu ullumikkut ilinniartitsisarneq kiisalu ullumikkut ilisimatusarneq ilisimatusarnissamillu pisariaqartitat nassuiarneqarput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

Ilinniarnermut tunngatillugu

- Piginnaasat qaffassarnissaannut (aamma piffimmi) pisariaqartitanik misissuineq aammalu kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitaanerit ilinniartitseqqittarnerillu patajaallisaavigineqarnissaat pillugit iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiorneq, tassunga ilanngullugit kræftimik nappaateqartut napparsimaneranni paaqqutarinninnerup pitsaanerulersinneqarnissaa pillugu pitsannorsaatisanik siunnersuusiorneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.
- Paasissutissanik nutartikkanik tiguinnarissanik qarasaasiat atorlugit periarfissaqalernissaanik misissuineq immaqalu sulisorisanut nappaatit ersiutaannik, nappaatinik suussusersiinernut aammalu katsorsaanernut qarasaasiat atorlugit ilinniartitsisinnaanermut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartut anniarnaveersaartinneranni katsorsaanerit. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.

Ilisimatusarneq pillugu

- Piffinni kræfti pillugu ilisimatusaatissatut pisariaqartinneqartut iliuusissallu misissornissaat, tassungalugu ilanngullugu isumalluutissatut pisariaqartinneqartut.
- Nappaatip ersiutaanik malussarnermiit nakorsiarnissap tungaanut ileqqunik aammalu ileqqunik allangortitsinernik piffinni ilisimatusarneq aqqutigalugu anguniagaqarluartumik pitsaasumillu paasisitsiniaanikkut suliniutissatut allartinneqarsinnaasunik misissuinerimik aallartitsinissamik qulakkeerinninneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.

Kapitali 10-mi siuliani kaammattuutigineqartut nassuiarneqarput.

Kapitali 11-mi kræfteqarnermut suliniarnermi isumalluutit aammalu siunissami isumalluutit pisariaqartitassatut ilimagisat nassuiarneqarput.

Immikkoortup peqqinnissaqarfiup ataatsimoortumik sullissineranit aningaasartuutaanillu immikkoortinneqarsinnaannginnera pissutigalugu kræftimut tunngasunut aningaasartuutit eqqortumik oqaatigineqarsinnaanngillat. Ullumikkut kisitsisit pigineqartut aallaavigalugit kræftimut katsorsaanerup iluani Kalaallit Nunaanni sallertut pinaveersaartitsinermi, tullertut pinaveersaartitsinermi, screenerinermi, nappaammik suussusersiinermi isumalluutini katsorsaanerimilu kiisalu Kalaallit Nunaata avataani nappaammik suussusiinermi katsorsaanerimilu isumalluutit atorineqartut (kræftimut katsorsarneqartut qassiuneri, Rigshospitalimi kræftimut katsorsaanerim aningaasartuutit kiisalu timimik ilanngarsilluni misissuinerimut aningaasartuutit) isumalluutit atukkat sumut ingerlanerat tikkuussiffigineqarpoq. Immikkoortuni naatsorsuusiorfigineqarsinnaasuni maani nunatsinni Danmarkimilu kræftimut katsorsaanerim isumalluutitigut atukkat qaffariartornerat inerniliunneqarpoq, naallu kræfteqarnermut tunngatillugu neqeroorutit pitsannortinnissaannut suliniuteqanngikkaluarutta isumalluutit atukkat sulii alliarortuassapput.

Tamatuma kingorna kræftimut tunngasuni Danmarkimi ineriartorneq danskillu kræftpakkiisa isumalluutitik atuffiunerat naatsumik nassuiarneqarput. 2001-ip kingorna Danmarkimi kræftimut tunngasunik suliat annertuumik qaffariarput. Matumanilu ingammik inuit kræftimut attuumassuteqartunik katsorsarneqarnerat, pilattaanerit amerlassusaat, qinnguartaanerit atorlugit katsorsaanerit amerlassusaat, kemoterapi atorlugu katsorsaanerit amerlassusaat qaffariarput. 2004-p 2009-llu akornanni kræftimut attuumasunuinnaq 7,1 mia. kr-inik immikkut aningaasaliisoqarpoq, kiisalu 2,25 mia. kr-inik atortoris-

saarutitut kræftimik katsorsaanneri atorneqartartuni aningaasaliissutissatut atukkiisoqarluni. Taamaalluni 2010-p tungaanut katillugit 10 mia. kr missaat ataatsimut aningaasaliissutigineqarput.

Tamatuma kingorna ullumikkut Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsaanneri neqeroorutaasartut pitsanngorsarneqarnissaat pillugit siunissami isumalluutitut atugassani ilimagisat nassuiarneqarput. Kræftimut katsorsaaneq pitsanngortinneqassappat piumasaqaatit pisariaqartut arlallit kingunerannik annertuumik isumalluutitik nuussivigineqarnissamik pisariaqartitsineq nassatarissavaat. Matumani peqqinnissaqarfiup unammilligassaanut tunngasut, soorlu inooriaatsip kingunerisaanik nappaatit, tarnikkut nappaatit aammalu peqqinnissaqarfiup sullissinerani aningaasartuutit qaffannerisa kingunerisaannik pisariaqartitat. Kræftimut katsorsaannerup pitsanngortinnerata kinguneranik peqqinnissaqarfiup neqeroorutai allat ajornerulersinneqartariaqanngillat. Atuinnarissat aaqjissuussinerillu pillugit unammilligassaqarpoq. Immikkut ilisimasaqarnerulernikkut Dronning Ingridillu Napparsimmavissuani periarfissaqarnerulernikkut atuinnarissanut tunngatillugu unammilligassat annertunerulersissavai. Kræfti pillugu suliniutini innuttaasut sumiluunniit najugaqarnerat apeqqutaatinnagu pitsanngorsaavigineqarnissaannik neqeroorut unammilligassavaoq pingaarutilik. Tamatuma saniatigut aningaasalersuineri unammilligassat arlallit, soorlu siammassissumi najugaqariaatsip nassatarisaanik *peqqissaanermi neqeroorutini immikkut ilisimasaqarfiunerusuni aki qaffassissoq,* peqqinnissaqarfiup minnaarlugu aningaasaliiffigineqartarnera pissutigalugu, Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup inuunermik navianartorsiorfiunngitsunik nappaatinik katsorsaannermik neqerooruteqartannginneranik kinguneqartut imaluunniit tamanna pissutigalugu utaqqiffiusarut, tassanilu aamma kræftimik napparsimareernermi sullissinerit ilaapput. Taamaammat kræftimut tunngasunik sullissinerup pitsanngortinneqarnerata immikkoortuni tassunga attuumassuteqartuni isumalluutitik annerusunik pissarsisariaqarneq nassatarissavaa. Ukiuni arlaqalersuni atortorissaarutitik nappaatinik suussusersiinarnermut tunngasunik *atortorissaarutitik nutaamik aningaasaliissuteqartannginneq,* soorlu MR scanner eqqarsaatigalugu. Tamatuma kingunerisaanik nappaatinik suussusersiinissamat periarfissat aammalu suussusersiinerit pitsaassusaasa ullutsinni nunani sanilerisatsinni ineriartornermut malinnaannginnerat kinguneraa. *Atortorissaarutitik taarsiinermi annertusiarortunik kinguneqaateqarsinnaanermik aarlerinaatit.* MR scannerisinnaanermik periarfissaqalernerup kinguneranik katsorsarneqartut allat, taamatut paasiniaaneq nappaatip paasiniaaffiginerani nalinginnaappat, tassanga misissorneqarnissaannik neqeroorfiginnginnissaat ajornakusuulissaaq. 2009-mi Danmarkimi MR scannerisarnerit tallimararterutaannaallunniit ingerlatissagut-sigit, tamanna ukiumut 1.000-inik MR scanneri atorlugu misissuinerik naleqassaaq. *Peqqinnissaqarfimmi kisitsisinik amigaateqarneq* ullumikkut pitsaassutsimut tunngatillugu unammilligassatsinni anner-savaoq. Peqqinnissaqarfik tamakkerlugu ataatsimut isigalugu paasissutissanik tiguinnarissanik peqar-neq ajornartorsiutaammat, paasissutissanut tunngatillugu ataatsimut isiginnilluni aaqjinnissaq kræfte-qanermut paasissutissanik pitsannguinnissami pisariaqartussaavoq. *Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqin-neq inuunerissaanerlu.* Inunnut ataasiakkaanut naleqqussakkamik inuiaqatigiinnut akuulersitseqqin-niarluni suliniutit piffinni sulisorisanillu isumalluutitik pisariaqartitsissaaq. Kræftimik nappaateqartunut angerlarsimaffimmi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissamik kiisalu toqjartornermi paaqqutarinnin-nissamik neqerooruteqartoqassappat, taava aamma kræftimik nappaateqanngitsunut neqeroortoqartariaqassaaq.

Tamatuma kingorna siunissami kræftimut tunngasuni isumalluutitigut pisariaqartinneqartussanut pitsutsit immikkut ittut pingaarutilit pillugit takorluukkat saqqummiunneqarput, naak taakku pingaarner-siorneqarnissaannut kræftimut katsorsaanneri periarfissat pisariaqartitallu 2013-imi kræfti pillugu pilersaarummi aatsaat aalajangerneqassagaluartoq. Danmarkimi nalaanneqartutulli sullissinermik annertu-sisitsineq nalaanneqassaaq; pilattaanerit amerlanerit, kemo atorlugu katsorsaanerit amerlanerit kiisalu qinnguartaanerit atorlugit katsorsarneqartut amerlanerit. Katsorsaannerup pitsaanerusunik ingerlanne-qarnerani aporfinnik pilersitsinermik kinguneqarsinnaavoq, tamatumani periarfissanik annertusisitsi-nissaq pisariaqassaaq. Massakkulli suliniutit isumalluutitik – aningaasatigut periarfissatigullu - anner-tunermik pisariaqartitsissanngitsut ikitsuinnaasussaannerat takuneqarsinnaalereerpoq. Tamatuma peqa-

tigisaanik kræftimut tunngasuni pisariaqartitat ilaannaat atuutilersinneqartussatut siunniukkaanni pitsanngorsaatisstut kissaatigineqartut, aammalu aningaasaliissutit kinguneqarluartumik pissarsissutigineqarneri pineqarsinnaanaviangillat.

1 Nassuiaatip tunuliaqutaa

2009-mi Inatsisartut ukiaanerani ataatsimiinneranni Naalakkersuisut peqquneqarput, **Kalaallit Nunaanni kræftip atungaanerata ineriartornera pillugu aaqqissuussaasumik misissuineramik allaartitseqqullugit, taamaalilluni taanna qinersivimmi matumani nuna tamakkerlugu kræftimut pilersaarummut tunuliaqutaasinnaallugulu, tassungalu tapililullugu 2011-mi ukiakkut ataatsimiinnermi misissuinissatut eqqarsaatersuutigineqartut sinaakkutai allaganngorlugit Naalakkersuisunit nassuiaammik saqqummiussissasut.**

Nassuiaat una peqqussutigineqartup immikkoortuanut siullermut inerniliutaavoq.

1.1 Nassuiaat

Kræfti pillugu pilersaarut 2013 suliniutinik kræftip atugaanerata akulikissusianik appartitsisinnaasunik imaqarlunilu kræftip katsorsarneqartarneranut periarfissat pitsanngorsarnissaanik siunnersuuteqarfiussaaq. Nassuiaat una kræftimik nappaatinut tamanut ataatsimut isiginnilluni aallaaveqarpoq. Nassuiaat Kalaallit Nunaanni kræftip katsorsarneqartarnerata kiisalu inuunerissaataasumik katsorsaaneq (palliativ-imik katsorsaaneq) killiffianik saqqummiussivoq. Tamatuma saniatigut maannakkut aningaasaliissutitut atugassanngortinneqartartut kiisalu nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarummik, Danmarkimi danskit kræfti pillugu pilersaarutaasa kingunerisaanik ineriartorsimaneq aallavigalugu, atuutilertsitsinermut atatillugu aningaasaliissutissatut pisariaqartinneqartut nassuiarneqarput.

Suleqatigiissitat arfinillit sulinerat pineqartumilu immikkut ilisimasallit ilanngussinerat aallaavigalugit nassuiaat suliarineqarpoq. Immikkut ilisimasallit ilanngussaat nassuiaammut ilanngussami atuarneqarsinnaapput. Ilangussisut ataasiakkaat namminneq ilanngussaminnut namminneq akisussaapput, Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfik nassuiaatip oqaasertaanut kiisalu kaammattuutissatut siunnersuutinut akisussaalluni.

Kræfti pillugu nassuiaat tusarniaassutigineqarsimavoq piffissami 4. julimiit 10. augustip tungaanut ukununga: Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik, Ilaqutariinnermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfik, Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfik, Kalaallit Nunaanni Nakorsat Peqatigiiffiat, PPK, SIK, KANUKOKA, Neriuffik aamma Kalaallit Nunaanni Napparsimasut Peqatigiiffiat.

Tusarniaanermi akissutit kræfti pillugu pilersaarutit suliarineqarnerani ilanngunneqarumaarput.

2 Kræfti kræftillu atuunera

2.1 Kræfti sunaana

Kræfti nappaataangilaq ataasiinnaq. Kræfti nappaatinut arlalinnut assigiinngitsumik ineriartortartunut assigiinngitsunillu naggateqartunut (ilimagisat), inuiaqatigiinni eqimattakkuutaanik ukioqatigiinnilu assigiinngitsunik eqquisarlutunik, assigiinngitsunillu periaaseqarluni suussusersineqartarlutillu katsorsarneqartartunut aammalu – ullumikkut nalunngisavut naapertorlugit – assigiinngitsunik patsiseqartunut ataatsimut taaguutaavoq. Kræfti timip qaavani aammalu erlavinni tamani pinngorsinnaavoq, taamaatorli timip qaavani erlavinnilu assigiinngitsuni qanoq akulikitsigisumik pilertarnera assigiinngitsorujussuavoq. Inuit assigiinngitsut akornanni kræftimik atukkat assigiinngissutit qanoq sukkatigisumik sakkortusiartorsinnaanerit assigiinngitsorujussuavoq.

Inuup sananeqaatai celli ataaseq arlallilluunniit alliarlorlutik aqunneqarsinnaanngitsumillu amerliartornerisigut kræfti tamatigut aallartittarpoq, tamatumunngalu sananeqaatit cellit ineriartorlutillu amerliartornerannut nalinginnaasumik aqutsineq ilaannakortumik tamakkiisumilluunniit atorunnaarsimanera patsisaasarpoq. Taamaattumik kræftip tinuneri alliarlorlutillu siaruuaattarput, taamaatorli siaruariartorneq assigiinngitsunik annertussuseqarlunilu sukkassuseqartarpoq. Alliarlorneranut cellinit sunit kræfti ineriartornera cellillu qanoq inerissimatiginersut apequtaanerusarpoq. Siaruariartorneq aallaqqaammut kræfteqarfiup eqqaani pisarpoq, cellilli kræftip tinusuanit ajanneqarlutik qinerseqarfiit taqqallu aqutugalugit timit sinneranut siaruarlutik tinusunik allanik (metastaser) pilersitsisinnaapput. Kræftip tinusua timimi eralvinnilu naalluni taakku atuussinnaassusaat sunnissavaa. Kræftimi nappaatit amerlanerpaat katsorsarneqanngikkunik piffissap sivikitsup sivisuulluunniit iluani napparsimasup toquneranik kinguneqartitsissapput, matumani kræftip alliarlornermini erlavinnik aseruermigut inuunermi pingaarutilimmut iluaqutaassusaat suujunnaarsissammagit. (Sundhedsstyrelsen, 2000).

2.2 Kræftimik katsorsaannermi anguniakkat

Pinaveersaartitsineq aqutugalugu kræftimik nappaateqalersartut ikilisinnissaat aammalu siusissukkat pitsaasumik katsorsaagasuartarnermik aallartitsilluni inuinnarnissamat pitsaasumik periarfissiineq kræftimut suliniummi siunertaavoq. Tamatuma peqatigisaanik kræftimik aniguisut pitsaanerpaamik periarfissaqarnissaat qulakkeerneqarlunilu katsorsartikkaluarlutik peqqissisinneqarsinnaanngitsut aniarnaveersaartillugillu paaqutarineqarnissaat qulakkeerneqassaaq.

Kræftimut suliniutissatut anguniakkat ima sukumiinerusumik nassuiarneqarsinnaapput:

- kræftimik nappaateqaleqqartut amerlassusaasa ikilisinnissaat
- kræftimik nappaateqalersimasut kræftinguussinnaasunillu nappatillit paasiaarneqartarnissaat
- inuit kræftimik nappaateqarsinnaasutut paasisaqarfigisat nappaataasa pilertortumik eqqortumillu suussusersineqarnissaasa qulakkeernerat
- kræftimik nappaateqartut peqqissisillugit katsorsarnissaannik neqeroorfiginissaat
- inuit kræftimik katsorsarneqarsinnaanngitsumik nappaateqartut napparsimasumut iluaqutaasumik sunniuteqarsinnaappat inuunerisa sivitsorsarlugu katsorsarnissaannik neqeroorfigineqarnissaat
- kræftimik nappaatillit ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigalugit inuunerissarnissamik neqeroorfiginissaat
- kræftimik nappaateqartunut peqqissisitsilluni katsorsaannermik inuunermilluunniit sivitsuiniarluni katsorsaannermik neqeroorfigineqarsinnaanngitsunut inuunerissaataasumik (anniarnikillisaalluni) suliniuteqarnissamik neqerooruteqarneq

- kræftimik nappaateqartunut aaqqissuulluakkamik nunarsuarmioqatinullu unammillersinnaasumik katsorsaaneramik pisariaqanngitsumillu utaqqiffiunngitsumik neqerooruteqarneq
- peqqissaanerup nalaani peqqissartup nammineerluni naliliinerata suleqataaneratalu pingaarutilittut ilaatinnissaa, kiisalu peqqissaasutut sulisut peqqissartumik suleqateqarnerminni peqqissartumut ataqqinnittumik tunngaveqartumik pissuseqarnissaasa qulakkeernissaat (Sundhedsstyrelsen, 2005).

2.3 Qaagukkut kræfti paasineqarsinnaasarpa?

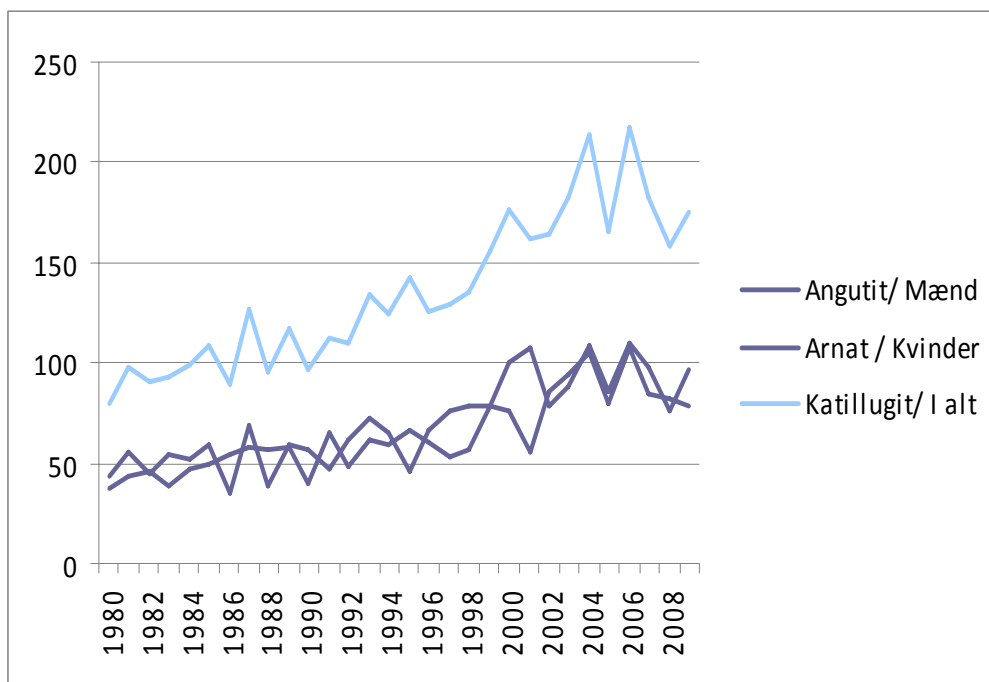
Kræftip iluatsittumik katsorsarsinnaaneranut timip sortaaniinnera sananeqaammillu sorlermit kræftip aallaaveqarnera – minnerunngitsumillu qanoq siusitsigisukkut paasineqarnera apeqqutaavoq. Kræftip tinusui assigiinngitsut assigiinngitsorujussuarmik sukkassuseqarlutik alliarortarput. Taamaamat kræftip tinusuata kræftimik sananeqaataanit siullermit malunniuteqartitsilerluni angitigilernissaanut imaluunniit ima angitigilernissaanut allaat malugineqarsinnaalernissaata tungaanut piffissaq qanoq sivistigisumik ingerlasarnerisooq oqaatigiuminaappoq. Kræftimulli nappaatinut amerlanerpaanut ineriartorneq taanna ukiunik amerlasuunik sivistissuseqartarpoq.

Ullumikkulli periarfissat pigisavut aallaavigalugit qanoq siusitsigisukkut kræftip tinusuanik paasisaqarsinnaanitsinnut ammut killissaqartoq qularnanngilaq. Tamatuma kinguneranik misissuinerup kinguneranik ippinnartoqannginneraagaluarluni, kræftip tinusuanik inuk ima mikitigisumik peqarsinnaavoq allaat taanna sulii malugineqarsinnaanani (Sundhedsstyrelsen, 2000).

2.4 Kalaallit Nunaanni kræftertarneq

Kræftimik nappaatinik suussusersilluni aalajangiisinnaalernerneq katsorsaasinnaalernerlu kræftip taamatut nappaateqartut nappaateqartuni arlalinni qanoq ineriartorsimanera pillugu ilisimasaqarnissaq pisariaqarpoq, taakkulu napparsimanerisa ingerlarnat katsorsarneqarnerisalu ingerlarnat taava imminnut sanillersuunneqassapput. Siunertamut tassunga atugassamik kræfti pillugu paasissutissat nalunaarsuiffinnut nalunaarsorneqartarput. Imminut sanilliussisinnaanissaq anguniarlugu kræftimik nappaatit tappiorannartunik sananeqaatitigut assigiissuseqatigiiaarlugit immikkut nalunaarsorneqartariaqarput. Tamakku ilaatigut tassaasinnaapput kræftimik tinusup aallaavia (assersuutigalugu puatsigut) kræftimik sananeqaatit inerisimassusaat aammalu nappaammik paasinninnerup nalaani kræftip qanoq siaruarimatigineru pillugu paasissutissat. Tamatuma saniatigut pissutsit allat napparsimanerup ingerlarnanut sunniuteqarsinnaasut, soorlu ukiut, suaassuseq, nalinginnaasumik qanoq issuseq kiisalu peqqissutimut pissutsit allat upalungaarsimaffigineqartariaqarput.

Kalaallit Nunaanni kræftimik suussusersilluni paasisat nutaat tamarmik Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut pinngitsoornani nalunaarutigineqartussaataapput. Nakorsaaneqarfiup paasissutissat katersorlugillu danskit nalunaarsuiffiannut Cancerregisterimut, Danmarkimi Sundhedsstyrelsenimit isumagineqartumut nalunaarutigissavai. Cancerregisterip paasissutissat nunatsinneersut immersuullugillu suliareqqittarpai. Kalaallit napparsimasut Danmarkimi nappaataat suussusersineqartut pillugit paasissutissat, assersuutigalugu Rigshospitalimi, toqqaannartumik Sundhedsstyrelsenimut nassiuunneqartarput. Cancerregisteret Kalaallit Nunaanni kræftip atuunna pillugu paasissutissanik Nakorsaaneqarfimmut tunniussisarpoq.

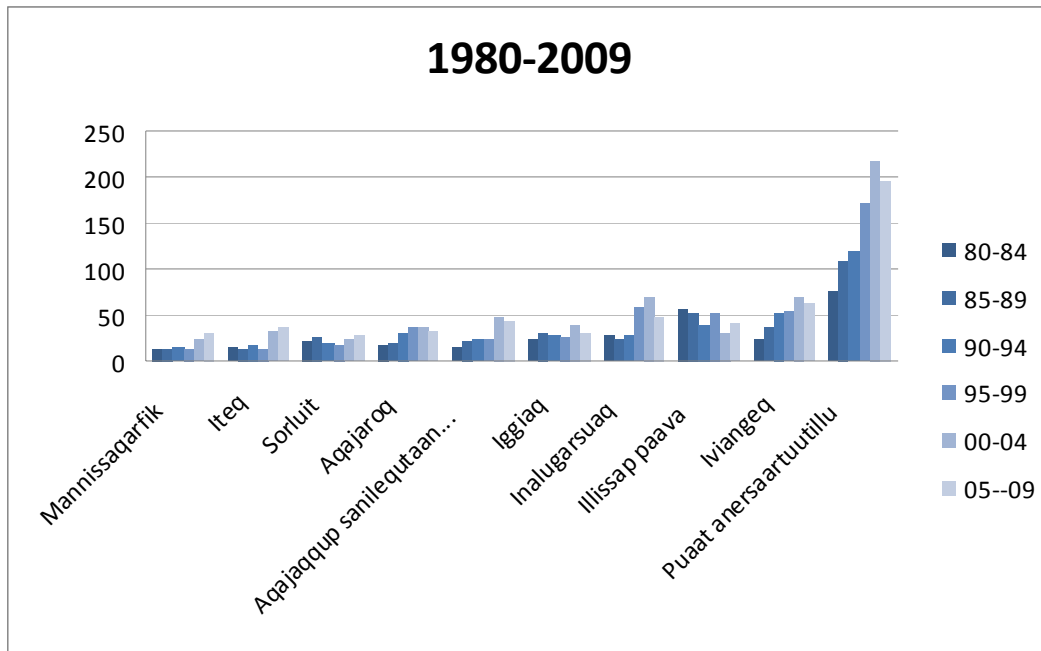

Titartagaq 2.1 1980-imit 2008 ilanngullugu Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatit nutaat paasineqartut ataatsimut katinneri (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Uttuutit atorneqartartut nalinginanaanersaat napparsimaleqqaartut ukiumut amerlassusii aammalu inuit inuiaqatigiit akornanni piffissami tassani nappaammik atugaqartuusut amerlassusii. Nappaateqaleqqaartut nappaataannik ukiumut suussusersisat nikeralaartarpoq, Kalaallit Nunaannili kræftimik nappaatillit katilllutik amerliartorput (titartagaq 2.1). Taamaalilluni 1980-imit 2008-p tungaanut ukumut kræftimik nappaateqaleqqaartut amerlassusiat 80-iniit 158-iniit marloriaatinngajannorluni amerleriarpoq. Naatsorsuinermit kræftinnguussinnaasunik nappaatillit ilanngunneqanngillat.

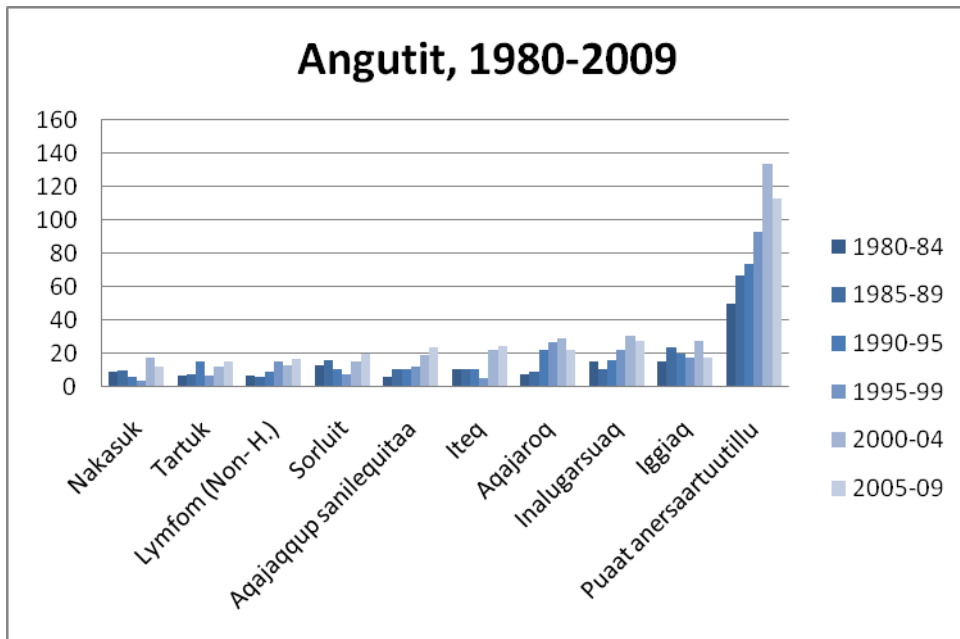
Nappaateqaleqqaartut amerlinerisa kingunerannik peqqinnissaqarfiup ullumikkut kræftertut ukiut 30 matuma siornanut sanilliullugu marloriaammik amerlatigisut paasiniaaffigalugillu katsorsagassarai. Peqatigisaanillu katsorsaansamik neqeroorutit siornatigumut sanilliullugit annertuseriarsimaqaat.

Kræfteqalersinnaanermut ilimanaat ukioqqortusiartornermi annertusiartortarpoq. Agguaqatigiissillugu inuusarnerup sivissusaa annertusiartortillugu inuit amerlanerusut inuunermik ingerlanerani kræftimik nappaateqalernermik nalaataqassapput. Taamaammatt amerliartornerup ilaa ullumikkut inuuneqqortunerulersimanitsinnik patsiseqarpoq. Taamaalilluni inuuneqqortussuseq 1980-ip1984-illu nalaanni angutit 60-inik arnallu 66-inik agguaqatigiissillugu ukioqarsinnarlutik massakut angutit 67-inik arnallu 72-inik agguaqatigiissillugu ukioqalertarnerannut qaffassimavoq. Naalli agguaqatigiissillugu inuuneqqortunerulersimaneq ilanngullugu naatsorsoraluarlugu, taamaattoq kræfteqalersarnerit amerlassusiat qaffariarput. Danmarkimi agguaqatigiissillugu inuuneqqortussuseq ilanngullugu eqqarsaatigigaanni ukiumut kræftimik nalaataqartut 1 %-imik amerliartarnerat naatsorsuutigineqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2000). Kalaallit Nunaannili qaffariaat minnerulaartoq paasineqarpoq, tassa piffissami 1973-imit 1997-imut ukiut tallimakkaarlugit 4 % (Friborg et al., 2004).

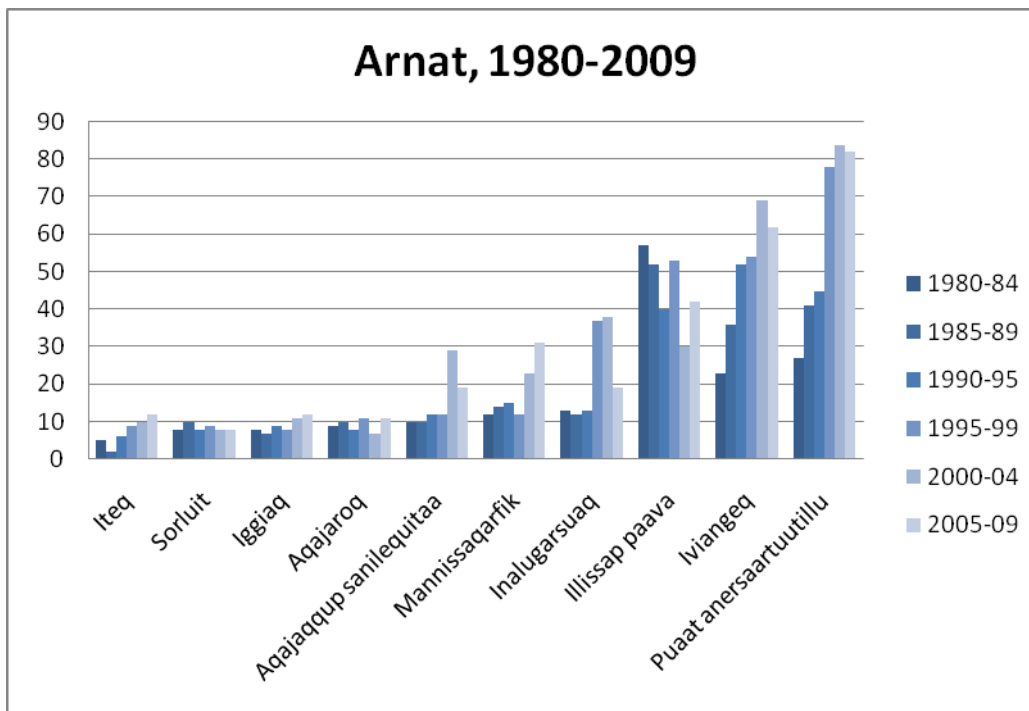
Titartagaq 2.2 1980-imit 2009-mut Kalaallit Nunaanni kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat ineriartornerat. Kisitsisit ukiuni tallimakkaani kræftimik nappaateqartut amerlassusaat takutippaat (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Kræfteqariaatsini assigiinngitsuni qaffariaat assigiinngilaq. Taamaalilluni kræfteqariaatsit ilaat qaffariarsimangillat, allalli annertuumik qaffariarlutik. Piffissamit 1980-imit ullumikkumut kræfteqariaatsit pingaarnit assigiinngitsut 60-it missaanniittut paasineqarput (taakkulu tamarmik kræfteqariaatsinut amerlasuunut aggulunneqaqqissinnaasarlutik). 1980-imit 2004-mut kræfteqariaatsit akulikinnerpaat paasineqartut tassaapput puatsigut kræfteqarneq, iviangisigut kræfteqarneq, illissap paavatigut kræfteqarneq, inaluarsuakkut kræfteqarneq, toqusaatigut kræfteqarneq, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq, sorlutsigut kræfteqarneq, itikkut kræfteqarneq aammalu mannissaqarfisigut kræfteqarneq. Taakkunanga puatsigut kræfteqarneq akulikinnerpaat saalluarpoq, piffissarlu tamakkerlugu inuit puatsigut kræfteqarneq paasisaqarfigisat amerliartortuarlutik (Titartagaq 2.2).

Titartagaq 2.3 Piffissami 1980-imit 2009-mut kalaallit angutit akornanni kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat. Kisitsisit ukiuni tallimakkaani kræftimik nappaateqartut amerlassusaat takutippaat (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Piffissami 1980-imit 2009-mut angutit akornanni kræftimik nappaatit paasineqartut 66%-ii kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat qulit iluanniipput. Nappaatit taakku iluanni ineriartorneq qiviassagaanni, angutit amerlanerpaat puammikkut kræfteqartut paasineqarput, tassungalu ikiliartortumik tulliullutik toqquusaatigut kræfteqarneq, inaluarsuakkut kræfteqarneq, aqajaqqukut kræfteqarneq, itikkut kræfteqarneq, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq, sorlutsigut kræfteqarneq, Non-Hogdgkin lymfom-imiittoq (qinersitigut kræfteqarneq), tartutigut kræfteqarneq aammalu quup aqquutaagut kræfteqarneq (Titartagaq 2.3).

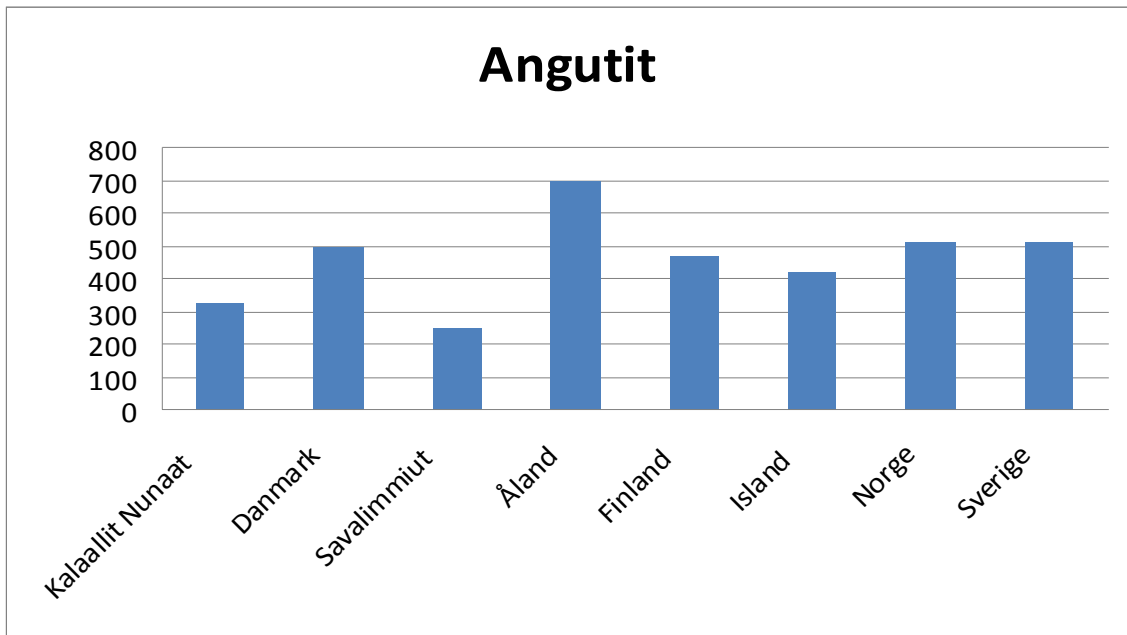
Titartagaq 2.4 Piffissami 1980-imit 2009-mut kalaallit arnat akornanni kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat. Kisitsisit ukiuni tallimakkaani kræftimik nappaateqartut amerlassusaat takutippaat (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Piffissami 1980-imit 2009-mut arnat akornanni kræftimik nappaatit paasineqartut 72%-ii kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat qulit iluanniipput. (Titartagaq 2.4). Taamatuttaaq puatsigut kræfteqarneq arnat akornanni nalinginnaanerpaavoq, tassungalu ikiliartortumik tulliullutik iviangitigut kræfteqarneq, illissap paavatigut kræfteqarneq, inalugarsuakut kræfteqarneq, mannissaqarfitsigut kræfteqarneq, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq, aqajaqqukut kræfteqarneq, toqqusaatigut kræfteqarneq, sorlutsigut kræfteqarneq kiisalu itikkut kræfteqarneq. Arnat akornanni kræftimik nappaatit nalinginnaanerpaat taamaalillutik kræfteqarnerupput arnat kiserluinnangajammik imaluunniit kiserluinnarmik kræfteqaatigisartagaat.

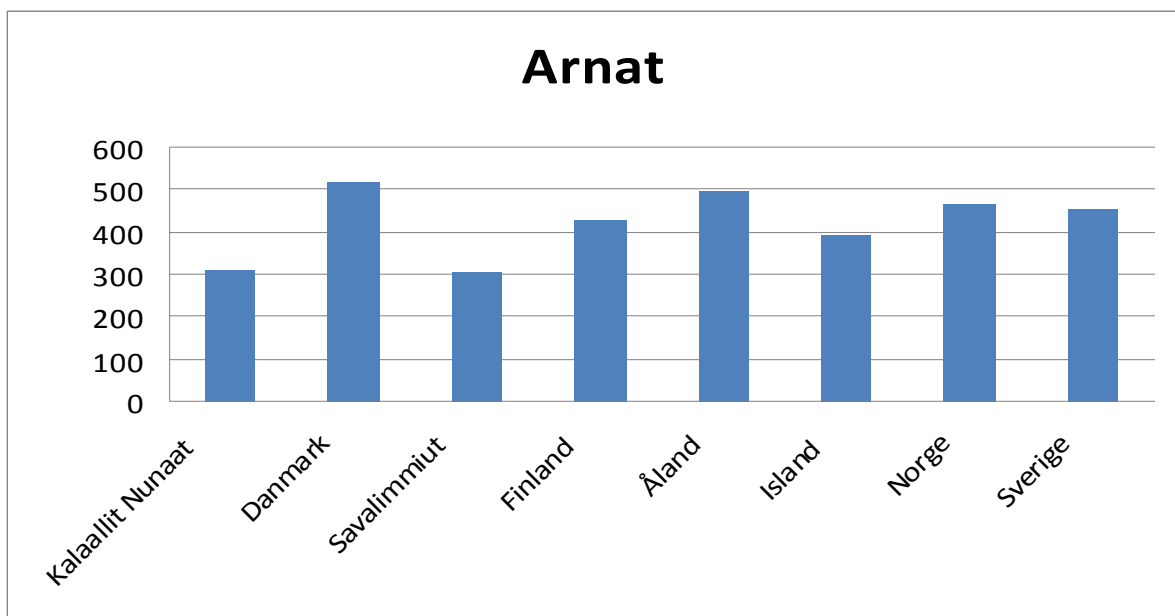
2.5 Kalaallit Nunaanni kræfteqartarnerup nunani avannarlerni kræfteqartarnermut sanillersuunnera

Kalaallit Nunaanni kræftip atuunnerata nunani allani atuutnarneranut sanillersuussinnaanera pingaaruteqartuuvoq. Nunat avannarliit inuunermi atukkatigut arlalitsigut kiisalu inuiaqatigiinni aqqissugaanetigut, soorlu peqqinnissaqarfitsigut aqqissuussaannikkut imminnut assingusuupput. Taamaammatt nunanut avannarlernut allanut sanillersuunnissaq pissusissamisoortuuvoq.

NOMESCO, Nordisk Medicinalstatistisk Komite, nunani avannarlerni kræfteqariaatsit imminnut pitsaanerpaamik sanillersuunneqarsinnaangorlugit nalunaarusiortarpoq. Tassa innuttat amerlassusaat ukiukkaartumillu agguarsimanagerat eqqummaariffigineqartarpoq. Ukioqatigiit agguarnerinut tunngatillugu innuttat nunani tamani assigiittullusooq, "Nordisk standardpopulation"-imik taaguuteqartumik, ilersillugit naatsorsuiffissat suliarineqartarput. Piffissami 2000-imit 2004-imut nunani avannarlerni angutit arnallu akornanni kræftimik nappaateqalertutut paasisaqarfioqqaartut taamaasillugit naatsorsorneqarput, taakkulu titartagaq 2.5-imi 2.6-imilu takuneqarsinnaapput.

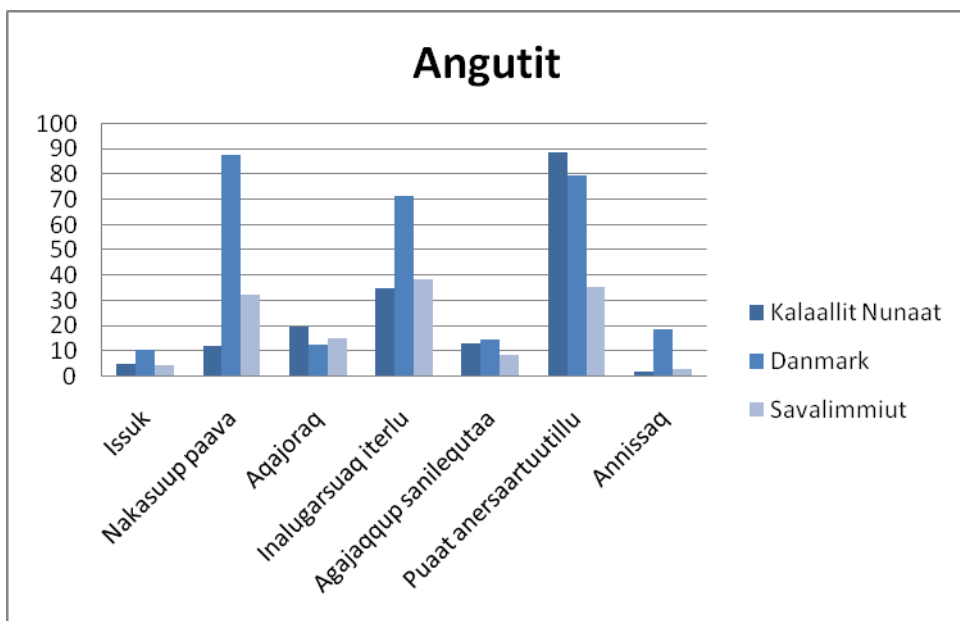

Titartagaq 2.5 2000-mit 2004-mut nunani avannarlerni angutit akornanni kræftimik nappaateqaleqqartutut paasisaqarfioqqaartut, angutinu 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasisutissiissutit)

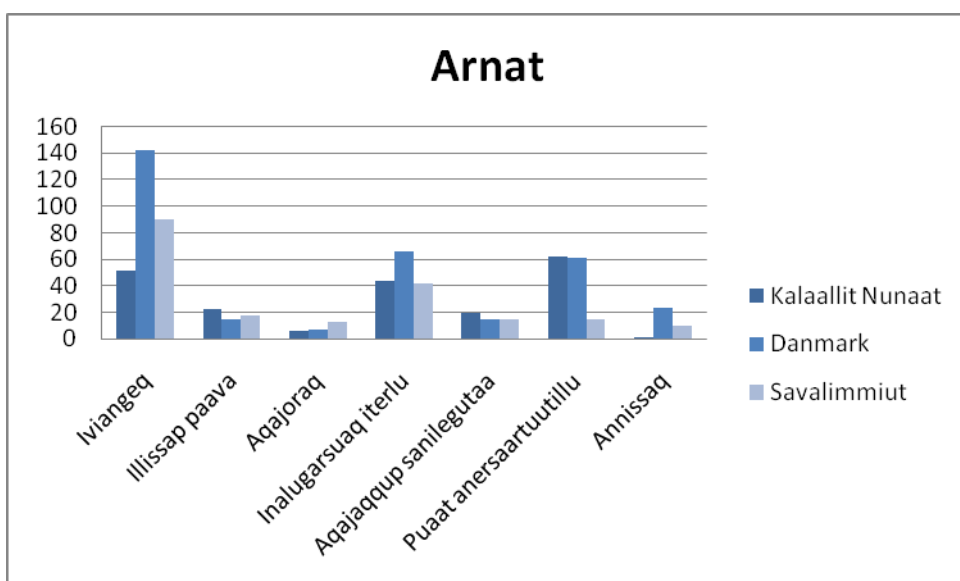

Titartagaq 2.6 2000-mit 2004-mut nunani avannarlerni arnat akornanni kræftimik nappaateqaleqqartutut paasisaqarfioqqaartut, angutinu 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasisutissiissutit)

Taamaalilluni kisitsisit taamatut naatsorsornerisigut Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartarneq nunanut avannarlernut allanut sanilliullugu appasittoq takuneqarsinnaavoq. Aammami taamaattaria-qarpoq, Kalaallit Nunaannimi innuttaasut nunani avannarlerni allani innuttanut sanilliullugit inuusunne- rummata.

Titartagaq 2.7 Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Savalimmiunilu piffissami 2002-mit 2004-mut angutit kræftimik nappaatiginerpaasartagaasa sanilliunneri, angutit 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasissutissiissutit)

Titartagaq 2.8 Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Savalimmiunilu piffissami 2002-mit 2004-mut arnat kræftimik nappaatiginerpaasartagaasa sanilliunneri, arnat 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasissutissiissutit)

Kræftimik nappaatigineqartartut ataasiakkaat assigiinngissuteqartorujussuupput. Kalaallit Nunaannili, Danmarkimi Savalimmiunilu angutit arnallu akornanni (titartakkat 2.7 aamma 2.8) kræftimik nappaatigineqarnerpaasartut qiviaraanni, Kalaallit Nunaanni arnat angutillu akornanni puatsigut kræfteqartartut amerlasut uppersarsineqarpoq.

2.6 Kræftimik nappaateqareermermi aniguisarneq

Kræftimik katsorsaanerup tamarmiusup kinguneri ilaatigut kræftimik nappaateqarnermit uumalluni aniguisimaneq aallaavigalugu nalilersorneqartarpoq. Taamaalilluni taamatut suliniuteqarnermi inuiaqatigiinni innuttanut allanut sanilliullugit kræftimik nappaatillit katsorsarneqarsimasut uumasarnerat, kræfteqaatsimut immikkut agguarlugit toqusarnerannik immikkoortiterinermik taaneqartarpoq. Anguniagaq taanna nappaatip suussusersineqarneranit ukiup ataatsip qaangiunnerani, ukiut tallimat aammalu ukiut qulit qaangiunneranni suli uumasut aallaavigalugit naatsorsorneqartarpoq, taaneqartarlunilu ukiup ataatsip, ukiut tallimat ukiullu qulit qaangiunneranni uumasarneq. Umaannartut ataatsimoortillugit, suaassuseq aallaavigalugu agguarlugit aammalu ukioqatigiiaartillugit imaluunniit ukiuisa assi-giissarnerat aallaavigalugu kiisalu nappaatip suussusersineranit kræftimik nappaatip qanoq inerissimatigineranut agguarlugit immikkoortiterneqartarput.

Kalaallit Nunaanni inuit ikinneri pissutaalluni kræftimik nappaateqatigiinnit ataasiakkaanit eqqorneqartut ikittuinnaasarput, taamaammallu ukiumit ukiumut pissusissamisoortumik nikerarsinnaasarlutik. Taamatuttaaq kræftimik nappaateqarnermik patsiseqartumik toqusartut ukiumit ukiumut pissusissamisoortumik allanngorassapput. Tamatuma kinguneranik kræftimik nappaateqarlutik uumaannartut amerlassusaat Kalaallit Nunaanni uuttuutitut tatiginartut atorneqarsinnaanngilaq, taamaammallu toqusartut ukiunut tallimakkaanut qulikkaanulluunniit ataatsimoortillugit akulikitsumik naatsorsorneqartarlutik. Tamatumattaaq aamma kitsitsisit tamatigut nutaajunerpaasannginnerat kinguneraa, kræftimimmik patsiseqartumik katsorsartittut aammalu toqusartut ukiut tallimakkaat qulikkaallunniit iluini annertuumik nikerarsinnaasarmata.

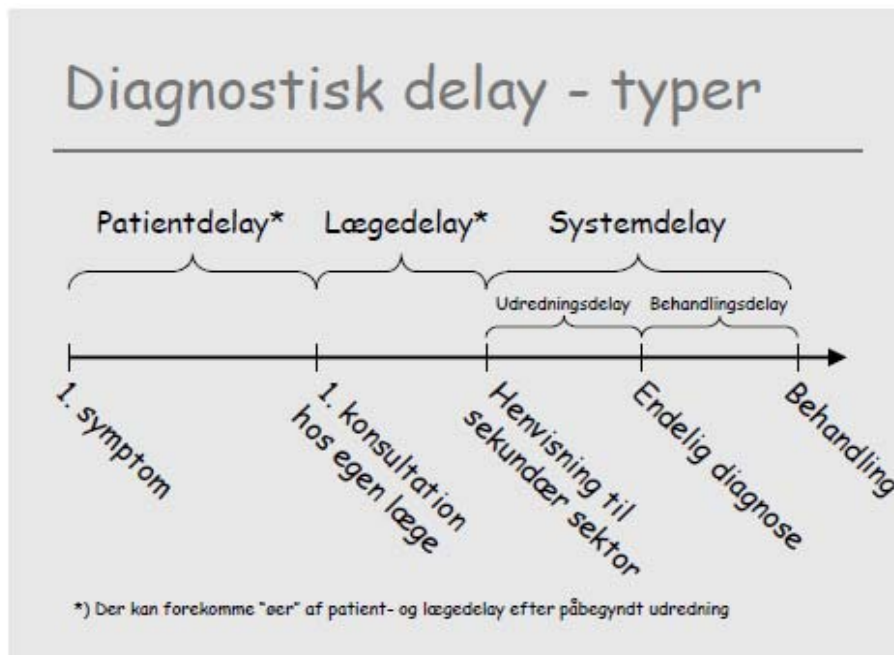
Nunatsinni Nakorsaaneqarfiup Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqarlutik uumaannartut kisitsisitaat ullumikkut saqqummiunneq ajorpai. Taamaalillunilu Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqarluni uumaannartarneq ingerlaavartumik alapernaanneqarani. Nordisk Medicinalstatistisk Komité siunissami Nunani avannarlerni namminersornerusoqarfinni (Kalaallit Nunaanni, Savalimmiuni Ålandimilu) kisitsisidik takussutissiisinaanermik kissaateqarpoq. Tamanna ukiut tallimakkaarlugit naatsorsuutit atorlugit pissagunarpoq (NOMESCO, 2010). Kræfti pillugu pilersaarutip sunniutaasa alapernaannissaannut tunngatillugu kræftimik nappaatillit uumaannartarnerat pillugu nutartertuakkanik ilisimasanik tigoriaannaqarnissaq pisariaqarlunnarpoq.

2.7 Kræfternerup ingerlarna

Kræftip sapinngisamik piaartumik paasineqarnissaa peqqissisinaanermut periarfissanut pingaartuuvoq. Kræfteriaatsit ilaanni ilisimatusarnerup Kalaallit Nunaanni kræftimik napparsimasut ilaanni kræftimik nappaatip aatsaat sakkortusereranerani nappaatigisap suussusersineqartarnera takutippaa. Tamanna ilaatigut sorlutsigut kræfteqarnermi (Jensen et al., 2010) aammalu puatsigut kræfteqarnermi (Nakorsaaneq Allan Gelvanimit nalunaarut) uppersarsineqarpoq. Sooq taamaannera pillugu ilisimasavut annikipput, tamannalu amerlasuunik patsiseqarsinnaavoq.

Nakorsiarup nappaatip ersiutaanik siullermik naammattorsinermit katsorsaanerup aallartinnissaanut piffissamut atorneqartumut sunniuteqarsinnaasumik Kalaallit Nunaanni immikkuullarissunik unammilligassaqarpoq. Tamanna assersuutigalugu nunaqarfimmi najugaqaraanni nakorsamit takuneqarnissamut periarfissamut tunngasinnaavoq. Kræftimik nappaateqarneq imaluunniit kræftimik nappaateqarnermik pasitsaassaarneq peqqinnissaqarfimmit tassangaannartumik napparsimalernertut isigineqartarpoq, nakorsiarlorlu innersuunneqarnermi kingorna sapinngisamik piaarnerpaamik misissorluarneqarnissaa katsorsarneqarnissaalu siunertaralugit aggersarneqartarpoq. Taamaattorli angallannermut periarfissat peqqutigalugit kinguaattoornerit pisinnaasarput. Sulisut taarsaannerat taamaalillunilu napparsimasumut inuttut pissutsinik killilimmik ilisimasaqarnerit, immaqalu aamma Kalaallit Nunaannut attuumassuteqannginneq apeqqutaataasinnaasarput. Nakorsap kræfteqarnermik pasitsaassaqaann-

ginnera aamma kinguaattoornermut patsisaasinnaavoq, nakorsiarlu taamaamat nappaataasinnaasumik eqqortumik suussusersiinissamut utaqqisinnaasarpoq.

Titartagaq 2.9 Kræftimik katsorsaani kinguaattoorutaasinnaasut (delays) (Sundhedsstyrelsen, 2005)

Kinguaattoorneq peqqissaasut oqaatsit atugaat naapertorlugu delay-imik taaneqartarpoq (titartagaq 2.9) Matumani *katsorsarneqartumut kinguaattoorneq* – katsorsarneqartup ersiutininik siullernik malugisaqarneraniit nakorsiarnerata tungaanut piffissap ingerlanera. *Nakorsiaqqaarfimmi kinguaattoorneq* – katsorsarneqartup nakorsiarneraniit nakorsap kræfteqarnermik pasitsaassilluni innersuusseqqinnisaata tungaanut piffissap ingerlanera. Kalaallit Nunaanni nakorsiaqqaarfiup innersuusseqqinnerata tungaanut piffissaq atorneqartoq piffimmi kræftimik nappaatinik pasitsaassanik misissuiffiusuni sivi-sunerusarpoq, soorlu illissap paavagut kræfteqarnermik aammalu iviangitigut kræfteqarnermik pasitsaassinermi. *Paasiniaanermi kinguaattoorneq* – nakorsiaqqaarfiup katsorsarneqartussamik innersuus-sineraniit paasiniaanissaq siunertaralugu aggersarneqarnissap tungaanut piffissap ingerlanera. Nakorsiarup paasiniaanissamut takkutinngitsoornera imaluunniit inuttut patsisit pissutigalugit paasiniaanissamik kinguartitsinissamik kissaateqarnera paasiniaanissap tungaanut kinguaattoorutaapput immikkuullarissut. Taamatuttaaq katsorsaasarfimmi assigiinngitsuni katsorsaanerup ingerlanneqarnissaanut kinguaattooruteqartoqarsinnaasarpoq.

2.8 Ersiutininik malugisaqqaarnermiit katsorsarneqarnissap tungaanut piffissap ingerlasarnerata misissorneqarnera

Kinguaattoorutaasartunut assigiinngitsunut ilisimatusaatini pigisaqartoqanngilaq, nassuiaammili matumani kinguaattoorutininik pinngitsoorneqarsinnaasunik peqarnersoq misissussallugu pingaartinneqarpoq.

Taamaammallu Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut kræftimik nappaateqarnermik nalunaarutit 51-it kingullit misissueriaatsimik journalaudit-imik taaneqartumik misissuiffiqeqlarput. Katsorsartittussat nuna tamakkerlulgu siaruarsimapput (Qaanaaq Ittoqqortoormiillu pinnagit) ukiumikkullu 23-iniit 80-inut agguarsimallutik. Naatsorsukkat nakorsianut 22-nut illissap paavagut ilanngaavigalugit kiisalu 29-nut misissuinerup kingorna pasitsaassaqaarnikkut kræfteqarnerannik paasineqartunit agguagaapput.

Katsorsarneqartup kinguaattoorneri nakorsianut allattuiffinni nakorsiat qanoq sivistigisumik nappaammut ersiutinik malussartarsimanerannik allattugaqannginneq pissutigalugu naliliivigineqarsinnaangillat.

*Pasitsaassaqaqarnermit innersuunneqarnissap tungaanut piffissap ingerlanera: Ilanngarsiffigitilluni misissuiner*ni pasitsaassaqaqarnermit piffissaq – tassa ilanngarsivigisap akissutissarsiffigineqarnerata tungaanut aammalu piffimmi misissuinermit (ilanngarsinermit kiliortuinermillu) – ullunik 14-inik sivistigisoq ingerlasimasoq (22-nit allattuiffigisanik peqarfigineqartunit 15-it). Katsorsartussat pingasuinnaat piffimmi misissuinerup inerneranik paasisaqaqarnerup kingorna ulloq taanna Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut innersuunneqanngillat. Nappaammik suussusersinerup nalaani paasiniaanermi katsorsartittut 16-it kræftip ersiutaanik peqartut tallimallu timip ilaani aalajangersumi kræftimik nappaateqartut paasineqarput, kingullermulli tunngasumut paasissutissanik amigaateqartoqarluni. Taamaalluni katsorsartittussani tamani kræftimik nappaat timip sinneranut siaruaassimangilaq.

Misissuinermulli **atatillugu kræftimik pasianut** tunngasut allaanerupput. Nakorsianit 20-nit 10 saaffigineqqaarnermi kræfteqarneq pasitsaanneqarpoq tulliuuttunilu 20-nit 6 ullut aqqaneq marluk iluini kræfteqarneq pasitsaanneqarluni. Pasitsaassaqaqarnermut atatillugu nakorsiani 27-nit 13 ulloq taanna paasiniaaqqinnissamat innersuunneqarput, allallu arfinillit sapaatip akunnerata ataatsip iluani innersuunneqarlutik. *Misissuinerup kinguneranik innersuunneqarnermiit innartitaanerup tungaanut piffissaq:* Innersuunneqarnerup kingorna 26-nit 2 ulloq taanna Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut innartinneqarput, 26-nit 8 sapaatip akunnerata siulliup iluani innartinneqarlutik, sisamat sapaatip akunnerisa marluk ingerlaneranni, 26-nit 9 sapaatit akunnerisa pingasut iluanni kiisalu 26-nit 9 sapaatit akunneri pingasut sinnerlugit sivistigisoq qaangiummat innartinneqarlutik. *Kræftip siaruaassimaneranut tunngatillugu* ataaseq kræftimik nappaateqarnermik ersiutinik pigisaqarpoq, tallimat timimik ilaani aalajangersimasumi kræfteqarput, aqqanillit timimik ilaaniinnaq siaruarsimasumik kræfteqarlutik aqqaneq marlullu siaruaalluarsimasumik kræfteqarlutik.

Timip sananeqaataanik allanngornerni akissutinit nakorsianit 27-nit nalunaarsorneqartunit misissukkap tiganeraniit akissutisinissap tungaanut agguaqatigiissillugu ullut 16-it ingerlapput. Taakku ullunit arfinilinnit 32-nut agguarsimapput.

Kisitsisit misissuiner

mi atorneqartut annikipput, misissuinerlu ilisimatuussutsikkut misissuinerpiatut taaneqarsinnaangilaq. Taamaattorli nakorsiani amerlanerpaani kræfteqarneq aatsaat kræftip siaruaateerenerani suussusersillugu paasineqartartoq ilimanarsisinnearpoq. Tamatumunnga naammattoortakkat ilaanni nakorsiat ima kingusinaartigisartigalutik takkuttarnerat, allaat kræftimik nappaateqarnermik pasitsaassineq nakorsiarnermi siullermi pasitsaanneqareertarnera patsisaavoq.

2.9 Kalaallit Nunaanni kræfteqarnermik nalunaarsuisarneq

Kræfteqarnerup atunnera kræftimillu katsorsaasarneq alapernaaserluarneqassappat kræfteqartut amerlassusaasa aammalu kræfti pillugu paasissutissat pisariaqartut nalunaarsortarnissaat pisariaqarlunnarpoq. Sundhedsstyrelsen-imi Cancerregisteri aamma Kalaallit Nunaannut tunngatillugu qitiusumik nalunaarsuiffiuvoq (takuuk imm. 2.4). Danskite nakorsiat pillugit nalunaarsuiner

ni Cancerregisteri tatiginarluinnartutut nalunaarsuiffiusoq ilisimaneqarpoq, %-illu annikitsuinnaat nalunaarsorneqarneq ajorlutik.

Cancerregisteri kalaallinut nakorsianut tunngatillugu qanoq tamakkiitigisumik nalunaarsuisarner

soq saqqummiunneqartumik misissuiffigineqarsimangilaq. Iviangikkulli puammikkulli kræfteqartut ilisimatarnikkut misissuiffigineqarnerannut atatillugu katsorsakkat pillugit piffimmi ilisimasat Nunalu tamak-

kerlugu nakorsiat allattuiffiat aallaavigalugit napparsimasut allattuiffiannik misissuisoqarsimavoq. Taamatut periuseqarnikkut katsorsarneqartut sapinngisamik tamakkiinerpaamik nalunaarsorniarneqarnerat siunertaavoq. Inernerit suli tamanut saqqummiunneqanngillat, kræftimilli nappaatigineqartunut taakkununga marlunnet Cancerregister-imi amerlassutsit allattorsimasut kisitsisiviusunit annikinnerusut misissuinerit takutippaat (nammineq nalunaarusiaq, nakorsaaneq Allan Gelvan).

Ullumikkut kræftimik nalunaarsuisarnerup nunatsinnut nuunneqarnissaanut periarfissatigut aningaasatigullu periarfissaqartoqanngilaq. Tamannattaaq qaffasissumik ilinniagaqartunut allaffissornikkut annertuumik suliakkiisussaanaera patsisigalugu naapertuuttut nalilernerneqanngilaq. Annikinaarussilluni nalunaaruteqartarneq imaluunniit Cancerregisterimi kukkulluni nalunaarsuineq siunissami aamma Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu nalunaarsoqissaakkat tatiginassusaannut annertuumik sunniuteqasapput. Taamaammat taamatut pasitsaassaqarneq iliuseqarnermik kinguneqartinneqartariaqarpoq.

2.10 Kræfti pillugu suleqatigiinneq danskillu kræfti pillugu suliniutaat

Danmarkimi kræftimut tunngasunik ineriartorneq kalaallinut katsorsartittunut, Kalaallillu Nunaanni peq-qinnissaqarfiup kræftimut katsorsarneqartussanut neqeroorutigisinnaasaanut annertuumik pingaaruteqarpoq, Kalaallit Nunaammi kræftimut katsorsaaneermut tunngatillugu Danmarkimik qanimut suleqateqarmat. Ajornanngiffianni kræftimik misissuinerimi katsorsaaneermilu ilitsersuutit assigiit Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu atorineqartarput. Timikkut ilanngaavigitilluni misissugassat misissorneqarneri, aaversilluni misissugassat misissorneqarneri aammalu kalaallit katsorsarneqartussat ilaat Danmarkimi kræftimut katsorsaaneermut ilaatinneqartarput, soorluttaaq nappaammut kræftimut tunngasunik alapernaarsuineq Danmark suleqatigalugu ingerlanneqartartoq.

Kræftimik nappaateqartuni assigiinngitsuni arlalialunni Danmarkimi toqusartut nunanut avannarlernut allanut sanilliullugu qaffasinnerusut 1990-ikkut naalerneranni paasineqarpoq. Tamatuma danskit naalakkersuisuisa kræftimik nappaammut eqqummaariffigisaqalernerat kinguneraa. Inuiaqatigiit kræftimut katsorsaasarneqarnerup pitsaassusaa angusallu pillugit oqallinnerat tunuliaqutaralugu Sundhesministeri 1998-imi majimi Kræftstyregruppemik pilersitsivoq (kræfti pillugu aqutsisoqatigiit). Danmarkimi kræftimut katsorsaasarneqarnerup pitsanngortinneqarnissaanut periarfissat misissorneqarnissaat siunertaavoq. Tamanna nalunaarusianik immikkoortukkuutaanik arlalinnik kinguneqarpoq, ilaatigullu qinnguartaalluni katsorsaasinnaassutsip annertusarneqarnissaa 1999-imi kaammattuutigineqarpoq. Ukioq 2000-mi Kræfti pillugu pilersaarut siulleq tamanut saqqummiunneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2000) 2004-milu nalilersorneqarluni (Sundhedsstyrelsen. Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004). Suliniut Kræfti pillugu pilersaarut II atorlugu ingerlateqqinneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005) taannalu 2007-imi malitseqartinneqarluni (Sundhedsstyrelsen, 2007). Kræfti pillugu pilersaarut III 2010-p naalerneraneersuuvoq (Danskit Naalakkersuisui, 2010) sulilu atuutilersinniarnearnera ingerlanneqarluni. Kræfti pillugu pilersaarutit pineqartumut annertuumik aningaasaliinernik malitseqartinneqarput (takuuk kapitali 10).

Danskit kræfti pillugu pilersaarutaat kræftimut tunngasunut tamanut patajaallisaanermik kinguneqarsimanerat qularutissaanngilaq. Tamanna ilaatigut kalaallinut Danmarkimi katsorsarneqartunut pitsaasumik sunniuteqarpoq. Taamaammat danskit kræfti pillugu pilersaarutaa tulluuttuni naatsumik nasuiaateqarfigineqassapput.

Kræfti pillugu pilersaarut I (Nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarut)

Kræfti pillugu pilersaarummi siullermi, "National kræftplan – Status og forslag til initiativer i relation til kræftbehandlingen" (Nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarut – Killiffik kræftimillu katsorsaaneermut tunngatillugu iliussissatut pilersaarut), Danmarkimi kræftimik katsorsaaneqarnerup pitsanngorsarnissaanut periarfissat misissornissaat pingaarnertut siunertarineqarpoq. Kræfti pillugu pilersaarummi misissuine-

rit katsorsaanerillu ilaapput, kisiannili aamma pinaveersaartitsineq, inuiaqatigiinnut ilanngutitseqqinneq inuunerissaanermillu suliniutit ilaatinneqarput (Sundhedsstyrelsen, 2000). Kræfti pillugu pilersaarutip I-ip suliniutit assigiinngitsut amerlasuut inernerai. Pinaveersaartitsineq patajaallisarneqarpoq, tamatumani ingammik pujortartarnermut tunngatillugu. Screen-erilluni misissuisarnerni suliniutit nutaat piler-sinneqarput. Kræftimik nappaatit suussusersineqarneri katsorsartarnerilu annertuumik annertusarne-qarput kræftimillu nappaatillit inuiaqatigiinnut uterteqqinneqarnissaannut tunngasut annertuumik eq-qummaariffigineqalerlutillu inuunerissaanermik siunertaqartumik passussinerit aallartinneqarput. Peq-qinnissamut tunngasuni ilinniartitaanerni kræftimik nappaatit ilinniartitsissutigineqarneri annertusar-neqarput, ilaatigut nakorsanut immikkut ilisimasatut ilinniakkatut aallartitsinikkut. Piffissamissaaq tama-tumani suliniutit nutaat kræftimut tunngasunik katsorsaaneq patajaallisarpaat. Ilaatigut inuunermik navianartorsiortitsisunik kræftimik nappaatilinnut utaqqisarnerup sivissusaata 2001-imi killilernerati-gut, taamatuttaaq danskit Naalakkersuisuisa 2002-mi sundhedsplan-iatigut "Sund hele livet" (inuuneq tamaat peqqissuuneq), tassani kræftimik nappaat nappaatini pingaarnertinneqartuni arfineq pingasu-ni ilaatinneqarluni, kiisalu 2004-mi Danmarkimi misileraatigalugu katsorsaasarfinnik pingasunik piler-sitsinissamik aalajangiinikkut (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Kræfti pillugu pilersaarut II

Kræfti pillugu pilersaarutip I-ip nalilivigineqarnerani immikkoortut tallimat patajaannerusumik suliniu-teqarfigineqartussatut suussusersineqarput. Tamatumani pilattaasarnep aaqqissusaanera, kræfti-mik nappaatillit alapernaaserneqarnerat, nakorsiaqqaarfiup innersuuffigineqartullu suleqatigiilluarne-runissaat, ilinniartitaaneq kiisalu katsorsaavigineqarsinnaasut annertusinerat atorneqarnerallu (Sundhedsstyrelsen. Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004). Naak kræftimut katsorsaasarnermut isumalluutit annertuumik amerlanerulersinneqaraluartut, nappaatip suussusersi-nissaanut katsorsarnissaanullu piffissap aalajangikkap eqqortinniarneqarnera kræftimik nappaatillit paasineqartut inuit utoqqaat inuiaqatigiinni amerlanerulernerisigut kiisalu nutaanik amerlanerusunillu katsorsaansamut periarfissaqalernikkut ajornakusoorinneqarpoq. Tamanna Kræfti pillugu pilersaa-rummi II-mi ilaatinneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005) tassani suliniutit ingerlanneqareersut ineriartortinneqarlutillu pajataallisarneqarnissaat siunertarinnearpoq, ingammik pujortartarnerup pinaveer-saartinnerani, katsorsarneqartut ataatsimoortukkuutaartilugit aaqqissuunnerisigut, kræftimik pilattaa-sarnerup patajaallisarneqarneratigut kiisalu kræftimik suliniutit alapernaaserneqarnerisigut.

Kræfti pillugu pilersaarutip II-p nalilersornerani kræftimik nappaateqartunut tamanut sullissinermi kat-sorsaanerup ataqatigiissup erseqqissaavigineqarlunilu atuutilersinneqarnissaa pisariaqartoq paasinar-simavoq, taamaalilluni katsorsarneqartussap innersuunneqarneraniit katsorsarnerata immikkoortuisa tamarmik ingerlanerat pilersaarusioreneqareerlunilu siumut inniminnerneqareerluni. Aaqqissuussiner-mut tassunga inummik attaveqaateqarnermik aaqqissuussineq ilaavoq. Tamanna 2008-mi atuutiler-sinneqarpoq. Tamatumattaq saniatigut ilaatigut inuit ikinnerusut immikkut ilisimasaqarfinnut ilaatigut katsorsagassatut tunaartassanut piumasaqaateqarlunilu immikkoortortat allatut atuuffissaattut tunnga-vissiiinikkut kræftimik pilattaasarneq patajaallisarneqarpoq. Nuna tamakkerlugu katsorsaanerimi mali-tassat aaqqissuulluakkamik malitseqartinnerisigut, tassungalu ilanngullugu najoqqutassiillunilu piffinni ataasiakkaani katsorsaanermik ingerlatsineq malitseqartinneqarpoq. Suliniutit angusallu alaperna-aaserneqarnerisa paasissutissat pisariaqartut pitsaassusaasa qulakkeernerisigut patajaallisarneqarpoq. Katsorsarneqartup pitsaannerusumik sullinneqarnera aammalu katsorsaanerup ataqatigiissumik peq-qinnissakkut sullissivinni assigiinngitsut akimorlugit ataqatigiissumik sullinneratigut pitsanngorsarne-qarpoq. Tamatuma saniatigut pujortartarnerup pinaveersaartinneqarnera patajaallisarneqarlunilu aqut-sinikkut aaqqissuussamik aaqqiinissat qulakkeerniarneqarlutillu misilittakkat avinneqartarnissaat sulini-tigineqarpoq.

Kræfti pillugu pilersaarut III

2010-mi novemberimi kræftplan III isumaqatigiissutigineqarpoq. Kræftimik nappaateqarnermik pasit-saassinermi pilertornerusumik nappaammik suussusersisalernissaq kiisalu siusinnerusukkut paasisa-qartalernissaq, inuiaqatigiinnut ilanngutitseqqinnermi pitsaanerusumik sullissisalernissaq aammalu inuunerissaanermik siunertaqartumik suliniutit pitsanngorsarneqarnerat kiisalu amerlanerusut nap-paammik aniguisalerlutillu katsorsarneqartut inuunerinnerulernissaat pilersaarummi siunertaavoq. Kræftpakke III ukuninnga imaqarpoq:

- Nakorsianut suli suussusaa aalajangerneqanngitsumik kræfteqarnermik ersiutillinnut nappaammik suussusiliinissamut pilersaarut, taamaalilluni inissisimanerat sukkasuumik paasinarsisinneqarlunilu ataqatigiissumik nappaammik suussusersiiniarneq ingerlanneqalersinnaaqqullugu.
- Inuit 50-it 74-illu akornanni ukiullit inaluarsuakku itikkullu kræfteqarsinnaanerannik misissortarnis-saannik neqerooruteqarnermik atuutilersitsineq nuna tamakkerlugu.
- Kræftimut katsorsarneqartut inuiaqatigiinnut akuutilerteqqinniarlugit inuunerissarniarlugillu ataatsi-moortumik pilersaaruteqalerneq, taamaalilluni inuit kræftimik nappaateqarsimasut inuunermut imaqar-luartumut utersinnaaqqullugit aammalu inuit ajoraluartumik katsorsarneqarsinnaajunnaartut pisariaqar-titaannik ikorfartorneqarlutillu anniarnaveersaartinneqarsinnaaqqullugit.
- Inuunerissaanermik suliaqarneq pisariaqartutigut immikkullu ilisimasaqarfittut pisariaqartinneqartuni suliniuteqarnerup patajaallisarneqarnissaa kiisalu hospiceni inissanut nutaanut aningaasaliissuteqar-nissaq.
- Katsorsarneqartut ilaqutaasa peqataatinneqarnerisa patajaallisarneqarnissaa, matumani ingammik meeqqat nipeqaratik ilaqutaasuugajuttut immikkut isiginiarneqarnissaat.
- Kræftimik nappaateqalersinnaanerup pinaveersaartinneqarnerata patajaallisarneqarnissaa, taamaa-liornikkut danskit sapinngisamik ikinnerpaat kræftimik nappaateqalersinnaanerata anguneqaaqqullugu.
- Danskit kræftimik nappaatit ersiutaannik ilisimasaqarnerisa annertusarnissaat.
- Katsorsaanerup ataqatigiinnerata patajaallisarnissaa.

3 Katsorsartinnerup ingerlanera, suussusersiineq katsorsartinnerlu

Kræftimik pasitsaassinnermi paasiniaaneq siulleg piffimmi ingerlanneqartarpoq. Tamanna misissuineq saniatigut assersuutigalugu tarrasuinikkut, aaviinikkut, ultralyd-imik scannerinikkut immaqaluunniit ilanngarsilluni tigusinikkut pisinnaavoq. Kalaallit Nunaanni piffimmi paasiniaaneq qanoq ingerlanneqartarnersoq piffimmiit piffimmut assigiinngissuteqarpoq. Nakorsiallu amerlanerit paasiniaanermut atatilugu peqqinnissaqarfiup immikkoortortaanut allanut nuunneqarsinnaasarput.

3.1 Katsorsartinnerup ingerlanera

Katsorsartinnerup ingerlanera tassaavoq katsorsartittup piffissamik paasiniaanermut katsorsaaner-mullu atorineqartup nalaa. Kræftimut katsorsarneqartumut katsorsartinnerup ingerlanerani immikkoortut katsorsaanermit ingerlatsisut assigiinngitsut amerlasuut attaviginerannik imaqsinnaavoq. Kalaallit Nunaanni katsorsartinnerup ingerlanerani akulikitsunik makku aqusaarneqartarput:

- Nunaqarfimmiunut tunngatillugu taakku najukkami peqqinnissaqarfimmut saaffiginnissinnaasarput – immaqalu najukkami paasiniaaneq aammalu akissutaasinnaasumik utaqqineq.
- Najukkami peqqissaavimmi nunalluunniit immikkoortuani napparsimmavimmi paasiniaaneq – immaqalu assersuutigalugu timip allannguutaanik mississuinerit akissutissaannik utaqqineq.
- Misissueqqinnissaq nappaammillu suussusersinissaq siunertaralugu Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut innersuunneqarneq.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani paasiniaaneq – immaqalu akissutissamik utaqqineq.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani suliariteqqaarneq kiisalu/immaqalu Rigshospitalimut innersuunneqaaqqinneq – immaqalu katsorsarneqaaqqinnissaq sioqqullugu pilatsinnerup kingorna mamissiineq immaqalu Rigshospitalimit aggersarneqarnissamik utaqqineq.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani imaluunniit Rigshospitalimi aappassaaneerluni katsorsarneqarneq napparsimmavimmilu uninnganeq imaluunniit napparsimasut akunnittarfianinneq immaqaluunniit Brønshøj-imi kalaallit peqqissartut illuanniineq. Katsorsarneqarnerit akornanni utaqqineq angerlarsimaffimmi, patienthotel-imi imaluunniit kalaallit peqqissartut illuanni pisinnaavoq.
- Katsorsarneqarnerup kingorna misissortinneq – najukkami, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immaqaluunniit Rigshospitalimi.
- Danmarkimi nunaniluunniit allani misileraataasumik katsorsartinneq.

Katsorsartinnerup ingerlanerani killiffiit allat, inuiaqatigiinnut uternissamut sungiusarneq toqujartormilu paaqqutarineqarneq kapitali 7-imi sammineqassapput.

Katsorsartinnerup ataqatigiissumik ingerlasup katsorsaanerup pilertortuumik, pitsaasumik katsorsarneqartumullu toqqissisimanartumik ingerlanissaanik isumaqarpoq. Katsorsarneqartup malinnaaffigineqarnini, killiffini aammalu katsorsaanerup ingerlaqqinnissaa pillugu isumaqatigiissuteqarfigineqarlunilu ilisimatinneqarluni misigissavaa. Katsorsarneqarnerup ingerlanerata pitsaassusaani aamma peqqinnissaqarfimmi avatangiisitigut atukkat, soorlu kisimiilluni ineqarsinnaanikkut inimillu oqaloqatiginnittarfimmik pigisaqartoqarneratigut pitsaasumik pineqarneq ersiuteqassaaq. Sakkortuumik napparsimasut kisimiitillugit ineqartinnerisigut taakku katsorsarneqareerlutik angerlartiinnarissanit immikkoortillugillu qanigisaminnit najorneqarnissaannut pitsaanagerusumik periarfissiisoqassaaq.

Piffimmi paasiniaaneq katsorsaanerlu

Nunaqarfimmi paasiniaanissamut periarfissat killeqarput. Nakorsiat peqqissaavimmut qaninnerpaamut imaluunniit nunap immikkoortuani napparsimmavimmut sapinngisamik piaarnerpaamik paasiniaanis-saq siunertaralugu ingerlatinneqarnissaat akuttunngitsumik isumaqatigiissutigineqartarpoq. Ilaatigut telemedicin atorlugu nakorsartitsisoqartarpoq.

Peqqissaavinni nunalluunniit immikkoortuani napparsimmavimmi najukkami misissorneqartumik imaluunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani qitiusumik aaviisarfimmut imaluunniit Danmarkimut nassiunneqartumik aaviisoqarsinnaasarpog. Tarrarsuisoqarsinnaavog. Taakku najukkami misissorneqarlutik qarasaasiat atorlugit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarrarsuisarnermut immikkoortotami misissorneqartussanngorlugit nassiunneqartarput. Najukkani amerlasuuni nakorsat immikkut ilisimasaliunngikkaluarlutik ultralyd atorlugu misissuisinnaanermut sungiusarsimasuusarput. Timimik ilanngaasoqarsinnaasarpog Danmarkimi misissugassatut nassiunneqartunik. Sinerissami nakorsat paasiniaanermut katsorsaaneermullu atatillugu ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisillugit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsat immikkut ilisimasallit attaveqaatitut atuuttarput.

Najukkami peqqissaaviit / nunap immikkoortuani napparsimmaviit kræftimut katsorsarneqartunut pasitsaasseqqaarnermiit, katsorsaaneerit nalaanni, katsorsarneqareermermi, inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikiuinermi aammalu toqujartornermi pisariaqartitsinikkut paaqqutarinninnermi katsorsarneqartumut ataavartumik attaveqartarput. Nunap immikkoortuani peqqissaaviit nappaammik suussusiliinnermut tunngatillugu isumagisassaasorpiaanersut suli paasinarsilluanngitsoq aammalu piffiit ilaanni piffimmi peqqissaavimmi paasiniaanerup qanoq ingerlanissaa pillugu allaganngorlugit ilitsersuutit amigaataasut nakorsanit oqaatigineqarpoq. Piffinni peqqissaavinni / nunap immikkoortuani napparsimmavinni kræftimut katsorsarneqartunut paaqqutarinninnissamat tassungalu ilanngullugu angalanissaanut pilersarusiorneq ilanngullugu peqqissaasunut atugassianik ilitsersuutinik pigisaqartoqannginnera peqqissaasunit utimut nalunaarutitigut oqaatigineqarpoq.

Piffinni katsorsarneqartup malinnaaffiginissaa ajornakusoortarmat tikkuarneqassaaq, tamannalu katsorsartittup peqqissarneranut pitsaanngitsumik kinguneqarsinnaanera annikitsumik aarlerinaateqarpoq. Katsorsarneqartup passutarineqarnera sineriammit Dronning Ingridillu Napparsimmavissuanit ataatsimoortumik misissuataarneqartarsinnaanera peqqissarnerup ingerlaneranut pitsannguuteqarnermik kinguneqarsinnaassangatinneqarpoq. Katsorsarneqarnerup naammassineranik najukkami peqqissaavimmut / nunap immikkoortuani napparsimmavimmut soorlu kræftimik nappaammik katsorsarneqarnerup naammassineranut atatillugu angerlartinneqarnermut allakkiaq akuttunngitsumik kingusissorujussuakkut aatsaat pissarsiarineqartarpoq. Piffissaalatsinerup kingunerisaanik inuiaqatigiinnut uteqqinnissaaq siunertaralugu suliniuteqarnermi imaluunniit toqujartornermi passutarineqarnermi, katsorsarneqartup pisariaqartitaanik (angerlarsimaffimmut peqqissaasumit orninneqartarneq, unitsitaaneq, katsorsaaneerup kingorna malitseqartitsineq) malitseqartitsinermik aqqiigasuarsinnaaneq ajornakusoortittarpaa.

Dronning Ingridip Napparsimmavissua

Nappaateqarsinnaanermik najukkami pasitsaassisoqarnerata kinguninngua imaluunniit najukkami paasiniaanerup kinguninngua katsorsarneqartussaaq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani katsorsaaneermut pilattaaneermulluunniit immikkortortamat innersuunneqartarpoq. Kræftimik nappaateqarnermik qularnaarlugu nappaammik suussusilineq akulikitsumik tassani pisarpoq. Tassani katsorsaneermut, pilattaaneermut, tarrarsuinermut, sinitsitsinermut tarnillu nakorsaanik immikkut ilisimasalinnik inuttalimmik immikkoortoqarlunilu ulluunerani kræftimut katsorsaaveqarpoq (onkologisk dagsafsnit). Nunatsinni CT scannerituaq tarrarsuinermut immikkoortotami pigineqarpoq.

Nappaatip suunera aalajangerneqareerpat, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsat immikkut ilisimasallit katsorsaaneermut ilitsersuutit aallaavigalugit, pisariaqartitsinikkulluunniit Rigshospitalimi kræftimut immikkoortotami immikkut ilisimasallit imaluunniit piffinni allani immikkut ilisimasallit suleqatigalugit katsorsaaneerup sumi pinissaa aalajangerneqartarpoq.

Kræftimik nappaatinut nalinginnaanerpaanut paasiniaanernut katsorsaanernullu atugassanik nakorsat iliitersuutaannik peqartoqarpoq. Peqqissaasunullu tunngatillugu soorlu katsorsaanerup ingerlanerani nassuiaatinik piffinni peqqissaavinnit katsorsarneqartussat unitsinneqannginnerini paaqqutarinissaat, misissorneqarnissaat misissuutissanillu tigusinissat piareersarneqarsinnaaqqullugit malitassianik / suleriaatsinik ikittuinnarnik peqartoqarpoq. Tamanna aamma katsorsarneqartussanut Rigshospitalimut nuunneqartussanut aggersarneqarnissaminnulluunniit utaqqsunut Rigshospitalimiinnermik taassumaluunniit ilaani uninnganissamik qanoq ingerlaanissaa pillugu sunik ilimagisaqarsinnaanerata pillugu paasissutissanut atuuppoq.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uninngaffiusartunut sinaakkutit "qanganisaavallaartutut" amerlavallaanillu uninngavigneqartartutut sulisunit maluginiarneqartarput. Tamatuma kingunerisaanik katsorsarneqartut pitsaasumik katsorsarneqarnerisa ingerlasinnaaneranut periarfissanut ullumikkut killiliisutut sulisunit maluginiarneqartarpoq.

Rigshospitalimit Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut nuutinneqarnermut atatillugu paasissutissat pisariaqartinneqartut katsorsarneqartup paaqqutarinissaanut katsorsarneqarnissaanullu ingerlatsitseqqinnermut atugassat, soorlu angerlartitsinnermut atatillugu allakkiat katsorsarneqartorlu pillugu paasissutissat akuttunngitsumik amigaataakkajunnerat naammattuugassaasarpoq. Tamanna katsorsarneqarnerup sinnerata inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissaq siunertaralugu katsorsaaneruppat imaluunniit toqjartuaarnermut atatillugu paaqqutarinninneruppat assigiimmik atuuppoq.

Rigshospitali

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani periarfissat atorlugit nappaat aalajangersumik suussusersineqarsinnaatinnagu imaluunniit nappaat immikkut ilisimasaqarneq aallaavigalugu katsorsarneqartariaqarpat, katsorsarneqartussaq paasiniaaqqinnissaq siunertaralugu Danmarkimut nuunneqartarpoq, akulikinnerpaatigut Rigshospitalimut, ikitsulli Bispebjerg Hospitalimi, Herlev Hospitalimi, Hvidovre Hospitalimi aammalu Århusimi Odensemilu universitetshospitalini. Kræftimik nappaateqartut amerlanerpaat Finsencenterimiittarput, allalli aamma Rigshospitalip immikkoortuini allaniittarput. Katsorsarneqartussatut Rigshospitalimut ingerlateqqinneqartunit tamarmiusunit 25 % missaat kræftimik nappaateqartuusarput (kapitali 10 takuuk).

Rigshospitalimi kalaallit katsorsarneqartut passutarineqartarneranni danskinut katsorsarneqartunut malitassiat atorneqartarput. Danskir kræftimut suliniutaat kalaallit katsorsarneqartut sivikinnerusumik ataqatigiinnerusumillu passutarineqarnerisigut kalaallinut katsorsarneqartunut pitsaasumik sunniuteqarsimapput.

Kræftimut katsorsaanerup ingerlanera akuttunngitsumik suliaqarfiit annertuut assigiinngitsullu akimorlugit qitiusumik katsorsaaviit nakorsiartarfiillu assigiinngitsut atorlugit ingerlanneqartarpoq. Katsorsarneqartut amerlasuut arlaleriarlutik Rigshospitalimiittarput – ulluunerani katsorsarneqartutut, uninngasutut aamma / imaluunniit katsorsarneqarnerup kingorna misissorneqartussatut. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik Rigshospitalimi kalaallinut katsorsarneqartunut ataqatigiissaarisumik Dronning Ingridip Napparsimmavissua, kalaallit peqqissartut illuat, Rigshospitalimilu katsorsaaviit ataasiakkaat suleqatigalugit kalaallit katsorsarneqartut sapinngisamik pitsaanerpaamik eqaannerpaamillu peqqissarnissaannik qulakkeerinnittussamik atorfinitsisisimavoq. Kalaallinik katsorsartunik ataqatigiissaarisooq immikkoortortat akimorlugit suliaqarnermi, pilersaaruteqanngitsoornermi aammalu sivisuallaamik utaqqinnermi attavigineqartarpoq. Ingerlatitseqqinnermut atatillugu allakkat, napparsimasut pillugit allatuiiffit, misissuinnermit inernerit aammalu katsorsarneqartup katsorsarneqarnerata qanoq ingerlaqqinnissaa pillugit Kalaallit Nunaannit attaveqatigiinnikkut ajornakusooruteqartoqartarnera taassuma uppernarsarpaa.

Kalaallit Peqqissartut Illuat

Kalaallit kræftimik nappaateqartut amerlanerpaat Rigshospitalimi napparsimmavinniluunniit allani ulluunerani katsorsarneqartartut Brønshøjimi Kalaallit peqqissartut Illuanni ineqarput. Kalaallit Peqqissartut Illuat Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfiup ataani suliffeqarfiuvoq. Taassuma Kalaallit Nunaannit katsorsarneqartussatut innersuunneqartut Danmarkimi napparsimmavimmi uninnganerisa ulluuneranilu misissorneqarnerisa nalaani ilaqutaasullu ilaasut inissinneqarnissaat pingaarnertut isumagisassaraa. Kalaallit Peqqissartut Illuat aamma tassani ineqarnerup nalaani ajornartorsiutaasinnaasunik aqqiinnissamut ikiuuttartussaavoq.

Rigshospitalimi napparsimmavinniluunniit allani katsorsarneqarnerup sivissussusaa assigiinngitsorujussuusinnaasarpog, taamaalillunilu Kalaallit Peqqissartut Illuanni ineqarneq assigiinngitsumik sivissussuseqarsinnaalluni. Kræftimut katsorsartinneq qaammatinit pingasuniit arfinilinnut sivissussuseqartarpoq, apeqqutaalluni qinnguartaartinneq, kemortilluni katsorsarneqarneq imaluunniit akuleriissitsilluni katsorsaaneq (qinnguartaartillunilu kemortinneq). Kalaallit Peqqissartut Illuat 2010-mi agguaqatigiissillugu 50-inik ineqartuuteqarpoq – taakkunani katsorsartittut amerlanersaallutik (42 miss.) sinnerilu tassaallutik ilaqqat angallassisullu. Taamaalilluni ineqartut agguaqatigiissillugu 114 %-iupput, ataatsimullu isigalugu ineqartut amerlavallaarlutik. Katsorsartittut pingajorarterutaannit affaannut amerlassusillit kræftimik nappaateqartuusarput. Katsorsartinnerit unikkallarfiini angerlarsinnaanermut periarfissaqarnerup Kalaallit Peqqissartut Illuanniiinneq sivikillissinnaavaa.

Kræftimut katsorsartittoq Danmarkimukassatillugu innersuussut Rigshospitalimut napparsimmavimmulluunniit allanut nassiunneqartarpoq, innersuussiviullu katsorsartittusaaq aggersartarparaa. Aggersarneqarneq Dronning Ingridip Napparsimmavissuanit akuerineqaraangat Peqqissartut Illuata angalanissaq inniminnertarparaa najugaanilu peqqinnissaqarfik nalunaarfialugu. Kalaallilu Peqqissartut Illuata illu pillugu paasissutissanik ilanngussilluni aamma nassiussisarpoq. Katsorsartikkiartorlutik Kalaallit Peqqissartut Illuanni najugaqartussat tamarmik Peqqissartut Illuanni nutserisumit Kastropip mittarfiani timmisartumut parsarneqartarput, taassumalu katsorsartikkiartortoq Rigshospitalimut / napparsimmavinnut allanut imaluunniit Peqqissartut Illuannut qanisarparaa. Taamatuttaaq Kalaallit Peqqissartut Illuata peqqissartut Kalaallit Nunaannut angerlartussat tamaasa billetissaannik isumagalugit, piffimmut angerlarsimaffianut kaleriillutillu Kastropimi timmisartoqarfimmut angallattarparaa.

Kalaallit Peqqissartut Illuanni peqqissartunik paaqqutarinnittut kræftimullu immikkoortortat immikkoortullu allat akornanni ulluinnarni qanittumik suleqatigiittoqartarpoq – tamatumani allannguissamik piasariaqartitsineq nakorsarneqarnerullu ingerlanneqartup saniatigut sunniutai pillugit. Nakorsarneqarnerup ingerlanneqarnerani suleqatigiinnermut tunngatillugu aammalu Rigshospitalimi onkologisk klinikimut immikkoortunillu allanik suleqateqarneq taakku ataqatigiissaarisumik attaviliinerisa kingorna pitsanngoriarsimasutut oqaatigineqarpoq.

Kalaallit Peqqissartut Illuata unammilligassai

1) Inissatigut ajornartorsiuteqarnerup Kalaallit Peqqissartut Illuanni tamatigut katsorsarneqartussanut inissaqartitsisannginnera kinguneraa. 2012-ip allartinnerani Peqqissartut Illuat ininut nutaanut nutserpat inissatigut ajornartorsiut anigorneqassaaq. Avatangiisillu aamma pitsaanerulissapput, ilaatigut nakorsartittut tamarmik immikkut ineqalernerisigut.

2) Isumalluutitigut ajornartorsiutit. Danmarkimi katsorsartittussatut innersuunneqartut amerliartorneri aammalu katsorsaanerit arlallit ulluunerani katsorsaanerit ingerlanneqartarneri pissutigalugit Kalaallit Peqqissartut Illuanni inissatigut sulisorisanilu ilungersunartorsiortoqartarpoq. Taamatuttaaq aamma Rigshospitalimi napparsimmavinnilu allani nutserisoqartitsineq taamaappog. Tamanna peqqissartut illuanni sullissinnermut sunniuteqartarpoq.

3) Qanigisaasunut periarfissat: Kræftimut katsorsartittunut amerlasuunut (sivisuumillu katsorsartittunut allanut) ilaqtanik qanigisanik takunninnissamat periarfissaqartannginneq – aammalu ilaqtanik tike-raarteqarsinnaanermut tunngavissarititaasut kommunimit kommunimut assigiinnginneri uteqattaartumik ajornartorsiutaajuarpog. Assigiimmik tunngavissaqarnanilu assigiimmik periarfissaqartannginneq katsorsartittunut ataasiakkaanut naapertuuttuunngitsutut misigineqartarpoq. Ingammik meeqqat kræftertut aammalu qungatsimik nalaani kræfteqarnermikkut qinnguartaartillutik katsorsarneqartut tamatuminna ajornartorsiuteqartarput.

Meeqqat kræftertut, kemomillu katsorsartittut nalinginnaasumik ukiup affaanit ukioq ilivitsoq tikillugu sivisussusilimmik katsorsarneqartarput. Taakkulu katsorsarneqarnermik nalaanni ineqartunit allanit nappaatinik (nuammik, meeqqat nappaataannik il.il.) tunillatseratarsinnaanerat pinaveersaartinnilarlugu ineqartunit allanit avissaaqqatinneqartarput. Taakku peqqissartut illuanni inissianut inissineqartarput, taamaalillutik ilaqtariit sapinngisamik nalinginnaasumik angerlarsimaffimmi inuunermik misigisaqarsinnaaqqullugit. Tamatumali ilaqtariit neqeroorutinik nalinginnaasumik (pisiniarfinnut, nuannaarniartarfinnut takujuminartunulluunniit allanut – illup iluaniiffiusunik) atuisinnaannginnerat kinguneraa. Taamatut katsorsarneqartut ilaqutaasullu immikkut mianernassusilimmik inissisimasuupput, taakkumi kræftimik nappaammik eqqorneqarnermik saniatigut katsorsarneqarnerup nalaani allanut akulerunnatik immikkoorluinnarlutillu inuusariaqartarmata. Taakkunungali unammilligassat angajoqqaajusup aappaata kiisalu immaqa meeqqat allat angalanerannut ineqarnerannullu aningaasartuutaasa allanit matuneqarsinnaannginnerat pissutigalugu annerulersarpoq. Pisuni taamaattuni anaanaasup meeraq napparsimasog kisimiilluni paarikkajuttarpaa. Taamatut inissinneqarneq anaanaasumut imaannaaneq ajorpoq: aliasuutigisap ilerasuutigisalluunniit allanut avitseqateqaatiginissaanut imaluunniit uninngaqaataanermi allanit ikiorneqarsinnaaneq periarfissaqarneq ajorpoq kiisalu allanik peqateqarsinnaanermut killilersuutit atuuttarlutik.

Qungatsimik nalaatigut kræfteqarnermut katsorsarneqartut, qinnguartaartillutillu katsorsarneqartut qinnguartaalluni katsorsaanerup kingunipiluunik eqqugaakkajuttarput. Qarngup eqqaani qungatsimilu ameq malussarissisarpoq qajannarsisarluunilu, kiisalu katsorsartinnerup qiteqqunnerani arlallit iisnaveerner-mik eqqorneqartarput, nuammik kinertumik ajoqusersorneqarlutik, oqqakkut svampeqalersarlutik aammalu qisiliorsinnaanerat annikinnerulersarluni. Tamatuma kinguneranik amerlasuut nerisassanik neriniapiloormik nassatarisaanik kiisalu nerisassat mamassusaarunnerisa kinguneranik oqilerujus-suutarput. Tamanna inuunerisa pitsaassusaannut kingunerlutsitsisarpoq, immikkullu ikorfartorneqar-nissamik, paaqqutarineqarnissamik aammalu ilaqtatt qaninnerit kaammattuinerannik pisariaqartitsi-lersarlutik.

4) Paasissutissat aammalu passutarineqarnermut nalunaarutit/nuunneqarnermut atatillugu nalunaaru-tit: Katsorsarneqartut amerlasuut Danmarkimukarnissartik, katsorsarneqarnissartik aammalu kalaallit napparsimasut angerlarsimaffimmiinnissartik pillugu piareersarluarneqarneq ajortut aammalu amerla-suut passutarineqarnermut nalunaarutinik/nuunneqarnerminnut atatillugu nalunaarutinik, iisartagarisar-takkaminnik, iisartakkanillu pisartakkanut allattuiffimmik imaluunniit uninnganermi atortunik nassar-neq ajortut peqqissartut illuata maluginiartarpaa.

Katsorsarneqarnerup ingerlaneranut pitsaasumut iluaqutaasumik suliniutit

Danmarkimi kræftimut tunngasumik peqqissaasut Dronning Ingridip Napparsimmavissuanik suleqate-qartuusut kiisalu kalaallit peqqissartut illuanni aqutsisut sulisullu aammalu Kalaallit Nunaannut ataqati-giissaarisog ukiumut marloriarlutik naapittarput. Ataatsimiinnerni taakkunani misilittakkanik avitseqati-giittoqartarpoq aammalu passutarinninneq katsorsaanerlu pillugit suliniutit nutaat pillugit paasissutis-sanik avitseqatigiittoqartarluni.

3.2 Katsorsarneqartut peqataatinneqarnerat katsorsarneqartullu inatsisitigut inissisimanerat

Katsorsarneqartut ilaqutaallu isumalluarlutik pisariaqartitaqarlutillu peqqinnissaqarfimmut orniguttarput. Assigiinngitsunik ilisimasaqarput, nukissaqarlutit aammalu pingaartitaqarlutik katsorsaaneq pitsaasumik ingerlasinnaaqullugu, peqataatinneqartariaqarlutillu eqqumaniarfigisariaqartunut. Peqataatititsineq katsorsarneqartut ataasiakkaat kissaataat pisariaqartitaallu eqqummaariffigalugit pisariaqarpoq. Attaveqatigiilluarnikkut paatsooqatigiinnerit pinngitsoortinneqarlutillu katsorsarneqartup toqqissimaluni pitsaasumik misigisaqarnissaa qulakkeerneqarsinnaavoq.

Kræftimik katsorsarneqartunut arlalinnut qanigisat pingaarutilimmik isumalluutaasarput. Katsorsarneqartup inuit nammineerluni qanigisatut taasai akuliutinneqartarput. Kræftimut katsorsarneqartup, qanigisaasut peqqissaanermillu suliaqartut akornanni aaqjissuussaasumik ingerlaavartumillu ilisimasaniq avitseqatigiittarnissaq pingaarnertut anguniagaavoq, taamaalilluni kræftimut katsorsarneqartut taakkulu qanigisaasa namminerlut tunngatillugu ilisimasaat, kissaataat, pisariaqartitaat kiisalu nalunngisaat katsorsaaneermi atornerarsinnaaqullugit.

Katsorsarneqartut ataasiakkaat peqqinnissaqarfimmi sulisut akornanni pissutsit Napparsimasut inatsisitigut inissisimanerat pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 6-ikkut, 31. maj 2001-imeersukkut aalajangersaavigineqarput. Katsorsarneqartoq ilisimatinneqarnermigut akuersisimatinnagu katsorsaaneq aallartinneqarnanilu ingerlateqqinneqarsinnaanngitsoq aallaaviuvoq, peqqissaanermillu sulisut katsorsarneqartup ilisimatilluarneqarsimanissaata qulakkeernissaa pisussaaffigaat. Maleruagassat allat pingaaruteqartut tassaapput paasissutissanik piniarsinnaaneq pillugu maleruagassat kiisalu nipangiussussaatitaaneq pillugu maleruagassat.

Katsorsarneqartoq Peqqinnissaqarfiup sullissinera pillugu Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmut naammagittaalliuuteqarsinnaanermut periarfissaqarpoq. Taamatutaaq katsorsarneqartoq peqqinnissaqarfimmi sulisut ataasiakkaat pillugit Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut naammagittaalliuuteqarsinnaavoq. Naammagittaalliuullu Danmarkimi Patientombud-ip ataani Disciplinær-nævnimit suliarineqassaaq, taassuma ulloq 1. januar 2011 aallarnerfigalugu Peqqinnissaqarfiup Napparsimasut Sullinneqarneranni Maalaaruteqartarfik taarserpaa. Kalaallit Nunaanni katsorsaasut ataasiakkaat suliaqarnerat kisiat naammagittaalliuutigineqarsinnaavoq, katsorsarneqarnerlu tamaat ataatsimut isigalugu naammagittaalliuutigineqarsinnaanngilaq.

3.3 Paasiniaaneermi katsorsaaneermilu sakkussat

Radiologi aamma assit atorlugit suussusersiineq (billeddiagnostik)

Billeddiagnostik (assit aallaavigalugit nappaammik suussusersiineq), soorlu tarrarsuineq ultralydilu, kræftimik nappaammik suussusersiinermit katsorsaaneermilu misissuutitut pingaarutilimmik atornerarput. Misissuinerit taakku kræftimik katsorsaaneerit amerlanerpaat ingerlanneranni sutigut tamatigut annertuumik atornerarput. Tamanna *screeinerinermi* atuuppoq mammografimimmi misissuineq tarrarsuineq atorlugu ingerlanneqartarmat. *Kræfteqarnermik pasitsaassinermit* mississorneqartut amerlanerpaat ataasiarlutik arlaleriarlutilluunniit tarrarsorneqarlutillu CT skannerneqartarput. Taamatutaaq *misissueqqinnerit ingerlanneqarneranni* assit atorlugit nappaammik suussusersiisarneq pingaarutilimmik atornerarpoq, soorlu ultralydimik misissuinerit CT skannerinerilluunniit atorlugit timimit misissugassanik ilanngaanertigut. *Katsorsaaneerit* ilaat aamma assit aallaavigalugit ingerlanneqartarput, soorlu kuuffissialiinerit taqqanillu passussinerit. Taamatutaaq *katsorsaaneerup kingunerisa takuneranni* aammalu kræftimik nappaatip *misissornerani* kiisalu *inuunerissaalluni katsorsaaneermi* assit atorlugit nappaammik suussusersiineq annertusiartortumik atornerarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Tarrarsukkat atorlugit misissuinerit peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni tamani ingerlanneqarsinnaapput, taamaattorli nakorsat radiologimik assillu atorlugit nappaammik suussusersisinnaanermik immikkut ilinniarsimasut taamaallaat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarrarsuisarnermut immikkoortortaqaarfimmi sulisuupput. Tassani nakorsatut immikkut ilinniagalittut atorfiit marluupput. Tarrarsukkat qarasaasiat atorlugit Tarrarsuisarnermut immikkoortortaqaarfimmut misissorneqartussanngorlugit nassiunneqartarput, taamaasiornikkullu eqqortumik nappaatip suussusersinisaa isumannaatsumik qulakkeerneqartarpoq.

Ultralyd atorlugu misissuinerit piffinni amerlasuuni ingerlanneqarsinnaapput, taamaattorli nakorsamik immikkut ilinniagalimmit ultralyd atorlugu misissorneqarneq taamaallaat Tarrarsuisarnermut immikkoortortami ingerlanneqarsinnaavoq. Ullumikkut ultralyd atorlugu nappaammik suussusersiiniarluni piffimmi misissuinerit assitaat qarasaasiamut toqqorlugit qarasaasiat atorlugit Nuummumut ingerlateqqineqarsinnaanngillat. Taamaammat piffimmi ultralyd atorlugu misissuinerit ingerlanneqartut nakorsamit immikkut ilinniagalimmit nalilersortinneqarsinnaanngillat.

CT (computertomografi) misissuineq tassaavoq tarrarsugaq suminngaanniillunniit qissimissallugu ajornanngitsoq (tredimensional). Misissuineq atortunik immikkorluinnaq ittunik atortoqarluni immikkullu ilisimasalinnit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarrarsuisarnermut immikkoortortami ingerlanneqartarpoq. Ullumikkut CT skannertinnissamut utaqqisoqarneq ajorpoq imaluunniit taamaallaat ullut ikitsut utaqqisoqartarluni.

Kalaallit Nunaat **MR (magnetisk resonans) scannereqanngilaq**. MR scanning tassaavoq radiup maligaasai saviillu kajungerineri atorlugit timip iluanik sukumiisorujussuarmik takunnissinnaaneq. Periuseq taanna Danmarkimi nunanilu allani kræftimik pasitsaassinerimut atatillugu paasiniaanermi atorneqakkajuppoq. Ullumikkut kræftimik paasiniaanermut atatillugu MR scannerinik atuisinnaaneq pisariaqartutut taaneqartariaqarpoq.

Piffissami aggersumi qaninnermi misissuerialaatsinik CT aamma MR scannerinik taarsisinnaasunik katsorsaanerimilu atorneqarsinnaasunik nutaanik peqalernissaa ilimanaateqanngikkallarpoq. (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Danmarkimi nunalilu allani misissuerialaatsit inerisarluarneqarsimasut arlallit neqeroorutigineqartarput. Tamatumani ilaatigut scintigrafiskimik misissuinerit aammalu positron-emissions-tomografi (PET), radiup qinngornerisa sananeqaataannik atuisut aammalu PET-CT-mik scannerinert, taakku CT-scannerinik skintigrafisk-imillu misissuinerinik akuleriissitsillutik sananeqaatinik kræftinnguussinnaasunik/ kræftinnguuttunik qularnaatsumik takutiisinnaanermikkut immikkut iluaqutitaqartuusut. Misissuerialaatsit taakku Kalaallit Nunaanni neqeroorutigineqalersinnaanerit ilimananngilaq.

Katsorsaanerup, taamaalillunilu siumut oqaatiginnissinnaanerup, pitsaanerpaamik ingerlanneqarsinnaaneranut kræftimik nappaatip killiffiata eqqortumik piffissalernissaa pingaaruteqarpoq. Suussusiliineq, ingammillu killiffiliineq kiisalu assit iluaqutigalugit katsorsaaneq aammalu katsorsaanerup inerneranik malinnaallunilu naliliineq ullumikkut Danmarkimi tarrasuinnikkut immikkut ilisimasat atorlugit suliassatut aammalu katsorsaanerimik ingerlataqartut suleqatigalugit ingerlanneqartariaqartutut isigineqartarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Patologi atorlugu misissuinerit

Patologisk anatomi (nappaammik patsiseqartumik timip allanngorneri) aammalu cytologi (sananeqaatit ilusaat, atuunneri kiisalu ingerlariaasianik ilisimasat) tassaapput nappaammik suussusersinermi immikkut ilisimasat atorlugit, napparsimmaviit immikkoortuinik nakorsanillu erlaviit, timip ilaa aamma/imaluunniit sananeqaatit misissorneri aallaavigalugit sullissinerit. Erlaviit (allisitsinerit atorlugit

misissuinikkut) misisorneri, allisitserujussuarnerillu atorlugit misissuinerit akuttunngitsunik immikkut atortorissaarutiniq soorlu lysmikroskopi atorlugu immunhistokemi (timip sananeqaatani akunik misissuineq) aammalu molekylærbologi (inuup timaata sananeqaatai atorlugit nappaatinik suussusiliisinaaneq) aammalu timip sananeqaatai atorlugit misissuinikkut nappaatit suussusersineqartarput.

Patologi atorlugu misissuinerit kræftimik katsorsaanermi nutaaliaasumi pingaarutilimmik inissisimapput. Patologi atorlugu misissuinerit *kræftimik nappaateqarnerup killiffiini tamani screenerinernit suussusiliinernut, katsorsaanernut, katsorsaanerit nalilersorlugit misissornerini kiisalu toqusimasunik misissuineritigut* atorneqartarput. Patologi atorlugu misissugassat kræftip tinusuata inerikkartorneranik aammalu siaruarsimaneranik taamaalillunilu kræfternerup killiffilernissaanut naliliinissamut atorneqartarput. Taamaalilluni patologi atorlugu misissuinerit katsorsaanissamik toqqaanissamut qitiulluinnartarput. Ilaatigooriarluni patologimik periaatsit pisariunerusut aamma katsorsarneqartup katsorsaaneeq atorneqartoq iluaqutigissaneraa nalilerniarlugu atorneqartarput. Matumani periaatsit sananeqaatinut ataasiakkaanut sammitinneqartut pineqarput. Patologimik misissuinerinik akissutit kræfteqarnerup ineriartorneranik malinnaanermi pingaaruteqarlunnartuupput. Cancerregisteri patologimut immikkoortortanit qarasaasiat atorlugit nalunaarutiniq nuna tamakkerlugu patologimik paasissutissanik katersivik aqqutigalugu ullut tamaasa tigusaqartarpoq.

Patologimut immikkoortortamik imaluunniit patologisk anatomiskimut tunngasunik immikkut ilinniarsimasunik peqannginnerput pissutigalugu timimik ilanngarsilluni misissugassiat Kalaallit Nunaanni misissorneqarsinnaangillat. Misissugassiat Rigshospitalimi Patologisk Afdelingimit misissorneqartusanngorlugit nassiunneqartarput. Pisariaqarfiisigut misissugassiat apuukkasuartussatut nassiunneqartarput. Akissut immikkoortumut misissugassamik nassiussisumut faxikkut nassiunneqartarpoq. Misissugassamik aalajangersimasumik piaartumik akissutisiffissamik nassiussinermit akissut sapaatip akunnerata ataatsip missaata qaangiunnerani pissarsiarineqartartoq nakorsat immikkut ilinniagallit naliliissutigaa. Misissugassat ilisarnaasernerneqarnatilluunniit nukingernatuunerinik nalunaarsorneqanngikkaangata, akissut sapaatit akunneri pingasunit tallimat tikillugit qaangiukkaangata pissarsiarineqartarpoq. Akissutisinnissamut piffissaq taanna napparsimasut allattuiffiinik misissuinerinik uppersarsineqarpoq (takuuk imm. 2.8).

Patologidatabanki (Landsregistret for Patologi)

Patologidatabanki tassaavoq Danmarkimi nuna tamakkerlugu patologimik misissukkanik qarasaasiatigut internet aqqutigalugu nalunaarsuiffik Danske Regioninit pigineqartoq. Patologidatabanki nuna tamakkerlugu patologimut immikkoortortanit ulluinnarni iluaqutitut atorneqarpoq. Timip ilaanik ilanngarsilluni imaluunniit sananeqaatit atorlugit misissugassat misissorneranni katsorsarneqartoq nunap immikkoortuani sumiluunniit misissorneqarsimagaluarnersoq apeqquaatinnagu siusinnerusukkut misissuutaasimasut nappaatinillu suussusersissutaasimasut Patologidatabankimi takuneqarsinnaapput. Taamaalilluni piffissami pineqartumi nappaatip suussusersinnissaanut tunngavissat pitsaanerpaanerata qulakkeerneqartarpoq. Patologidatabankikkut nuna tamakkerlugu naliliisarnerit toqqammavigalugit qaffasissumik assigiiaartumillu pitsaassusilimmik nalunaarsuisarneq qulakkeerneqartarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Naak kalaallinit katsorsarneqartunit misissugassatut akissutit Patologidatabankimut ikkunneqartarluartut, ullumikkut Kalaallit Nunaanni katsorsasut akissutisianik qarasaasiat atorlugit takunnissinnaattaanngillat. Akissutit Kalaallit Nunaannut suli faxikkut nassiunneqartarput. Tamanna naleqqutinngilaq. Qarasaasiat atorlugit akissutit utaqqinneq tamaat ataatsimut isigalugu annikinnerulersittaraat uppernarsarneqareerpoq, pappiaqqallu atorlugit akissutit tammarsinnaallutillu kukkusumik nalunaarsorneqaratarsinnaasarput. Patologi atorlugu misissukkanut akissutaat qarasaasiatigoortumik takuneqarsinnaannginneri kræftimut katsorsarneqartup napparsimanerata ingerlaneranik malinnaaffiginissaa nakorsanut ajornakusoortitsisarpoq, akissutimmi siusinnerusukkut Kalaallit Nunaata ilaani allami misiss-

sugassatut tigusatut akissutitut sanillersuunneqarsinnaangimmata. Taamatutaaq naliliissutissatut misissugassat piffimmi tiguneqartut nakorsanit malinnaaffigineqarsinnaangillat.

Taamallilluni toqqaannartumik danskit Patologidatabankiannut isersinnaaneq napparsimasunik katsorsaannermi annertuumik pingaaruteqartussaavoq. Tamatuma akissutisinissamut piffissaq annikinnerulersissavaa, aammalu akissutisinnngitsoorsinnaanermut kukkullunilu inissiisoorsinnaanermut aarlerinaat annikillissillugulu nakorsat katsorsarneqartumik malinnaasinnaanerat pitsanngortissavaa.

Frysemikroskopi

Frysemikroskopi (qerititsilluni allisitsiutikkut misissuineq) patologi atorlugu suliaavoq timimik ilanngakap ingerlaannartumik misissorneqartarneranik imaqartoq, taamaallilluni kræftimik pilattaanermi pilattaasoq pilattaanerani ingerlaannartumik ilitersorneqarsinnaatillugu. Pilattaanerup nalaani misissugasamik ilanngarsisoqartarpoq, taannalu ingerlaannarlugu patologinukaanneqartarpoq, nalunaaquttallu affaata ingerlernerani periaaseq immikkuullarissaq atorlugu timimit ilanngakkami kræfteqarnersoq aalajangerneqarsinnaalluni. Taamaaliornikkut timip ilaa kræfteqartoq tamakkerluni peerneqarsimanersoq aammalu tassannga timip ilaanut peqqissumut isumannaatsumik ungasissusilliisoqarsimanersoq aalajangerneqarsinnaavoq.

Frysemikroskopi Kalaallit Nunaanni atorneqarsinnaangilaq. Ullumikkut iviangitigut kræfteqarnermut atatillugu iviangimik piginnartitsilluni pilattaasarnermik qaqutiguinnaq neqerooruteqarsinnaasarneput patsisinut ilaavoq. Frysemikroskopimik atuisinnaanermut periarfissaqannginnerutaaq kræftimik nappaatinik allani pilattaanermi periarfissanik killiliisarpoq.

Aaviinerit

Kræftimik nappaammik suussusersiinermi aaviilluni misissuutit ikitsut ilaapput. Pingaarnert Kalaallit Nunaanni misissorneqarsinnaapput, ataasiakkaalli Danmarkimi aaviisarfinni immikkut ittuni misissorneqarsinnaapput. Ullumikkut kræftimut qularnaatsumik takussutissanik nutaanik, aak aqutigalugu uuttoorneqarsinaallutillu nappaatip suussusersinerani aammalu katsorsaannermik malinnaanermi atorneqarsinnaasunik nassaarniarluni annertuumik ilisimatusartoqarpoq. Misissueriaatsinik qanittumi atulerneqaannarissanik soqanngilaq, siunissamili pisariaqartitsineq suli paasinarsingilaq.

Nappaatinik siunissami suussusersiinermit pisariaqartitat

Ullumikkut kræftimik nappaatit suussusersisarnerannut atatillugu sukkaasumik ineriartorneqarpoq. Matumani assit atorlugit nappaatinik suussusersiineq aammalu patologimik misissugassat pisariusut atorlugit misissuinerit ilaapput. Ullutsinni kræftimik nappaammik suussusersiiniarnermi atortorissaarutit akisoorujussuit immikkullu illuinnartut, inunnit ikitsunit ilisimasaqarfimmini annertoorujussuarmik immikkuullarissumillu ilinniartuorsimasunit aqunneqartut atorneqartarput. Tamatuma kinguneranik Kalaallit Nunaanni suussusersiiniarnermut tunngatillugu pitsaannerpaamik sullissisinnaaneq ajornaku-soornerujartortippaa. Ullumikkut napparsimasut kræfteqarsinnaanerannik pasitsaassaqaarfiusut immikkut ittumik misissoqqinnissaat siunertaralugu Danmarkimut innersuunneqartarput. Kalaallit Nunaata avataani nappaatip suussusersiniarneranut pitsaannerusumik periarfissaqalerneq aamma kalaallinut napparsimasunut iluaqusiisinnaanera ilimagisinnaavarput. Taamaammat kalaallit napparsimasut nappaataasa suussusersinissaat siunertaralugu paasiniaavigineqartussanngorlugit tappavunnartitsisarnitta siunissami annertunerulernissaa ilimagisinnaavarput.

Taamatutaaq Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatinik suussusersiisinnaanitsinnut periarfissatta pitsanngorsarlugillu patajaannerulersinnissaat suli pisariaqarpoq. Tamatuma ilaatigut atortorissaarutitut pisariaqartunut aningaasaliinissarput pisariaqartippaa. Ilaatigut matumani pineqarput MR (Magnetisk resonans) scannerimik nappaatit arlallit saniatigut kræftimik nappaatit suussusersinissaannut pitsaannerungaartumiik periarfissiisussamut aningaasaliineq. Aammali ultralyd atorlugu sinerissami atortut

aammalu CT scannerip maanna pigineqartup nutarternissaat pisariaqarpoq. Sorlutsigut aammalu anersaartuutitigut allatigut kræfteqarneq ullumikkut atortorissaarutigut (fiberscop) atorlugit takujumi-naassinnaapput. Nunani allani ullumikkut kaammattuutaavoq fiberlaryngoskop NBI-mik (Narrow Band Imaging) qullertalik siusissukku suussusersiinissaq anguniarlugu aammalu pingaartumik sorlutsigut kræfteqarneq pitsaanerusumik malinnaaffiginiarlugu.

3.4 Katsorsaaneq

Kræftimik nappaat suussusersineqareerpat katsorsaaneermi timip ilaanit sumit kræftip pinngornera, sumiinnera siaruarsimassusaalu apeqquataassapput. Katsorsarneqartut amerlanerpaat katsorsaariaatsit arlallit atorlugit, soorlu pilattaanikkut, qinguartaanikkut katsorsaatinillu atuinnikkut (kemoterapi) katsorsarneqassapput. Katsorsaariaatsit taakku qanoq akuliunneqassanersut qanorlu tulleriinnilerneqassanersut nunarsuarmioqatigiit akornanni ilisimatusarnermi misilittakkat aallaavigalugit aalajangerneqartarpoq. Kræfteriaatsit tamangajalluinnaasa pillugit katsorsaaneermut malitassianik sanasoqarnikuuvoq. Kræftimik nappaatit amerlasuut taakku assigiillutilluunniit nunanit nunanut assigiinngissutaat anikitsuaraapput. Kalaallit Nunaanni sapinngisamik danskit katsorsaasarneeranni malitassiat atorneraput.

Pilattaalluni katsorsaaneq

Kræftimik nappaatini amerlasuuni pilattaalluni katsorsaaneq suli atornerqarneraavoq. Kræftimik nappaatit ilaannut pilattaanerit Kalaallit Nunaanni ingerlanneqartarput. Matumani assersuutigalugu illisakkut kræfteqarneq, iviangitigut kræfteqarneq inaluarsuakkullu kræfteqarneq pineqarput. Allatut kræfteqarlutik katsorsarneqartussat nalinginnaasumik Danmarkimi pilattarneqartussanngorlugit innersuunneqartarput, amerlanertigut Ringshospitalimi. Ullumikkut ilaatigut puatsigut kræfteqartut, toqqusaatigut kræfteqartut aammalu aqajaqqukku kræfteqartut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut kiisalu itikkut kræfteqartut pineqarput. Tamatuma saniatigut tartutigut quullu aqquataatigut annertuumik kræftertut immikkut ilisimasalinnit suliassaapput Kalaallit Nunaanni naammassineqarsinnaanngitsut.

Nunani tamani Danmarkimilu kræftimik pilattaasarneerit immikkut ilisimasaqarfittut immikkoortortanut ikittunut katersorneqarnissaat siunnersuutigineqartarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2006). Qitiusumut katersuineri pitsaassutsip qulakkeernissaa, taamaalillunilu aamma inuinnarsinnaanermut periarfissagissaarnerunissaq siunertarineqarpoq. Kræftimut katsorsaaneermi qitiusunut katiterineruleriartorluni ineriartornerup ingerlaannarnissaa ilimagineqarpoq. Siunissami pilattaanerit immikkoortortani ikittuni piffinni annertooujussuarni siaruarsimasunik katsorsagassanik tiguisartut ingerlanneqartassapput.

Qitiusumik ingerlatsinissamik kaammattuutit malinneqassanersut Kalaallit Nunaata aalajangertariaqassavaa. Piffinni pissutsit tamatumunnga sunniuteqassapput. Ukiuni tulluittuni qulini Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilattaanermik immikkut ilisimasallit tamarmik taarserneqartussaassapput. Ullumikkut nakorsat pilattaanermik immikkut ilinniarsimasut immikkoorluinnartumik ilinniagaqarnerat aammalu kræftimik pilattaanermut annikitsuinnarmik ilinniagaqartarnerat pissutigalugu nakorsatut immikkut ilinniagallit nakorsat pilattaanerup tungaatigut siammasissorujussuarmik piginnaanillit taarsersinnaanngilaat.

Nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaaneq (den onkologiske behandling)

Nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaaneq amerlasuutigut Kalaallit Nunaannut nuunneqarpoq. Nuummi Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftertunut immikkoortorta q nakorsaasersuineri immikkoortumut ilaasoq kræftimut nakorsaatit atorlugit katsorsaaneermut akisussaasuvoq. Kalaallit Nunaanni kræftimut nakorsaatit atorlugit katsorsaaneq Rigshospitalimi Onkologisk afdelingimik, Kalaallit Nunaanni katsorsaaneermut akisussaasumut, qanimut suleqateqarluni ingerlanneqarpoq.

Nakorsaatit atorlugit katsorsorsaannermi kemoterapimik (sananeqaatinik toqoraanermik imalimmik katsorsaaneq) hormoninik katsorsaaneq aammalu biologiskimik katsorsaanerit ilaapput. Nakorsaatit atorlugit katsorsaannermi peqqissisutut nalilikkat (nappaammik nangittoornaveersaartitsilluni katsorsaaneq) aammalu peqqisseqqissinnaajunnaartut (inuunerissaalluni katsorsaaneq) immikkoortinneqartarput. Nappaammik nangittoornaveersaartilluni katsorsaaneq napparsimaleqqinnginnissaq siunertaralugu ingerlanneqartarpoq, inuunerissaallunilu katsorsaaneq inuunerup sinnerata sivitsornissaa nappaam-millu atupiluissutit annikinnerulernissaat siunertaralugit ingerlanneqartarluni.

Ajornanngiffiisigut hormonit atorlugit katsorsaaneq aammalu ilaatigut biologiskimik katsorsaaneq pif-finni peqqinnissaqarfinnut isumagisassanngortinneqartarpoq. Kemoterapimik katsorsaaneq immikkut ilisimasaqarnermik immikkullu atortoqarnissamik pisaqariaqartitsivoq, amerlanertigullu piffinni peqqin-nissaqarfinni ingerlanneqarsinnaanani. Inuunerissaaneq pisut ilaanni immikkut isumaqatigiissuteqar-nikkut piffimmi ingerlanneqarsinnaasarpoq. Kemoterapimik katsorsaaneq kræftimik nappaatinut amer-lanernut sapaatit akunneri pingasukkaarlugit ingerlanneqartarpoq. Katsorsaanerit akunnerini katsor-sarneqartooq angerlamut angalasinnaasarpoq.

Siunissami nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaasernerit amerlanerusut nunatsinni ingerlanneqar-sinnaalernissaat ilimagineqarsinnaavoq.

Qinnguartaalluni katsorsaasarneq

Qinnguartaalluni katsorsaannermi [ioniserende stråling](#) katsorsaaitut atorneqartarpoq. Katsorsaannermi timip ilaa kræftimik nappaatilik sakkortuumik qinnguartaarneqartarpoq, timillu ilaa nappaateqanngitsoq sapinngisaaq naapertorlugu ilanngunneqarnaveersaartarluni. Qinnguartaalluni katsorsaaneq katsor-saanertut siullinneqartarpoq, kemoterapimillu katsorsaannermik ilaneqarluniluunniit anniarnaveersaar-titsinermik (inuunerissaanermik) katsorsaannermik ilaneqartarluni. Qinnguartaalluni katsorsaaneq Ka-laallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaanngilaq, kalaallili katsorsartittut amerlanerit Herlev Sygehusimi Rigshospitalimuttaaq sullissisumi ingerlanneqartarput.

Inuunerissaalluni katsorsaaneq

Inuunerissaalluni katsorsaannermit anniarnaveersaartitsinerit tamarmik inuunermillu sivitsuiniarluni katsorsaanerit ilaapput. Inuunerissaalluni katsorsaaneq katsorsarneqartut ataasiakkaat nappaataasa ersiutaat pisariaqartitsinerallu naapertorlugit ingerlanneqartarput. Tamanna nakorsaatit atorlugit kræf-timut katsorsaanikkut, pilattaalluni katsorsaanikkut, inuunerissaanissaq siunertaralugu qinnguartaalluni katsorsaanikkut, anniarnaveersaartitsilluni katsorsaanikkut, katsorsaaitit sunniutipiluunik, soorlu me-riannunaveersaartitsilluni imaluunniit ersiutinik allanik katsorsaanikkut pisarpoq.

Inuunerisaaneq siunertaralugu suliniutit katsorsaannermit neqeroorutit tamarmiusut ilagaat pingaaruti-lik. Danmarkimi nakorsat, inuunerissaasut ilinniarteqqinnerisigut aammalu toqujartornermi nappar-simmaviit (hospicit) neqeroorutiginnerisigut inuunerissaanermik suliaqartarneq pingaarnerutinneqariar-tuinnarpoq.

Kalaallit Nunaanni inuunerissaalluni katsorsaaneq amerlanertigut katsorsarneqartup illoqarfiani pisar-poq. Inuunerissaanermut immikkut ilinniagalinnik soqanngilaq: Nammineq angerlarsimaffigisami ulloq unnuarlu paarineqarnissamut periarfissaqartoqarnanillu palliativ enhed-inik taaneqartartunik (toqujar-tortut napparsimmaviinik) pigisaqartoqanngilaq. Kræftimik nappaatillit katsorsarneqarsinnaajunnaartut Dronning Ingridip Napparsimmavissuanit angerlartinneqarsinnaasannginnerat akuttunngitsumik pisar-poq. Tamanna katsorsarneqartumut, ilaqutaasunut peqqissaavimmulluunniit pitsaasuunngilaq. Immik-koortoq immikkut ilisimasaqarfik ulapiffiuvoq katsorsarneqarsinnaajunnaartut napparsimasullu toquler-sut pisariaqartitaannik naammassinninnissamut annertuumik naammassinninniapiiloortarpoq. Tamatu-

ma peqatigisaanik katsorsarneqartut taakku paaqqutarineqarnissamik annertuumik pisariaqartitsippot, taamaalillutillu immikkoortortami isumalluutininik annertuumik tigooraasusarlutik.

3.5 Misileraalluni kræftimut katsorsaaneq

Misileraalluni kræftimut katsorsaaneq tassavoq katsorsaariaatsinik iluaqutaassusiinik naammattumik uppersarneqanngitsunik atuilluni katsorsaaneq. Katsorsaanerup misileraatitut ingerlanneqarnera pissutigerpiarlugu katsorsaaneq iluaqutaassanersoq katsorsarneqartumilluunniit saperneqannginner-soq ilisimaneqarneq ajorpoq. Katsorsarneqartup nammineq kissaateqarnera nammineerlunilu akisussaaffimmik tigusera aallaavigalugu aammalu kinguneqaatinik sukumiisumik ilisimatinneqareernerup kingorna nakorsaatinik akuerisaanngitsunik katsorsaanermit peqataanera immaqaluunniit ilisimatusarnermik ingerlatsinermit peqataanera katsorsaariaatsimi imarineqarput. Misileraalluni katsorsaaneq immaqa inuunermik sivitsuinermit kinguneqarsinnaavoq pisullu ilaanni katsorsarneqartup inuunermini piffissami kingullermi inuunerinnerulerneru anguneqarsinnaasarpoq.

”Kræftemik nappaateqartut katsorsarneqarsinnaajunnaartutullu nalilerneqarsimasut Danmarkimi misileraataasumik katsorsarneqarsinnaanissaannut periarfissaqartitaanissaat tassungalu atatillugu aningaasartuutit peqqinnissaqarfimmit matussuserneqartarnissaannik neqerooruteqartalernissaq pillugu Naalakkersuisut sulissuteqaqqullugit Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut” Inatsisartut 2007-imi upernaakkut ataatsimiinneranni akuersissutigineqarpoq.

Kalaallit napparsimasut danskit napparsimasut assigalugit misileraataasumik katsorsarneqarnissamut danskit Sundhedsstyrelsiata ataani ”second-opinion panel”-imik innersuunneqarsinnaanermut periarfissinneqarput. Immikkut ilisimasallit naliliisarneranni katsorsarneqareersut peqqissisnaanngitsulli katsorsaariaatsinik nalinginnaasutut atorneqartunit allaanerusunik periarfissaqarsinnaanerat qulakkeerniarneqartarpoq.

Innersuunneqarnermiit sapaatit akunneri sisamat qaangiutsinnagit misileraataasumik ilisimatusarnermulluunniit atasumik Danmarkimi nunaniluunniit allani katsorsarneqarnissamut innersuussinissaq taakku sulissaraat. Napparsimasoq nakorsaanermit katsorsaanermit akisussaasumit second-opinion panel-imut innersuunneqartarpoq. Misileraalluni katsorsaanerit kræftertunut immikkoortortani (Danmarkimi nunanilu allani kræftimut immikkoortortani) pisarput. Kræftimik nappaatit suut misileraalluni katsorsaanissamut neqerooruteqarfiusinnaanerannut nappaatit ataasiakkat pillugit ilisimatusarnerit misileraanerillu apequtaapput.

Misileraalluni kræftimut katsorsaanermit aningaasartuutit maleruagassat atuutut naapertorlugit peqqinnissaqarfimmit isumagineqartarput. 2009-mi 4,4 mio. kr.-it immikkoortinneqarput, 2010-mi 4,533 mio. kr. 2011-milu 2,2 mio. kr.-it misileraalluni katsorsaanermit immikkoortinneqarput. Danmarkimi kræftimut misileraalluni katsorsaanermit ukiumut inuit arfineq marluk peqataasinnaanerannut neqeroorfigineqarsinnaasut 2006-imi Kalaallit Nunaanni innuttaasut amerlassusaat aallaavigalugu missingerneqarpoq, ukioq allortarlugu inuk ataaseq nunani allani misileraalluni kræftimut katsorsaanermit peqataasinnaasoq missingiunneqarluni.

Kræftimik nappaatinut nalinginnaanerpaanut paasiniaanermit katsorsaanerimullu tunngasunut kapitali 5-imi annertunerusumik paasissutissiisoqarpoq.

4 Sallertut kræftimik nappatsaaliineq

Kapitalimi matumani kræftimik nappatsaaliuineramik siunertaqartumik pinaveersaartitsineq salledq sammineqarpoq, tassa suliniutit kræftimik nappaammik eqqorneqarnissamik pinngitsoortitsiniartunik siunertaqartut. Kræftimik pinaveersaartitsineq tulledq (nappaateqarnermik siusissukkut paasisaqarneq katsorsaanerlu) aammalu screening kapitali 5-imi sammineqarput, pinaveersaartitsinerillu pingajuat (inooqataasinnaanerup pitsaassusaatalu piginnarneri kiisalu nappaammik nangittoornaveersaartitsineq) kapitali 7-imi inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissaq siunertaralugu suliniutini sammineqarpoq.

Kræfti pinaveersaartinneqarsinnaasorujussuuvoq. Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatigineqartut affaasa missaat pinngitsoortinneqarsinnaasut Nakorsaaneq isumaqarpoq (Nakorsaaneqarfik, 2010). Pujortarneq, oqimaappallaarneq, imigassaq, timimik atuinnippallaarneq, qinngornerit aseruuttoornerillu kræftimik pinaveersaartitsinermi aarlerinaatit annerpaajusutut sammineqarsinnaapput. Taakku saniatigut nerisassanut tunngasut kræftimik pinaveersaartitsinermi sammineqarsinnaasunut annernut ilaapput (World Health Organization, 2003, Sundhedsstyrelsen, 2005).

Kræftimik nappatsaaliuineramik siunertaqartumik pinaveersaartitsinerup aningaasartuutikillisaanermut iluaqutaasinnaanera qularutissaanngilaq. Ullumikkulli pinaveersaartitsilluni suliniutit kræftip pinngoriar-tortarnerata sivirusarnera pissutigalugu aatsaat ukiut 10-30 qaangiuppata sunniuteqalissapput. Taa-maamat pinaveersaartitsineq ataavartumik sivisuumillu ingerlanneqassaaq – ullumikkulli pinaveer-saartitsinermik suliniutit aqagu kræftimik nappaatip atugaanerata ineriartorneranut sinaakkusiissaaq.

Aarlerinaatit peernerat	Kræftimik nappaatit pinngit-soorneqarsinnaasut procentinngorlugit, angutit	Kræftimik nappaatit pinngit-soorneqarsinnaasut procentinngorlugit, arnat
Pujortartarnerup peenera	26 %	14 %
Seqineramik qinngorneqarnerup peenera	3 %	4 %
HPV aamma Helicobacter pylori pinaveersaartinneri (aqajaqquk-kut aseruunnermi bakteria)	2 %	2 %
Aarlerinaatit sulinermit attuumassutillit peeneri	3 %	1 %
Imigassap atornaveersaarnera	4 %	1 %
Qinngornerit inunnit pilersinneqartut nalaannaveersaarneri	1 %	2 %
Oqimaappallaarnaveersaarneq	1 % inorlugu	1 % inorlugu
Radon nalaannaveersaarnera	1 % inorlugu	1 % inorlugu
Pujortartut akornanniinnaveersaarneq	1 % inorlugu	1 % inorlugu

Titartagaq 4.1 Ulorianartorsiortitsisut pingaarnerit peerneqarnerisigut Nunani Avannarlerni kræftimik nappaateqalernissaagaluit qanoq amerlatigisut pinngitsoorneqarsinnaanerannik misissueqqissaarneq (Olsen et al., 1997)

Paasissutissat nunarsuarmioqatigiinnit atorneqartut danskinut naleqqussarlugit ulorianartorsiortitsisut ataasiakkaat peerneqarnerisigut kræftimik nappaateqalernissaagaluit katillugit qanoq amerlatigisut pinngitsoorneqarsinnaanerannik misissueqqissaarnerup inerneru Titargagaq 4.1-imi takussutissari-neqarpoq. Pujortartarneq kræfteqalersarnermut sunniuteqarnerpaajusoq takuneqarsinnaavoq.

Kræftimik nappaatit amerlanerit assigiinngitsunik sunnerneqarnikkut pilersarmata, ulorianaataasinnaasut arlallit annikillilernerit ulorianaataasinnaasunit ataasiakkaanit annikilliliinernit sunniutaat annertunerusinnaavoq (aarlerinaatinngortitsinerimik kinguneq). Matumani assersuutigalugu puatsigut kræfteqarnermut tunngatillugu pujortartarneq aammalu radon, matumani taakku marluk immikkoortillugit sunniutaanniit ataatsikkut taakkunanga sunnerneqarnikkut aarlerinaat annertunerujussuannngortarpoq.

Pujortatsaaliuinerup peqqinnartumillu ileqqoqalernerup siaruarneratigut kræftimik pinaveersaartitsinerimut iluaqutaanermik saniatigut peqqinnerulernerimut iluaqutaallutillu inuiaqatigiit peqqinnerulerennannut iluaqutaassapput.

4.1 Inuuneritta pinaveersaartitsinerullu aqqissuunneqarnera

Inuuneritta tassaavoq Kalaallit Nunaanni pinaveersaartitsinerimik suliaqarnermi naalackersuinikkut sinaakkusiussaq Inuiaqatigiillu peqqissuunissaannut pilersaarut siulleq (Namminersornerullutik Oqartussat, 2007). Taanna Namminersorlutik Oqartussat ungasinnerusoq isigalugu inuiaat peqqissuunissaannut pilersaarutigaat. Pilersaarut 2007-imi akuersissutigineqarpoq, 2012-illu tungaanut ingerlassaluni. Inuunerittap makku suliniuteqarfigai:

- Imigassaq hashilu
- Persuttaanerit, pinngitsaaliinerit kinguaassiuutitigullu atornerluinerit
- Imminut toqunneq imminullu toquttarnermik pinaveersaartitsineq
- Nerisat timillu aalatittarnera
- Atoqatigiinneq (atoqatigiinnermi peqqissuuneq)
- Pujortartarneq
- Kigutigissuuneq

Kræftimik pinaveersaartitsinerimut periarfissat arlalissuit Inuunerittap sammisaqarfiini sammineqareersut siuliani allassimasuni takuneqarsinnaavoq. Taamaammat taakkununga annertuumik pinaveersaartitsinerimik suliniuteqarneq kræftip ineriartorneranut siunissaq ungasinnerusoq isigalugu annertuumik sunniuteqassaaq. Ersiutitut takussutissat arlallit atorlugit Inuunerittap sunniutaasa malinnaaffiginissaat pilersaarutigineqarpoq.

Paarisap kommunillu innuttaasunut sammisumik pinaveersaartitsineq ingerlataaraat. Peqqinnissaqarfiup katsorsarneqartunut sammititamik pinaveersaartitsinera 2010-2011-mit Inuunerissarfimmit ingerlanneqassaaq. Inuunerissarfiup peqqinnerulersitsiniarluni, pinaveersaartitsilluni nappaatinillu katsorsarneqarsinnaanngitsunik peqqinnissaqarfimmi suleriaatsinik ingerlataqarnermini suleriassai pitsaasutsikkut qulakkiigaapput.

Massakkut makku suliarineqarput:

- pujortartarnerup timillu aalatittarnerata peqqinnissaqarfimmi ulluinnarni sulinerimik eqqummaariffiqineqarnerulernissaa
- sukkortunut suliniarnerup pitsaasup aallutiinnarneqarnera
- katsorsartut aammikkut qaffasittoortut ataavartumillu puammikkut nappaatillit ("pujortartartut puaannik nappaatillit") aqqissuussaasumik paaqqutarineqartarnissaannik iliuitsimik angusaqarnissaq
- peqqissumik inuuneqarnissamik oqariartuutit inerisarlugillu ingerlanneqartarnissaat

4.2 Pujortartarneq kræfteqarnerlu

Pujortartarneq kræftimut pinaveersaartitsinermi annerpaamik angusaqaataasinnaasutut inissisimavoq. Pujortartarneq annertusimatillugu sivisuumillu pujortartarsimatilluni kræfteqarlersinnaanermut ilimanaat annerpaasarpog, taamaattorli kræfteqalersimagaluaaraanniluunniit pujortassaarneq imminut akilersinnaavoq. Kalaallit amerlasoorujussuit pujortartarnerat patsisigalugu pinaveersartitsinermi tunngavissat annertupput.

Pujortartarneq anerteriviitsigut qullasinnerusuniittutigut, tassunga ilanngullugit qinngakkut, qanikkut, sorlutsigut, torlukkut puatsigullu kiisalu nerisat aqquataagut, aqajaqqukkut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, tingukkut, tartutigut, quup aqquataatigut, illissakkut aakkullu kræfteqalersitsisinnaavoq. Pujortartarnertaaq inaluarsuakkut itikkullu kræfteqalersarnermut patsisaasutut pasineqarpoq. Puatsigut kræfteqarneq kræfteqaatsini pujortartarnermit pilersunit annertunersaavoq.

Kalaallit Nunaanni pujortartartut amerlasoorujussuupput. Ullumikkut 18-ileereersimasuni arnat 68 %-ii angutillu 64 %-ii pujortartarput (Bjerregaard and Dahl-Petersen, 2008). Taamatuttaa qujortaliaarneq pisarpoq. Taamaallilluni 2010-mi aqqanilinnik ukiullit 43 %-ii 16-inillu ukiullit 83 %-ii qujortarlutik misilii-simapput, tamatumalu peqataanik 15-inik ukiullit 52 %-ii ullut tamaasa qujortartarput. Taamatuttaa meeqqat inuusuttullu akornanni nivarsiaqqat qujortartartut nukappiaqqanit qujortartartunit amerlanerupput. (Bjerregaard and Niclasen, 2011).

Taamatuttaa qujortartartut inuuniarnikkut atugaasa nikinganerat annertusiartorpoq, taamaallilluni akissaatikinnerusut akissaatigissaartunut sanilliullutik amerlanerusut qujortartartuullutik. Taamaallilluni ukiuni 2005-2007 akornanni inuit suliffeqanngitsut 80 %-iisa missaat qujortartarput, atorfikkaallu 60 %-ii inorlugit qujortartarlutik (Bjerregaard and Dahl-Petersen, 2008).

Pujortartartut amerlasuut qujortassaarnissamik kissaateqarput. Taamaasiornissaminnut ikiorneqartari-aqarput. Inuit tamat akornanni qujortartarnermik pinaveersaartitsinermi iluatsitsineq aallaqqaammut atukkatigut assigiinnginnerulernermik kinguneqaqqaassaaq, inuimmi atugarissaarnerusut taakkuukkajummata kaammattuutunik malinneqqaartartut, taamaallillutillu peqqinnikkut iluaqutunik atugaqaqqaaler-sartut. Tupat akitsuutaasa qaffanneqarneri ungasinnerusog isigalugu akissaatigissaartut akissaatikinnerusullu akornanni assigiinngissutsit annikinnerulernerannik kinguneqassaaq. Tupat akitsuutaasa assersuutigalugu qujortassaarnissamut iliutsinut immikkoorsinneqarneri akissaatikinnerusunut iluaqusiinertut allatut aaqqiinerusinnaavoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Suliniuteqarfiit innuttaasut qujortartarnerisa annikinnerusumillu tupap pujuunik najuussuisarnerisa appartinnissaannut iluaqutaasumik imminnut sakkortusartut pingasuupput (World Health Organisation, 2003):

- 1) qujortartalernaveersaartitsineq
- 2) qujortassaarnissamut ikiunnissamik neqeroorutit
- 3) tupap pujuunik najuussuinaveersaartitsinermik illersuineq

Suliniutit taakku aningaasartuutikillisaanermut iluaqutaasuupput, taamatuttaa tupamik nioqqtissiat akiisa qaffanneqarneri, tupamik nioqqtissiat takoqqusaarutigineqartarnerisa inerteqquataalersinneri aammalu nioqqtissiat tuniniarnerinut iluaqutaasumik periutsit inerteqquutigineri, tupamik nioqqtissiani erseqqissunik sakkortuunillu mianersoqqussuteqarneq, qujortartarnermik inerteqquateqarnermik inatsi-siliornerit, paasisitsiniaanerit tamanut sammititat, ilinniartitsinerit kiisalu qujortassaarusuttunut qujortassaarnissamut sungiusaanerit iluaqutaanerit uppernarsaatissaqartinneqarpoq.

Pujortarfiunngitsunik qulakkeerisussamik sakkortuumik Kalaallit Nunaat 2010-mi pujortartarneq pillugu inatsiseqalerpoq. Taanna sioqqullugu suliffeqarfinni meeqqanik inuusuttunillu sammisaqartuni pujortartarnermut inerteqqummik peqartoqareerpoq.

4.3 Timip aalatinnera kræftilu

Timip aalatinnerunrata kræfteqalersinnaanermut ilimanaat annikillisittarpa. Timip aalanerulernera inalugarsuakkut kræfteqalersinnaanermik iviangikkullu kræfteqalersinnaanermik immaqalu aamma illissakkut nakatsullu paavatigut kræfteqalersinnaanermik ingalassimatitsisinnaapput. Inalugarsuakkut kræfteqalersut 13-14 %-ii timiminnik aalatitsingippallaarnerannik patsiseqarpoq, utoqqarmullu ikaarsaareernerup kingorna iviangimikkut kræfteqalersut 11 %-ii taamak patsiseqartumik kræfteqalersarlu-tik. (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Meeqqat inersimasullu ullormut nal.ak. ataatsimi timiminnik aalatitsisassasut nerisat pillugit siunnersuisoqatigiit kaammattuutigaat. 2005-imit 2007-imut innuttaasunik misissuinermi inersimasut 78 %-iisa tamatumingna naammassinnillutik oqaatigaat (taanna immikkoortunut arlalinnut agguagaavoq taamaammallu annerpaaffissamiinnissaa ilimanarluni), atuartulli 27 %-ii tamatumingna naammassinnip-put (Bjerregaard and Niclasen, 2011).

Nerisat pillugit siunnersuisoqatigiit kaammattuutaasa peqqinnissaq eqqarsaatigalugu tamanit malinne-qalernissaat sulissutigineqartariaqarpoq. Meeqqat timigissartarnermik ileqqutik pitsaasut inersimasu-nerminni attatiinnartarmatigik suliniutit aallartiaarneqartariaqarput. Timimik atuinermik periusissat naa-lakkersuinikkut eqqarsaatersuutinit piviusumi iliuitsinut nuullugit piviusunngortinneqartariaqarput. Ul-luuneranili neqeroorutit kiisalu atuarfinni meeqqat ullormut nalunaaquttap akunnerani ataatsimi timi-minnik atuilutik aalasarnissamik neqeroorfigineqartarnissaat qulakkeerneqartariaqarput. Allat timimin-nik aalatitsinissamik inatigut atugassanik pitsanngorsaaviginerisigut aammalu suliffeqarfiit timimik atuiffiunngitsut timimik atuinerulernermik ileqqoqarnerulersinnerisigut.

4.4 Imigassaq aalakoornartulik kræftilu

Imigassamik aalakoornartumik suugaluartumilluunniit imerneq kræftimik nappaatinut assigiinngitsunut qaninnerulersitsisarpoq paasineqarpoq. Imigassaq aalakoornartulik Danmarkimi kræftimik nappaate-qalartarnermut 2%-imik sunniuteqartutut nalilerneqarpoq. Kalaallit Nunaanni kisitsisit ilisimaneqanngil-lat, assinganilli annertussuseqassagunarlutik. Ingammik oqqakkut, toqqusaatigut, aqajaqqukkut-inalussakkut, tingukkut aammalu iviangitigut kræfteqarneq imigassamik aalakoornartulimmik imertar-nermut attuumassuteqartarpoq. (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Kræftimik nappaateqalersarnermi atuisarnermik "isumannaatsumik imerneqarsinnaasumik" nassaar-toqarsimangilaq. Taamaammatt kræftimik pinaveersaartitsineq kisiat eqqarsaatigalugu imigassamik aalakoornartulimmik imertanngilluinnarnissaq kaammattuutigineqartariaqarpoq. Imigassaq aalakoornartulik aamma allatigut peqqissutsimut akornusiisarpoq, assersuutigalugu tingulluteqalersitsisar-luni. Taamatutaaq imigassamik aalakoornartulimmik atornerluineq inooqatigiinnikkut akornutinik arlalitsigut kinguneqartarpoq, inuk atornerluisoq nammineq qaangerlugu sunniuteqarlutillu kingu-aariinni kingor-nuttakkatut akuttunngitsumik ingerlasartunik. Taamaalliluni meeqqat arlallit ilaqutariinni imigassamik aalakoornartulimmik atornerluiffiusuni peroriartortarput. Tamatuma saniatigut imigassaq aalakoornar-tulik angallannermi ajutoornernut patsisaasarpog. Taamaammatt innuttaasut imigassamik aalakoornar-tulimmik atuinerisa annikinnerulersinnerat allatigut annertuumik iluaquteqarfeqarpoq.

Kalaallit Nunaanni imigassaq aalakoornartulik aalakoorniutigalugu atorneqartarpoq, tassa annertuumik imerluni atorneqartarpoq. 2005-imit 2007-imut innuttaasunik misissuinermi angutit 36 %-ii arnallu 25

%-ii imigassamik aalakoornartulimmik navianarsinnaasumik atuisuupput (Bjerregaard and Dahl-Petersen, 2008). Imigassamik aalakoornartulimmik atuisarneq ukiukitsunit aallartittarpoq. 2010-mi 15-inik ukiullit 24 %-iisa pingasoriarlutik amerlanernilluunniit aalakoorsimallutik oqaatigaat (Bjerregaard and Niclasen, 2011). Aalakoorniutigalugu imigassamik aalakoornartulimmik annikitsumik atuinermit amerlanernik pitsaanngitsunik kinguneqartarpoq.

Inuusuttut imigassamik aalakoornartulimmik taamak imertigalutillu aallartiaartarnerat inuiaat peqqis-suunissaannik isiginneriaaseq tassungalu ilanngullugu kræfteqalersinnaanermik kinguneqartarnera eqqarsaatigalugit naleqquttuunngilaq. Imigassamik aalakoornartulimmik annertuumik atuisut, imigassamik aalakoornartulimmik atuisarnerup aallartittarnerata kingusinnerusukkut pisarnissaanik suliniuteqarnissap aammalu inuusuttut akornanni atuinerup annikillinnissaata sulissutiginnissaat iluaqutitaqartussaavoq. Tamanna akuliunnikkut, paasisitsiniaanikkut, inooriaatsikkut sunniinikkut kiisalu katsorsaanikkut imigassamillu aalakoornartulimmik atuinikkut ajornartorsiuteqartunut ikorfartuinikkut pisinnaavoq.

Akinik qaffaaneq, akitsuusersuineq, imigassat aalakoornartullit pisiarereriaannaaneri (assersuutigalugu ukiutigut killiliinermik aalajangersaanikkut, akuersissutit ikililernerisigut) aammalu inuusuttut imigassamik aalakoornartulimmik atuivallaarnerannit pinngitsuuisinnaajunnaarluni atuinermit suliniuteqarfiumik aaqqissuussaasumik ilisimasanik aallaaveqartumik imigassamik aalakoornartulimmik atuinermit katsorsaaneq soorlutaaq ilinniartoqarfiit tamarmik suliffeqarfiillu imigassamik aalakoornartulimmik atuinermit politikkeqalernissaat kaammattuutigineqarsinnaasoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

4.5 Nerisat kræftilu

Nerisat oqimaappallaarnerlu kræfteqaleriartortarnermut sunniuteqartarput. Naatitanik iffiugassanillu sequnnerluttunik akulinnik nerisaqartarneq oqqakkut, torlukkut, aqajaqqukkut, inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalersinnaanermut illersuutaasutut isigineqartarpoq, illuatungaagulli aapasunik nerineq inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalersarnermut annertusaasutut isigineqartarluni (World Health Organization, 2003).

Nerisat pillugit siunnersuisoqatigit nerisat pillugit siunnersuutaat qulit assigiinngiaartunik nerisaqarlunilu iffiugassat sequnnerluttut atorlugit iffiukkanik aammalu issingigassanik assigisaannillu nerisaqarlunilu ullut tamaasa paarnartornissaq aamma naatitartortarnissaq aammalu orsumik eqqarsaatigilluarlugu nerisarnissaq kaammattuutigaat. 1993-imit 2005-2007 tungaanut innuttasunik misissuinermit inersimasut amerlanerujartuinnaatut paarnanik naatitanillu nerisaqartuusut paasineqarpoq. 2005-ip 2007-illu akornanni 82 %-it paarnanik 87 %-illu naatitanik minnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlutik nerisarput (Bjerregaard and Dahl-Petersen, 2008). 2010-mi atuartut akornanni Nuummi 30%-it illoqarfinnilu allani nunaqarfinnilu 14 %-it ullormut paarnartortarlutik oqaatigaat, Nuummeersut 46 %-iisa, illoqarfinnilu allaneersut 40 %-iisa nunaqarfinneersullu 27 %-iisa ullormut naatitanik nerisarlutik oqaatigaat (Bjerregaard and Niclasen, 2011).

Oqimaappallaarnerup kinguneranik kræfteqalissutaanerarneqartut tassaapput illissakkut, iviangitigut, mannessaqarfisigut, nakasukkut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, tingukkut, tartutsigut kiisalu quup aqputaatigut kræfteqalernerit. Oqimaappallaarnerup katsorsaanermit angusaasartut iluatsittut annikinnerat pissutigalugu pinaveersaartinneqartariaqarpoq: Oqilinermi ukiut tallimat qaangiunneranni 99 %-it oqimaassusitoqqaminnut tassangaanniilluunniit oqimaannerusumut uteqqissimasarput (Sundhedsstyrelsen, 2005). 2005-imit 2007-imut angutit akornanni 49 %-it arnallu akornanni 57 %-it oqimaappallaarput (Bjerregaard and Dahl-Petersen, 2008). 2004 tikillugu ukiut 30-t ingerlaneranni meeqqat atualersut oqimaappallaartut pingasoriaatinngorsimapput, kiisalu meeqqat amerlasuut oqi-

maappallaarlutik atualersut aammattaaq atuarunnaarnerminni oqimaappallaartarput (Schnohr et al., 2005, Niclasen et al., 2007).

Oqimaappallaarnermik katsorsaannermi angusat pitsaannginnerat pissutigalugu meeqqat inuusuttullu akornanni nerisat peqqinnartut aalanerulernermillu ileqqut atorlugit pinaveersaartitsineq annertuumik sunniuteqassaaq. Suliniutini nerisanut aalanerunernullu pitsaasunik sinaakkuteqarnissamut ileqqoqarnissamullu siunertaqarneq aallaaviusariaqarpoq, kiisalu neqeroorutit peqqinnartut tigussaannerulernissaat qulakkeerneqartariaqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

4.6 Qinngornerit kræftilu

Radonimit qinngornerit seqinermillu qinngornerit ultravioletiusut qinngornerni kræfteqalissutaasartuni annertunerpaamik patsisaasarput pinaveersaartinneqarsinnaasut. Seqernup qinngorneri qulliillu palersaatit milatsigut kræfteqalernissamut ilimanaammik annertusisitsisarput, taamatuttaaq ammikkut kræfteqalersarnermut patsisaanerpaasutut ilimagineqarlutik. Kalaallit Nunaanni silaannaap kissassusaa pissutigalugu seqinertittarneq ataatsimut isigalugu annikinneruvoq, taamaalillunilu aamma ammikkut kræfteqalersinnaaneremut aarlerinaat minnerulluni.

Radon tassaavoq gassi radiop qinngornerinik akulik nunami nassaassaasoq, ingammillu piffinni uranitalinni annertunerusarluni. Radon nunap iluanit illut iluinut aniasarpoq. Illuni radoneqartuni puatsigut kræfteqaleriartornermut patsisaaqataasarpoq. Radoneqarnerata saniatigut aarlerinaat pujortartarnikut annertuumik qaffattarpoq.

Kalaallit Nunaanni piffinni assigiinngitsuni illuni radon assigiinngitsunik qaffasissusilik naammattuugasavoq, kujataanili naammattuukkat qaffasinnerupput. Avannaani kangianilu misissuisoqarsimanngilaq (NIRAS and Asiaq, 2005).

WHO nunanilu avannarlerni oqartussaasut qinngornernik suliaqartut september 2009-mi illut iluini annerpaamik 100 Bq/m³ (becquerel kubikmeterimut) ataallugu radoneqartarnissaanik nutaamik kaammattuuteqarput, tamanna sioqqullugu kaammattuut 200 Bq/m³ tikillugu qaffasissuseqarpoq. Kaammattuutit nutaat tunuliaqutaralugit Ineqarnermut Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfik illut pillugit maleruagassani aalajangersakkanik sukaterilersaarpoq, taamaalilluni WHO nunanilu avannarlerni oqartussat qinngornernik suliaqartut kaammattuutaat malinneqalersinnaaqqullugit. Taamaalilluni illut pillugit maleruagassat pilersaarutaareersumik nutarterneranni illup iluani silaannaap radonimik akua (maannakkut 200 Bq/m³-imit) 100 Bq/m³-imit qaffasinnerutillugu illumik pitsanngorsaanerit aallartinneqartassasut kaammattuutigineqartalissaaq. Tamatuma peqatigisaanik nunap immikkoortuani sumi illup iluani silaannaap radonimik akoqarsinnaaneranik, qanoq iliorluni illup misissortisinaaneranik aammalu illup iluata silaannaata radonimik akoqannginnissaa qulakkeerneqarsinnaanersoq pillugu siunnersorneqarsinnaanermik paasititsiniaanermik aallartitsinissamik Ineqarnermut Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfik pilersaaruteqarpoq.

Peqqinnissaq eqqarsaatigalugu illut, suliffeqarfiit atuarfiillu iluini silaannaq sapinngisamik annikinnerpaamik radonimik akoqartariaqarpoq. Radon uuttoraanni tassunga ilanngullugu qanoq ililluni radonimik ajornartorsiut annikillisinniarlugu silaannarissaatit pitsanngortinneqarsinnaanersut uuttortarneqartariaqarput.

4.7 Aseruuttoornikkut navianaatit kræftilu

Aseruuttoornikkut navianaatit arlallit kræfteqaleriartornermut ataqatigiissuteqarput. Kalaallit Nunaanni Humant Papilloma Virus (HPV) (kinguaassiutigut aseruuttoorneq), aqajaqqup bakteriaa *Helicobacter Pylori* kiisalu Epstein Barr virus aammalu tingulluut Hepatitis B virus atugaanersaapput.

Humant Papilloma Virus (HPV)

Humant Papilloma Virus (HPV)-mik aseruuttoorneq takussaavoq illissallu paavatigut kiisalu utsutsigut, usukkut itikkullu kræfteqaleriartornermut patsisaatinneqartarluni. HPV-mik tunillatsinnermit ukiut 10-15 qaangiunneranni kræfteqaleriartorneq ingarlasarunarpog. Kapitinnikkut tunillatsinnissaq pinaveersaartinneqarsinaavoq.

HPV virusimut kapitittarneq Kalaallit Nunaanni 2009-mi aallartinneqarpoq. Kapitittarneq sapinngisamik atoqateqartalinnginnermi pisassaaq, ullumikkullu niviarsiaqqanut aqqaneq marlunnik ukiulinnut neqeroortigineqartarpoq. Nunat arlaannaanniluunniit nukappiaqqat kapitittarnissaat neqeroorutaanngilaq, ilaatigullu Danmarkimi taamaasiortarsinnaaneq oqaatigineqartalerpoq. Niviarsiaqqalli kapineqartarnerisigut angusassaq annertuneruvoq, tassami illissap paavatigut kræfteqalersarnerit 70 %-ii tikillugit HPV-mut illersuummik kapisisarnikkut pinaveersaartinneqarsinnaammata.

Helicobacter pylori

Aqajaqqukut *Helicobacter pylori* mik bakteriaqarnermi aqajaqqukut kræfteqalersinnaanermut aarlerinaat annerulersittarpaa. Aseruuttoorneq Kalaallit Nunaanni takussaasorujussuuvog katsorsaruminaatsuullunilu. Manna tikillugu sulii katsorsaananermik kræfteqalersinnaanermut aarlerinaammut minnerulersitsisumik uppersarsillugu naammattuuisoqanngilaq. Aqajaqqumik misissuinermit atatillugu imaluunniit aqajaqqukut putusoornermik pasitsaassaqqarnermik misissuinermit atatillugu bakteria naammattoorneqaraangat penicillinat atorlugit bakteria nunguteriarneqartarpoq.

Hepatitis B

Hepatitis B-mik aseruuttooruteqarnikkut ingammik tinguklut kræfteqariartuaalernissamut aarlerinaat annertusisarpoq, ingammillu naalungiarsuulluni meeraanerulluunniit nalaani aseruuttoorneq pisimatillugu aarlerinaat annertunerusarluni. Kalaallit Nunaanni innuttat 8 %-iisa missaat Hepatitis B virusimik peqartut ilimagineqarpoq. Kisitsit annertuvoq. 2010-p aallartinnerani meeqqanik kapuisarnermi Hepatitis B-mut kapisisarneq aallartinneqarpoq. Kapuineq meeqqat inoorlaaniit aqqaneq marlunnik ukiullit tikillugit ingerlanneqartarpoq, taamaattumillu ukiut aqqaneq marluk qaangiuppata 25-it inorlugit ukiullit amerlanerit Hepatitis B-mut kapitissimassapput.

Epstein-Barr virus

Epstein-Barr virusimik aseruuttoorneq innuttat akornanni akulikitsumik pisarpoq, siusinnerusukkullu amerlasuut meeraanermilli nalaani tunillatsittartut paasineqarpoq. Epstein-Barr virus sorlukkut (rhinopharynx) kræfteqaleriartornermut ataqatigiiffeqarpoq. Assersuutigalugu ulluunerani paaqqinniffinni ipeersaarnernikkut ukiukilluni aseruuttoortarneq pinngitsoortinneqarsinnaavoq, tamatumali saniatigut pinaveersaartitsinissamut periarfissat annikipput.

4.8 Sullivimmi avatangiisit kræftimillu pinaveersaartitsineq

Danmarkimi kræfteqalersartut tamarmiusut akornanni 4-5 %-it napparsimalernerat sullivinni avatangiisinit aallaaveqartinneqartarpoq. Tamatumani ingammik suliffeqarfinni tunisassiortuni akuutissanik kræfteqalersitsisinnaasunik sunnerneqarnikkut. Tamatuma saniatigut sulinermit atatillugu aarlerinaatit, soorlu unnuarsiortarneq, qinngornerit ulorianartut, uninngaannarluni sulineq kræftimik nappaatip pileriartorneranut aarlerinaammut annertusisitsisartut paasineqarput (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Kalaallit Nunaanni misissuisimanginneq pissutigalugu kræfteqaleriartornermi sullivimmi avatangiisit sunniutaat ilisimaneqanngillat. Suliffissuarnillu tunisassiortunik killilinnik peqarnerput pissutigalugu sunniut annikinnerussanganneqarpoq. Qinnakkut, sorlukkut, puatsigut, puat ameraasaatigut, quup aqquataatigut aammalu tingukkut, aakkut qinerseqarfitsigullu kræfteqartarnerit kræfteqariaatsini suliffimmut attuumanersaapput. Pissutsit kræfteqalersitsisinnaasut imaluunniit sullivinni avatangiisini akuutissat kræfteqalissutaasinnaasut qanoq nalaanneqartigisarneri pillugit kisitsisitigut paasissutissanik pigisaqannginneq pissutigalugu nunatsinni taakkuningga sunnerneqarnikkut kræfteqalersinnaanermut pinaveersaartitsisinnaaneq pillugu oqaatiginninnissaq ajornakusoorpoq.

4.9 Aarlerinaatit allat illersuutaasinnaasullu

Ilaatigut inuup sananeqaataatigut aarlerinaatit, inunnik attaveqarnek, ilinniakkat, anersaakkut inuuneq, uivertarnek allallu inuuniarnermi tarnikkut sunniisinnaasut kræfteqaleriartortarnermut sunniutaat misissorneqarsimaput, tamakkulu pinaveersaartitsinerimut suliniutaasinnaasunik kaammattuutunik malitse-qartinnissaannut uppersaatissat suli naammattut pigineqanngillat (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Punnerit makkariinat siatsissutit nerisassanilu usserutit akuutit kræfteqalernissamut patsisaasinnaasut pinaveersaartinneqarsinaasunut ilaapput. Akuutissat arlallit kræfteqalissutaasinnaasut, taakkununga ilanngullugit akuutissat hormoninut akornusersuisinnaasut, tunisassiani kiisalu silaannarmi, imermi nunamilu mingutsitsinermi siumugassaapput, taakkunangali qanoq amerlatigisut aarlerinaataanersut qanorlu pinaveersaartinneqarsinnaanersut ilisimaneqanngilaq (Sundhedsstyrelsen, 2005). Kalaallit Nunaanni innuttat akuutissanik avatangiisinit pisunik annertuumik timimikkut akoqarput, taakkulu ingammik imaani uumasunit miluumasunit nannunillu pineqartarput. Akuutissat taakku avatangiisinit pineqartut ilaat hormoninut akornusiisartuupput. Kalaallit Nunaannili akuutissat avatangiisinit pissarsiarineqartartut kræfteqaleriartortarnermut sunniutaat pillugit ataatsimut naliliinernik pigisaqartoqanngilaq.

Aarlerinaatit kræfteqaleriartornerillu ataqatigiiffii amerlasuutigut nassuiarluarneqareerput, taamaattorli pinaveersaartitsilluni iliuutsit iluaqutaalluurtut uppersarneqartut annikitsuaraallutik. Tamanna ingammik Kalaallit Nunaannut tunngatillugu oqaatigineqarsinnaavoq, maanimi pinaveersaartitsilluni iliuutsit qaqutiginnaq nalilersorneqartarput. Ilisimasaqarnerunerulli qulakkeenera, eqqummaarinne-runeq ajornanngippallu aamma aarlerinaatit killilerneqarnissaat pingaarnersaaput. Ilisimasat suliniutillu kinguneqaataat ilisimatusartunit isumagineqarpoq. Oqariartortut tassaapput assersutigalugu Paarisa, kommunini pinaveersaartitsisut, ilinniagallit - soorlu nakorsat ilinniartitsisullu, aarlerinaatinillu killilersuineq pinaveersaartitsinerinillu suliniutit annertussusilerneru naalakkersuinikkut suliaqartut akisussaaf-figaat. Ataatsimulli isigalugu pinaveersaartitsinerit assigiinngitsut akuleriissinneqarneri annertunerpaamik sunniuteqartarput (Sundhedsstyrelsen, 2005).

5 Tullertut pinaveersaartitsineq screenerinerlu

Tullertut pinaveersaartitsinermi nappaatip siusissukkut nassaarinissaa imaluunniit inuit napparsimaler-sinnaanermikkut immikkut aarlerinaateqartut nassaaralugillu paasiniaavigineqarnerat pineqarpoq. Taamaamatullu tullertut pinaveersaartitsineq screenerinerlut ataqatigiiffeqarpoq. Screening innuttat ilaasa killeqartut nappaatinik nappaatilluunniit aallaqqaataasa ersiutaannik misissorneqarnissaannik neqerooruteqarfiginerattut paasineqassaaq. Kræftimut screenerinermi inuit imminnut peqqissutut isigisut nappaatillu ersiutaannik suli malussarsimangitsut aggersarlugit kræfteqarnerannik kræftimulluunniit nappaatip pinngoriartorneranut ersiutinik peqarnerisut misissorneqassapput.

Kræftimik nappaateqarnermut screenerinissamik pilersaarummik atulersitsiniarneq sivisuumik suliasaavoq, matumani ilisimatuussutsikkut iluaqutaanerannik uppersaatalinnik nakorsat kaammattuutaat, piffinni periarfissat, naalackersuinnikkut kissaatit aammalu ileqqorissaarnermut tunngasunik eqqarsaatersuutit ilanngullugit eqqarsaatigisassaallutik. Naapertuuttumik katsorsaanikkut neqerooruteqarsinnaaneq screenerinissamik aallartitsinermi ileqqorissaarneq aallaavigalugu tunngaveqassaaq. Aningaasartuutit screenerinerullu iluaqutaassusaa aningaasartuutitut pinaveersaartitsinerullu patajaallisarlugi suliniutigineqarnerata iluaqutaassusaanut oqimaatigiissillugu nalilersorneqartariaqassaaq.

Screenerilluni suliaqarnermi inuit peqqissuinnangajaat misissorneqartarput, nappaateqarsimanerlu paasineqanngippat peqataasunut ataasiakkaanut screenerineq annertunerusumik iluaqutaassanngilaq. Inuit annertunerusumik misissorneqarnermikkut kræfteqannginnerannik paasisaqarfigineqarumaartut nalaannissaat pinngitsoorneqarsinnaanaviannngimmat, screenerineq peqataasunut ataasiakkaanut pisariaqanngitsumik aarlerinermik nassataqassaaq. Taamatuttaaq kræfteqalissutaasinnaasunik immaqa qaquguluunniit kræftinnguunnaviannngitsunik screenerinermi nassaarnikkut aarlerinermik nukissanillu atuivallaarnermik nassataqarsinnaavoq.

1968-imili WHO-p screenerinermik suliniarneq neqeroorutigineqartinnagu tungavissat suut naammassineqareersimanissaat allaaseraa (Wilson and Jungner, 1968):

- nappaat peqqissutsikkut pingaarutilimmik ajornartorsiutaassaaq, akuttunngitsumillu naammattuugassaassalluni
- katsorsarneqarnani qanoq ineriartortarnera ilisimaneqassaaq
- napparsimasut akuersaarsinnaasaannik katsorsaanermik neqeroorutissaqartoqassaaq
- katsorsarneqarnerup ingerlanerani erseqqissumik takussutissiisoqarsinnaassaaq
- nappaammut suussusersinissamut katsorsaanissamullu atugassanik peqartoqassaaq
- misissuummik naleqquttumik innuttaasunit akuerineqarsinnaasumik peqartoqassaaq
- aningaasartuutit peqqissaanermut tamarmiusumut aningaasartuutitut sanilliullugit naammaginartumik annertussuseqassapput

Nuna tamakkerlugu screenerinermik suliniutinik naammaginartumik iluaqutaassusaannik uppersarneqarsimasunik kaammattuutigineqartunillu screenereriaatsinik pingasunik ullumikkut peqarpoq. Tassaapput 1) Illissap paavatigut sananeqaatit allannguutaannik misissuinnikkut kræfteqarsinnaanermik screenerineq, 2) Iviangikkut kræfteqarsinnaanermik mammografi (tarrarsuineq) atorlugu arnat misissuiffigineri aammalu 3) Inalugarsuakkut kræfteqarsinnaanermik arnat angutillu anaasa aattaqarsinnaanermik misissuineq (Sundhedsstyrelsen, 2005). Iviangikkut kræfteqarsinnaanermik misissuisarnerup iluaqutaassusaa pillugu ilisimatusartut ataasiakkaat suli allatut isumaqarput.

Kalaallit Nunaanni innuttaasut illissap paavatigut screenerneqarnissamik neqeroorfigineqartarput. Taamatut aalaakkaasumik neqerooruteqarnerup saniatigut arnat kingornuttagaralugu iviangimmikkut mannisqaarfimmikkulluunniit kræfteqartartut kiisalu ilaqutariaat inalugarsuakkut kræfteqartarnermik nappateqartartut ilisimaneqartut misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartarput.

5.1 Illissap paavanik screenerineq (kiliortuilluni misissugassamik tigusineq)

Illissap paavatigut kræfteqalersarnerit amerlassusaat appartinneqassappat inuit amerlanersaasa HPV-mut akiuussutissamik kapineqartarnissaat, misissugassamik kiliortuilluni tiguisarnermik pitsaasumik pilersaaruteqarneq, katsorsaanerup aqqissuulluarneqarnera aammalu katsorsarneqareersut nappaammik utertoqqinnginnissaat anguniarlugu aqqissuulluakkamik malitseqartitsiviginissaat pisariaqarpoq.

Kalaallit Nunaanni illissap paavatigut screenerisarneq aqqissuussamik neqeroorutigalugu ingerlanneqarpoq. Illissap paavatigut kiliortuilluni sananeqaatitigut misissugassamik tiguisilluni kræftinnguukkiartornernik illissakkullu kræftip pinngoqqaaffinik misissuilluni screenerineq ingerlanneqartarpoq. Kiliortuilluni misissugassamik tiguisilluni screenerisarneq illissap paavatigut kræftinnguussinnaasunik angusaqarfiulluartaatumik misissueriaasiuvoq.

70-ikkut aallartinneranni kiliortuilluni misissugassamik tiguisarneq Kalaallit Nunaanni aallartinneqarpoq. 90-ikkut aallartinneranni aqqissuussamik screenerinermik ingerlatsinikkut kiliortuilluni misissugassamik aalajangersimasunik amerlassusillinnik tiguisinikkut misissugassani tamani misissuiffiginiakat naammattumik pissarsiffiqeqarsinaasut paasineqarpoq. Arnanit tamarmiusunit 35-40 %-iinnaat misissorneqarmata, tamatuma arnat amerlasuut angusaqaataanngitsumik kiliortuilluni misissugassamik tiguisiffiqeqartarnerat kinguneraa.

Screenerinissamik pilersaarummik sanasoqarpoq ullorlu 1/1 1998 aallarnerfigalugu arnat 20-niit 70-inut ukiullit tamarmik misissuiffiqeqarnissamik neqeroorfigineqartalerput. Ullumikkut arnat tamarmik 20-t 65-illu akornanni ukiullit ukiut pingasukkaarlugit (ukiut marluk affakkaartumit ukiut pingasut affakkaartumilluunniit) illissamik paavatigut kræfteqarsinnaanermut screenertinnissamik neqeroorfigineqartarput. Ullumikkut ukiunut qummut killiliussap 65-inut inissinneranut tamatuma illissap paavatigut kræfteqalersarnerup ineriartortarneranut killitit naammannera patsisaavoq. Kiliortuilluni misissugassamik tiguisarneq piffinni ataasiakkaani aqqissuunneqartarpoq. Qitiusumit marloriarluni allagaqarneq pisarpoq.

Kiliortukkat Danmarkimut misissorneqartussanngorlugit nassiunneqartarput. Misissueqqissaarnerni periutsit ingerlaavartumik pitsanngorsarneqartuarput. 2008-miilli misissugassaq imigassamut poorlugu nammineerluni misissuisartumut misissorneqartussanngorlugu nassiunneqartarpoq. Tamatuma misissueriaaseq annertuumik pitsanngortippaa, sananeqaatillu aallaavigalugit misissugassat 1-2 %-iinnarmik annertussuseqartariaqalernerat pisinnaanngortillugu.

Screenerisarnerup ukiuni kingullerni 20-ni Danmarkimi nunanilu allani illissap paavatigut kræfteqalersartut ikilisissimavai. Assersuutigalugu Danmarkimi Region Syd-imi – siusinnerusukkut Fynip Amtiani, illissap paavatigut kræfteqartartut 50 % sinnerlugu ikileriarsimapput. Kalaallit Nunaannissaq kisitsisit ikileriarsimanissaat ilimagineqarpoq. Ukiumut illissap paavatigut kræfteqalersartut killeqarput kisitsisillu pissusissamisoortumik annertuumik nikerartarlutik. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Arnat Nappaataannut Immikkoortortami qanittumi naatsorsuinikkut ukiuni kingullerni qulikkaani ikileriaateqarsimaneq takutippaat, matumanilu kisitsisit pitsaassusaasa inaarutaasumik misissoqqinnissaat miannersuutigineqassaaq.

Illissap paavatigut kræfteqalersarneq amerlanertigut HPV-mik (Humant Papilloma Virus) aseruuttoornermik patsiseqartarpoq (kapitali 4 takuuk). HPV assigiinngitsorpassuarnut agguarsimavoq. Ilai – ingammik type 16 aamma 18 – sananeqaatinik kræftinnguussinnaasunik allannguisinnaapput. Taakku ilarpassui katsorsarneqaratik isummaminnik tammaqqittarput, ilaalli amerlasuut kræftinnguussinnaa-

sarput. Aaseruuttoornermit kræfteqaleriartortarnermut piffissap ingerlanera sivisukkajuppoq: ukiunit marlunniit qulinut, piffissarlu aamma taamak siviutigisoq kræfteqaleriartornerup aallartinneraniit kræftinguunnermut ingerlasarpoq. Kræfteqaleriartussutaasinnaasut siusissukkut nassaarineqartillugit katsorsaaneq ajornannginnermik ingerlanneqartarpoq. Kræfteqaleriartussutaasinnaasut alapernaaneqarlutilluunniit qeritinneqartarput – ajornarnerillu pilaanikkut ingerlanneqartarput. Kræfteqarnerit tamarmik pilaanermik kinguneqartarput.

Misissugassamik kiliortuilluni tiguisarneq atorlugu misissuisarnerni aggersarneqartunit ikinnerit agger-tarnerat ajornartorsiutaavoq. 1998-imiit 1999-mut 70 %-it takkupput. Kingusinnerusukkut takkuttartut ikinneruleriartorput, 2007-imilu 40 %-it inorlugit amerlassusillit takkuttarput. 2010-mi nukingisaarilluni siullermeerluni allagaqarnerup kingorna 51 %-it missaat takkupput. Kisitsisit taakku amerlisinneqanngippata illissap paavatigut kræfteqalersinnaasut pinngitsoortinneqarsinnaagaluartut appartinneqarsinnaanerugalui tamakkiisumik anguneqarsinnaajunnaangillat. Tamanna inuttut akisoorujussuususaavoq aammalu peqqinnissaqarfiup marloqiusamik – tassa screenerinermut katsorsaaneermullu – aningaasartuuteqarneranik nassataqartussaalluni.

2004-miit aggersaasarnermut tunngasut ajornartorsiutaaleraluttuinnarput. Tamannalu 2008-mi akuer-sarneqarsinnaanngilluinnartumut killilluni, taamanikkut meeqqat inuillu kiliortortillutik misissugassamik ilanngaavigneqartussaannngikkaluartut ilanngullutik aggersarneqarmata. 2010-mi tamanna aappasaaneerluni nukingisaarisalernikkut ilanngullugu aaqqinneqarpoq. Tamatuma peqataasartut %-inngorlutik amerlassussaasa qaffannissaa ilimanarsisippaa.

Malitseqartitsinissamut ikiortissaallunilu screenerinermut inernernut qarasaasiakkut programmi ator-neqartussaq 1997-imili ineriartortinneqarpoq. Taanna naammassineqarnikuunngisaannarpoq. Tamatuma kinguneranik inernernut uppernarsaavittut takussutissiivinnik sananissaq imaluunniit naatsorsueqqis-sarnernik sananissaq ajornartarpoq, tamatumalu kinguneranik screenerilluni ingerlatsinerit malitse-qartinneri oqimaatsorujussuannngortarlutik.

5.2 Arnat iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu ilaqutariit iluanni kingornuttagaasumik kræfteqalersartut misissorneqartarnerat

Kalaallit Nunaani innuttaasut iviangikkut kræfteqalersinnaanermik screeneriffiginissaannut neqeroorfigneqarneq ajorput, inuilli iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu ilaqutariit iluanni kingornuttagaasumik kræfteqalersinnaanermik aarlerinaatillit ingerlaavartumik misissuiffiginissaannik neqeroorfigneqartarput.

Kalaallit Nunaanni inuit iviangimmikkut mannessaqarfimmikkulluunniit kræfteqartut sananeqaatit atorlugit misissuiffigneqarnerannut atatillugu gen-ip sananeqaatip (BRCA1 gen-ip) napparsimalersitsisumik allannguutaa siornatigut ilisimaneqarsimanngitsoq nassaarineqarpoq. Gen-imik taassuminnga pigisaqartut inuunermik ilaani iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu kræfteqalersinnaanerat anner-tuumik ilimanaateqarpoq. 2009-p kingorna arnat tamarmik gen-imik taassuminnga peqarsinnaanermik misissuiffigneqarnissamik neqeroorfigneqarput. Taakku makkuupput:

- Iviangimmikkut kræfteqarnermik katsorsarneqartut
- Mannissaqarfimmikkut kræfteqarnermik katsorsarneqartut
- Sananeqaammik gen-imik pigisaqartut ilaqutaat misissorneqartariiallit
- Kikkulluunniit namminneerlutik kissaatiginnittut

Sananeqaatip gen-ip allanngorneranik nassaarnikkut ilaqutariini arnartaasut tamarmik gen-imik kingornussisimasinnaasut paasiniaaffiginissaat siunertaralugu misissuiffigneqarnissamik neqeroorfigneqartarput. Arnat sananeqaammik gen-imik pigisaqartut pinaveersaartitsineq siunertaralugu misis-

suiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartarput, taamaalilluni iviangikkut mannissaqarfikkulluunniit kræftimik ineriartortoorut sapinngisamik pilertortumik nassaarineqarsinnaaqullugu. Pivareersaartitsilluni misissuinerit ukioq allortarlugu mammografi (tarrarsuineq) atorlugu aammalu arnat nappaataannik ilisimasalimmit ukiut tamaasa misissorneqartarnissamik kiisalu 40-nik ukioqalereernermi nappaateqarnermik aallaaveqanngikkaluartumik mannissaqarfiit pilaanikkut peerneqarnissaannik (tamatumaa aammattaaq iviangikkut kræfteqalersinnaanermut ilimanaat annikillisitarpaa) neqeroorummik imaqarput. Kalaallit Nunaanni mammografimik misissuinerit ingerlanneqarsinnaannginnerat patsisigalugu taamatut misissuineq Rigshospitalimi ingerlanneqartarpoq.

Innuttaasut sananeqaammik gen-imik screeneriffigalugit misissuiffigineqartarnerisa pitsaaqutaat pitsaanngequtaallu immikkut ilisimasallit akornanni oqallisigineqartarput. Innuttaasut 18-it sinnerlugit ukioqalereersut tamarmik misissorneqartarnissaat angusanut sanilliullugu screenerinikkut nukinnik atuinermut sanilliullugu angusatigut naapertuuttut isigineqanngimmat taanna atorineqanngilaq. Sananeqaatitigut paasiniaasarnermut manna tikillugu anguniakkat ingerlatiinnarnissaat naggataagut kaammattuutigineqarpoq, taamaattorli nutaamik ilisimasaqalernikkut tassannga malitaqalersinnaalerluni kaammattuutit allanngortinneqarsinnaapput.

Kalaallit Nunaanni neqeroorut danskit ilaqtariit akornanni kingornuttaallugu iviangikkut kræfteqalersartunut neqeroorutaannit allaaneruvoq, taakkumi ukiut tamaasa mammografi atorlugu misissuinissamik neqerooruteqartarmata.

5.3 Inalugarsuakkut kræfteqartarneq

Inalugarsuakkut kræfteqalersarnerit tamarmik naviananngitsumik tinusumik peqalernerimik aallartittarput. Tinusumit naviananngitsumit kræfteqaataasumik tinusoorninguunnissap tungaanut ukiut arlaqartarput. Inuit inalugarsuarmikkut tinusoornermik pigisaqarsimasut tinusoornermik peqaqqilernissamut annertuumik ilimanaateqartartut ilisimaneqarpoq. Aalaakkaasumik inalugarsuakkut qinnguartaartinnerit tinusunillu aaqqissuussaasumik paaasarneq inalugarsuakkut kræfteqalersinnaanermut pinngitsoortitsinnaapput.

Kalaallit Nunaanni innuttat inalugarsuakkut itikkullu kræfteqarsinnaanerannik screenerneqarneq ajorput, inuilli taakkuninnga kræfteqalersinnaanermut immikkut aarlerinaateqartut akuttunngitsumik misissorneqartarnissaannik neqeroorfigineqartarput.

Taamatutaaq kingornuttaattakkamik inalugarsuakkut itikkullu kræfteqarpoq, taamaalilluni kræfteqarsinnaanermut aarlerinaat kingornunneqartarpoq, mannali tikillugu Kalaallit Nunaanni ilaqtariinnik sananeqaatinik gen-inik inalugarsuakkut kræfteqalersitsisinnaasunik pigisaqartunik nassaartoqarsimanngilaq. Taamatutaaq ilaqtariinnik kingornuttaattakkamik inalugarsuakkut kræfteqalernissamut ilisarnaatinik pigisaqartunik nassaartoqarsimanngilaq. Naak ilaqtariinnik inalugarsuakkut kræfteqarnermik kingornuttaattunik nassaartoqarsimanngikkaluartoq ilaqtareeqarpoq ilaqutaasut arlallit inalugarsuakkut kræftimik nappaammik nassaarfigineqarsimasunik.

Inuit inalugarsuarmikkut qinnguartaartikkiartortut, inalugarsuarmikkulluunniit kræfteqarnermik pilatsitussat ilaqtumik akornanni inalugarsuakkut kræftertoqarsimaneranik apersorneqartarput. Taamaattoqaraangat ilaqtariit nalunaarsorneqartarput. Taannalu aallaavigalugu inalugarsuakkut akuttunngitsumik qinnguartaanermik misissuinissamik neqeroorutip kaammattuutigineqarsinnaanera aalajangerneqartarpoq. Kingornuttagaasumik inalugarsuakkut kræfteqarnermik pasitsaassisoqartillugu ilaqtariit paasiniaaffigineqartarput immaqalu gen-it sananeqaataat screenerneqartarlutik. Ilaqtariinni arlalinnik inalugarsuakkut kræfteqartoqarsimatillugu pinaveersaartitsinerimik aallaaveqartumik inunnut nappar-

simalersinnaanermut aarlerinaatilinnut ukioq allortarlugu qinnguartaanikkut inalugarsuarmik misissuineq neqeroorutigineqartarpoq.

Tinusoornertit navianaateqanngitsut qaqutiguinnaq nappaatip ersiutaanik ersertitsisarput, taamaattorli inalugarsuakkut aanaarnernik nassataqarsinnaallutik. Amerlanertigut tinusoornertit allanik patsiseqarluni, soorlu pissusissamisuunngitsumik anartarnernik imaluunniit aakilliornikkut aamma inalugarsuakkut kræfteqarnernik ersiutaasinnaasartumik, qinnguartaalluni misissuinermit nalaatsornikkut paasineqartarput. Tinusoornertit sananeqaataannik misissuinerit kræftinnguussinnaasut takutippatigit peerneqartarput, inuttaalu ukiut tallimakkaarlugit qinnguartaanernik misissorneqartartunut ilanngutitinneqarluni.

Inuit inalugarsuamikkut itimikkulluunnit kræfteqalersinnaanernik annertusisamik aarlerinaateqartut pilattaanernik immikkoortortaqrarfiup ulluinnarni sulineranut sinerissamiluunniit angalallutik sulineranut ilaapput. Misissuinerit taakku ilaannakortumik immikkut naatsorsoqqissaakkanik kisitsisiliuunneqartarput amerlassutsillu ilisimaneqanngillat, taamaattorli inalugarsuarnik qinnguartaalluni misissuinerit tamarmiusut ilaminiinnannguaat.

Kalaallit Nunaanni ilaqutariinnut inalugarsuakkut kræfteqarnernik nalaanneqartartunut neqeroorutaa-sartoq Europami nunani kaammattuutigineqartartunut assinguvoq.

5.4 Danmarkimi kræftimut screenerisarneq

Danmarkimi illissap paavatigut kræfteqarsinnaanermut screenerisarneq aammalu arnanut 50-iniit 69-inut ukiulinnut ukioq allortarlugu mammografi (tarrarsuineq) atorlugu screenerinissaq neqeroorutigineqartarpoq. 2010-mi kræftplan III-mut atatillugu angutinut arnanullu 50-it 74-illu akornanni ukiulinnut inalugarsuakkut kræfteqarsinnaanermut screenerisarneq neqeroorutigineqartalerpoq (Dansk It Naalakkersuisui, 2010).

6 Kræftimik nappaatinik nalinginnaanerpaanik paasiniaaneq katsorsaanerlu

Soorlu siusinnerusukkut nassuiaatigineqareersoq kræfti nappaataangilaq ataaseq kisiannili nappaaterpassuit assigiinngitsut ataatsimik ilisarnaateqartut – tassa unitsinneqarsinnaanngitsumik alliaartortillu timimut tamarmut siaruaattartut. Kræftimut katsorsaariaatsit assigiinngitsut takutinniarlugit kapitalimi uani Kalaallit Nunaanni kræftit atugaanerpaat pillugit takussutissiaq, taakku suussusersineqarnerat katsorsarnerilu nassuiarneqarput.

6.1 Puatsigut kræfteqarneq

Puatsigut kræfteqarnerup suussusaa immikkoortunut pingaarnernut assigiinngitsunut agguarneqartarpoq. Nappaatip suussusaata immikkoortumi sumiinnera katsorsaanermut nappaatillu ingerlaneranut pingaaruteqarpoq. Piffissami september 2004-mit maj 2010-mut katillugit puammikkut kræfteqartut 144-t nappaataat suussusersillugit paasineqarput. Taamaalilluni Kalaallit Nunaanni ukiumut nutaamik kræfteqalersut piffissami tassani inunnit 100.000-nit 47-upput. Nunarsuup sinnerani inuit nutaamik kræfteqalersut 100.000-nit 52-iusarput. Danmarkimi 2003-mi puammikkut nutaamik kræfteqalersut ukiumut inunnit 100.000-nit 45-upput. Taamaalilluni ullumikkut Kalaallit Nunaanni nalaattakkat nunarsuarmioqatigiinni nunanilu avannarlerni nalaattakkanut assingupput. Kalaallit Nunaanni napparsimalersut ukiuisa suaassusaasalu agguarsimanerat nunarsuup sinneranut assinguvoq.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Puammikkut kræfteqalersunit tamanit 90 %-ii pujortartarnermit patsiseqartarput, aammalu pujortasaarsimagaluaaraanniluunniit kræfteqalersinnaanermik aarlerinaat suli annertunerusarpoq (kapitali 4 takuuk). Inersimasuni amerlanerussuteqartut suli pujortartarmata aammalu amerlasuut inuusullutik pujortalersarmata puatsigut kræfteqalersartut amerlassusaasa piffissami aggersumi suli amerliartornissaat ilimagineqarsinnaavoq. Soorlu titartagaq 2.3-mi 2.4-milu takuneqarsinnaasoq, ullumikkut angutit amerlanerit puammikkut kræfteqalernermik nalaassisarput. Arnat niviarsiaqqallu pujortartartut ullumikkut angutinit nukappiaqqanillu pujortartartunit amerlanerummata qaffariaat arnat akornanni annertunerussasoq ilimagineqarpoq.

Paasiniaaneq katsorsaanerlu

Puatsigut kræfteqarnermik pasitsaassinermi piffimmi paasiniaaneq puaat tarrarsorneqarnerannik aallartikkajuttarpoq. Tarrarsuinerup misissuinerilluunniit allat pasitsaassineq uppernarsisippassuk Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsaatinut immikkoortortamut innersuussisoqartarpoq. Nakorsaatinut immikkoortumi soorlu CT scanning aammalu pasitsaassakkut ilanngarsilluni peersereernerup kingorna misissueqqereernermi nappaat suussusersineqakkajuppoq. Ilanngarsilluni peersineq anert-riviit qinnguarterlugit (bronkoskopi atorlugu) misissorneqarnerannut atatillugu peerneqakkajuttarpoq. Pisut ilaanni Dronning Ingridip Napparsimmavissuani periarfissat pigineqartut atorlugit qularnaatsumik ilanngagaq atorlugu nappaammik suussusersiisarneq ajornakusoortarpoq. Taamatut pisoqartillugu misissorneqartoq Rigshospitalimi Thoraxkirurgisk afdelingimut misissoqqinneqartussanngorlugu nuunneqartarpoq.

Puatsigut kræfteqarnermik nakorsaatis atorlugit katsorsaasarneq 2004-mi Dronning Ingridip Napparsimmavissuata nakorsaatinut immikkoortortaani kræftertunut ullivimmut (Onkologisk dagafsnit) nuunneqarpoq. Kalaallit Nunaannut katsorsaanermik nuussinnermut Kalaallit Nunaanni katsorsaanerup Rigshospitalimi katsorsaanermut assingusumik ingerlanneqarnissaa tungaviutinneqarmat, katsorsaa-neq Rigshospitalimi Onkologisk klinik qanimut suleqatigalugu ingerlanneqartarpoq.

Nappaat suussusersineqareeraangat katsorsaanissamut pilersaarusiortoqartarpoq. Katsorsaanissamut pilersaarusiorneq nakorsaatitut immikkoortortami ingerlanneqartarpoq. Puatsigut kræfteqaat sumiissusersineqarsimatillugu pilaanikkut katsorsaneq ingerlanneqartarpoq. Pilaaneq Rigshospitalip Traxkirurgisk afdelingiani ingerlanneqartarpoq. Pilaanerup kingorna nakorsaatit atorlugit katsorsaneqarpat tamanna Dronning Ingridip Napparsimmavissuani ingerlanneqartarpoq. Nappaat siaruarsimatillugu kemomik katsorsaneq immaqa qinnguartaanermik tapertalik neqeroortugineqartarpoq. Qinnguartaanerit atorlugit katsorsaanerit ikittut ingerlanneqarnerini tamanna Danmarkimi ingerlanneqartarpoq.

Piffissaliineq

Ilisimatusaatigalugu suliamut atatillugu Kalaallit Nunaanni puammikkut kræfteqarlutik napparsimasut nappaammik suussusersineqartarneri, katsorsarneqartarneri nappaammillu aniguisarneri pillugit kisitsisit naatsorsoqqissaarneqarput (nammineq nalunaarusiaq, Nakorsaneq Allan Gelvan), maannakuugallartorli pineqartoq pillugu kisitsisinik suli pigisaqanngilagut. Suliap ingerlanerani nappaat katsorsarneqartuni amerlanerani suussusersillugu paasineqarnerata nalaani nunarsuarmioqatitsinni kitaamiunik misissuisarnerni allaaserisanut sanilliullugu inerineroersooq paasineqartartoq paasinarsivoq. Tamanna nappaat napparsimanermi kingusissukkat aatsaat suussusersineqarunartarneranut takussutissaavoq. Tamanna arlalinnik patsiseqarsinnaavoq (takuuk imm. 2.7 katsorsaanerup ingerlanneqartarnera). Kalaallit Nunaanni puammikkut kræfteqartut, nappaatip killiffianik assingusumik danskinut nunarsuarmioqatinullu inissisimatillutik nappaammik aniguisartut taamaaqatigittut maannakkut suliap ingerlanerani ilisimaneqarpoq.

Danmarkimut sanilliullugu puammikkut kræfteqartut katsorsarneqartarnerisa aaqqissuunneqarnerat

Kalaallit Nunaanni puammikkut kræfteqartut katsorsarneqarnerisa pilattaanikkut nakorsaatillu atorlugit aaqqissuunneqarnerat danskit maleruagassaat naapertorlugit ingerlanneqartarpoq.

6.2 Iviangikkut kræfteqarneq

Titartagaq 2.8-mi takuneqarsinnaasutut Kalaallit Nunaanni iviangimmikkut kræfteqartartut nunanut avannarlernut allanut sanilliullugit ikittuupput. Piffissami 1996-imiit 2009-mut iviangimmikut kræfteqartutut nutaatut nappaataat suussusersineqartut amerlassusaat pillugit kisitsisit aaqqissuussaasumik katersorneqartarput. Piffissami tassani napparsimaleqqaartut 193-it nappaataat suussusersineqarput, tamannalu ukiui aaqqillugit 100.000-nit nutaatut paasisatut 58-itut naleqarpoq. Iviangitigut kræfteqartarneq suli nunanut siuarsimasunut sanilliullugu appasinneroqaaq, taamaattorli amerliartulaartuunerannik isumaqarfigineqarluni. Kalaallit Nunaanni iviangimmikkut kræfteqartut nunarsuarmioqatigiinni kitaamiunisut amerlatigiartuuaruusaarput.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Iviangikkut kræfteqarnermi kingornuttaattumik kræfteqarneq pingaaruteqarsinnaavoq, ingammik genimik sananeqaammik BRCA1-imik pigisaqartut annertusisamik aarlerinartumiipput (takuuk imm. 5.2). 30-nik ukioqarneq sioqqullugu meerartaarneq iviangikkut kræfteqalersinnaanermut illersuutaasarpoq, meeraatsuunerli aarlerinartumut allisaataasarluni. Pissutsit allat tassaasinnaapput ikaarsaarnermut atatillugu sivisuumik hormoninik katsorsarneqarneq, oqimaappallaarneq aammalu hormoninut stof-inik akortusersuutaasunik sunnerneqarneq, illuatungaagulli timip aalatilluartarnera aarlerinaammik annikilisisararluni.

Nappaatip suussusersinera iviangikkullu kræftimik katsorsaaneq

Arnaq iviangimigut tinusoqarnerminik pasitsaassisoq takkuppap peqqinnissaqarfimmilu misissuinerup taamaattoqarnera uppersarsippagu, piffimmi paasiniaaneq, ajornanngippat ultralyd atorlugu aallartitarpoq. Ultralydip piffimmi imermik katersuuffimmik (cystimik) peqartoqarnesoq paasinarsissinnaavaa, taamaattorli qularnaatsumik taanna atorlugu nappaat suussusersineqarsinnaanngilaq. Mammografi Kalaallit Nunaanni neqeroortigineqarneq ajorpoq.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilaanermut immikkoortorta 1996-imi suliamut immikkut sammisaqalermat gynækologisk/obstetrisk afdelingip arnani iviangimikkut (mamma) ajoqutilinnik pilaasarnermut akisussaaffik tiguua. Immikkoortorta nakorsanik iviangikkut pilattaanermik immikkut ilisimasalinnik peqanngilaq, Rigshospitalili suleqatigalugu malitassiatut taamanikkut sananeqartut sul atorneqartarput. 1996-imiilli misissuinermin katsorsaaneermilu periarfissaasut sul allanngungaangillat, taamaallaallu ultralyd atorlugu misissuinerit kingusinnerusukkut atorneqalerput.

Pilaalluni katsorsaaneq

Iviangikkut kræfteqarnermi pilattaalluni katsorsaaneq atorneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni pilattaaneq marloriarlugu ingerlanneqarnerusarpoq. Siullermik tinusoorneq pasisaasoq peerneqartarpoq. Nuummi nakorsiat iviangimikkut tinusoqarnerannik pasineqartut gynækologisk/obstetrisk afdelingimut innersuunneqartarput, sineriammilu paasiniaaqqaarneq tinusumillu peersineq amerlanertigut piffimmi ingerlanneqartarluni. Arnat tinusoorneq kræfteqarnissaannillu assut pasineqartut ullut ikittuinnaat iluanni gynækologisk/obstetrisk afdelingimut unitsinneqartarput, arnalli tinusoorneq kræfteqarnissaannik immannguaannaq pasineqartut ullut 14-it iluini misissorniarneqartarlutik. Tinusoorneq piigaaq Danmarkimi sananeqaataasigut misissorneqartussanngorlugu nassiuunneqartarpoq. Amerlanertigut misissukkanit akissut ullut 21-t iluini pissarsiarineqarlunilu arnamut nalunaarutigineqartarpoq.

Sananeqaatitigut misissuinermin kræfteqartoqarernanut ersiutinin nassaartoqarpat, arnaq piaartumik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani gynækologisk/obstetrisk afdelingimut erseqqinnerusumik paasiniaavigineqartussanngorlugulu pilanneqartussanngorlugu innersuunneqartarpoq. Amerlanertigut pilaanermi iviangik peerneqartarpoq (mastektomi). Pilaanermi nalinginnaasumik periusoq atorlugu kræftip siaruaassimanissaa misissorniarlugu unermi qinerseqarfik peerneqartarpoq. Sananeqaatinik misissuinermin akissutip tigueneraniit amerlanertigut ullut arfineq marluk iluanni tiguneqartarpoq. Katillugit ulluni sisamanit arfineq pingasut tikillugit sivilissusilimmik uninngasoqartarpoq. Gynækologisk/obstetrisk afdelingimi ukiumut 80-it missaannik amerlatigisunik tinusunik peersisoqartarpoq. Kræftimik nassaarfigisat arfineq pingasut 15-illu akornanni amerlassuseqartarput. Ukiumut inuit tallimaniit qulinut amerlassusillit iviangimikkut kræfteqarnerannik paasineqartut pilattaanikkut kræftimut katsorsarneqartussatut sinerissamit innersuunneqartarput.

Nalaatat 10 %-ii inorlugit amerlassusilinni tinusoorneq timimik peqqissumiittoq peerneqartarpoq. Taamaasisoqarnerani iviangip piginnarneqarnissaa aammalu pilattaaneq taamaallaat unermi qinerseqarfiup peerneranik imaqartoq neqeroortigineqartarpoq. Katsorsarneqartut amerlasuut taamatut periarfissiineq qinerneq ajorpaat, immaqa kræftimik nappaat tamarmi peerneqarsimanersoq (pilattaaneq iluatsittumik kinguneqarnerasoq) imaluunniit taamatut pilattaanerup kingorna Danmarkimi qaammatini pingasuniit sisamanut sivilissusilimmik qinnguortartinnermik malitseqartinneqartarnera pissutigalugu.

Pilattaanerup nalaani sananeqaatit atorlugit misissuinissamut periarfissamik amingaateqarneq ilaatigut pissutigalugu, ullumikkut katsorsarneqartunut allanut iviangip piginnarnissaanik siunertaqartumik pilattaanermik neqeroortoqarsinnaanngilaq. Tassunga taarsiullugu kingorna iviangip eqqaa nappaammik kalluarneqarsimanngippat sanaqqinneqarsinnaanera neqeroortigineqartarpoq. Iviangimik sanaqqinnissamut neqeroortut ukiuni kingulliunerusuni inunnit marlunniit sisamanut amerlatigisunit atorneqartarpoq. Ataasiakkaat nakorsat naliliinerannit patsiseqartumik imaluunniit nappaammik nassaassaqar-

nera pissutigalugu itigartinneqartarput, allalli inuttut pissutsinik patsiseqartumik neqeroorummik itigartitsisarput. Ukiumut katsorsarneqartut ataaseq marlulluunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilattarneqartarput, ilaatigut plastikkirurginit angalasunit, ilaallu Rigshospitatimi pilattarneqartarlutik (Nammineq nalunaarusiaq, plastikkirurgimi nakorsaaneq Hanne Kjeldsen).

Iviangip Rigshospitalimi sanaqqinnissaanut neqeroorfigineqartut ilaat peqqinnissaqarfiup katsorsarneqartunut navianartorsiunngitsunut innersuussinermik unitsitsineranik nalaanneqartarput, taamaalillunilu sanaqqinnissamut utaqqineq massakkorpiaq ukiumik ataatsimiit ukiunut sisamanut sivilissuseqarsinnaavoq.

Qanoq ingerlaqqinnissaq pilattaanikkut peerneqartup misissorneqarnerata inenera aallaavigalugu pilersarusiorneqartarpoq, tamannalu tamakkiisumik ilaannakortumillunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuata kræftertunut immikkoortuani pisarluni. Kræftimut katsorsarneqarnissamut utaqqisoqarneq ajorpoq, taamaattorli katsorsaaneq aatsaat pilatsinnerup kingorna iki mamikkaangat aallartissinnaasarpoq. Tamanna sapaatit akunnerinik pingasuniit sisamanut sivilissuseqakkajuppoq.

Kræfterluni katsorsartinneq

Iviangikkut kræfteqarnermik nakorsaait atorlugit katsorsaaneq 2004-mi septemberimi Rigshospitalimi Onkologisk Klinik-imik isumaqatigiissuteqarnikkut Kalaallit Nunaanni katsorsaaneq Rigshospitalimi sukkulluunniit katsorsaaneq ingerlanneqartarneranut assingusumik ingerlanneqarnissaa tunngavissaatillugu nuunneqarpoq. Katsorsaaneq kemoterapi, hormonit anti-hormonit atorlugit katsorsaaneq, sananeqaatit aallaavigalugit katsorsaaneq aammalu najoqqutassiat atuuttut nappertorlugit qinnguartinnerit atorneqartarput. Katsorsaaneq siulliit taaneqartut pingasut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani ingerlanneqartarput, qinnguartartillunilu katsorsarneqarneq Danmarkimi ingerlanneqartarluni. Qinnguartartilluni katsorsaaneq katsorsaaneq ingerlaneranut allanut ataqatigiissinneqarluni ingerlanneqartarpoq.

Piffissaliineq

Ilisimatusarluni suliaqarnermut atatillugu 1996-imit 2009-mut iviangimikkut kræfteqarlutik katsorsartitunut nappaatip suussusersineqartarnera, katsorsarneqartarnera inuinnarlunilu anigorneqartarnera pillugit kisitsisinik misissueqqissaartoqarpoq (nammineerluni nalunaarusiaq, nakorsaaneq Allan Gelvan). Kisitsisit suli tamanut saqqummiunneqanngillat, piffissamili 1996-imiit 1999-imut iviangikkut kræfteqartut ukiut tallimat qaangiunneranni suli inuusut nunat killiit kisitsisaataannut sanilliullugit appasinerat paasineqarpoq. Piffissami 2000-miit 2003-p tungaanut inuinnartartut pitsanngoriaateqariartulerput. Maannakkullu katsorsaaneq tamatumalu kingorna malitseqartitsilluni neqerooruteqartarnerup 2004-mi eqqunneqartut atuutillerneqarnerini, ukiut tallimat qaangiunneranni suli inuusut nunani killerni ilisimaneqartunut nallersuutillerneqartut takuneqarsinnaavoq. Massakkuugallartoq katsorsaaneq nuussineq sioqqullugu inuinnartartut kisitsisaasa ajornerunerannut allatut ittumik iviangikkut kræfteqartarneq imaluunniit kræfti paasineqarnermini annertuserersimasoq patsisaaneq ilisimaneqanngilaq.

Danmarkimut sanilliullugu iviangikkut kræfteqarnerup katsorsartarnerata aqqissuunneqarnera

Iviangimikkut kræfteqartut katsorsarnissaannut neqeroorutigineqartartut Danmarkimi neqeroorutaasartunit allaaneroqaat. Ilatigut Danmarkimi iviangikkut kræfteqarnerup misissornerani nappaammik suussusersinermi mammografi atorlugu misissuineq tamatigut ingerlanneqartarpoq (pinaveersaartitsinermik aallaaveqartumik screenerisarnermik neqeroorutip saniatigut, takuuk imm. 5.4). Ilaatigut iviangikkut kræfteqartunik pilattaasaneq immikkoortuni iviangimikkut kræfteqalersunik nutaanik ukiumut minnerpaamik 150-inik nassaarfiusuni ingerlanneqartarpoq, pilattaasartullu pilattaanermut akisussaasut ukiumut minnerpaamik iviangimikkut kræfteqartunik nutaanik 50-inik pilattaanermi akisussaaffeqartarnissaat piumasarineqartarpoq. Pilattaalluni katsorsaaneq pilattaaneq ilaatigut iviangimik piginniin-

narnissamik iviangimillu sanaqqinnissamik siunertaqartoq imaluunnniit katsorsarneqartunut aalajangersimasunut uppersarlugu pisariaqartitsineq naapertorlugu iviangimik sanaqqinnermik periarfisiisoq aallaavigineqartarpoq. Taassuma saniatigut kræftip siaruaassimanerata nalilernissaa "sentinel node"-mik periuseq atorlugu ingerlanneqartoq neqeroorutigineqassaaq, taassumalu sananeqaatinik tappiorannartunik aallaaveqartuunera pissutigalugu Kalaallit Nunaanni neqeroorutigineqarsinnaangilaq.

Kalaallit Nunaanni nakorsaait atorlugit kræftimut katsorsaaneq danskit nunarsuarmioqatigiillu malitassiaannut naapertuuttumik ingerlanneqartarpoq.

6.3 Iggissakkut kræfteqarneq (øsofagus cancer)

Kalaallit Nunaanni ukiumut inuit tallimaniit qulinut amerlassusillit iggissamikkræfteqalernermik nalaataqartarput. Taanna angutinit akulikinnermik nalaanneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni nappaammik eqqorneqartut Danmarkimut sanilliullugit tallimariaammik amerlanerupput. Amerlanerulluurtunit nalaanneqartarnera aalaakkaasuvuq.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Imigassamik aalakoornartulimmik atuineq pujortartarnerlu nappaammut patsisaaqataasutut isigineqarput.

Katsorsaaneq

Pilattaanikkut katsorsaaneq siusinnerusukkut nalinginnaanerpaavoq. Maanna katsorsarneqartut amerlanerit qinguartarlugillu kemorlugillu katsorsarneqartarput. Katsorsarneqartut ilaat kræftimik napparsimangaatsialereerlutillu allanik nappaateqartut aammalu peqqissusaat pitsaangitsut inuunerissarlugit iggiaasigut saviminnermik qassutaasamik iggissamik ammatitsisumik ivertitsivigineqartarput. Qinguartaanermik kemomillu katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaangilaq. Danmarkimiittarneq qaammatinik arlalinnik sivilissuseqartarpoq.

Piffissaliineq

Peqqissivinnissamut periarfissat annikitsuaraapput. Katsorsarneqartut ikittuinnaat nappaatip suussersillugu paasineqarneraniit ukiut tallimat qaangiunnerini uumasarput.

Danmarkimut sanilliullugu iggissakkut kræfteqartut katsorsarneqarnerisa aaqjissuunneqarnerat

Iggissakkut kræfteqartut katsorsarneqartarnerat danskit malitassiaat naapertorlugit ingerlanneqartarpoq.

6.4 Aqajaqqukkræfteqarneq (ventrikel cancer)

Ukiumut inuit tallimaniit qulinut amerlassusillit aqajaqqumikkut kræfteqalernermik nalaataqartarput, amerlanerillu angutaasarput. Nappaat Kalaallit Nunaanni Danmarkimut sanilliullugu marloriaammik amerlanerit nalaanneqartarpoq. 1997 tikillugu nalaanneqartarnera akulikilliarporpoq (Friborg et al., 2003) maannalu aalaakkaasunnorsimanissaa ilimagineqarpoq. Danmarkimi nappaammik nalaassisartut annertuumik appariaateqarfiusimapput.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Aqajaqqukkræfteqarneq putusoornermi bakteria (Helicobacter Pylori) aqajaqqukkræfteqalertarnermut pingaarutilimmik peqquataqataasartutut isigineqarpoq. Helicobacter bakteriat Kalaallit Nunaanni siaruarsima-

sorujussuupput. Innuttaasunik misissuinermi misissorneqartut 58 %-ii bakteriamik pigisaqarput (Koch et al., 2005). Ukutserluttarnertik pissutigalugu, naamik qulaanik anniartarlutik seersitsisarlutilluunniit nakorsiat aqajaqqumikkut qinnguartaartittut (gastroskopimik) 90 %-ii bakteriamik pigisaqarput. Danmarkimi innuttaasut 20 %-ii inorlugit amerlassusillit bakteriamik pigisaqarput. *Helicobacter Pylori* annat aqqutigalugit tuniluuttarpoq. Anartarfeqarnikkut pissutsit pitsanngoriartortuaannarmata amerlassutsit ikiliartulernissaat ilimagineqarpoq. Aqajaqqukkut kræfteqartarneq pujortartartuni akulikinnerusarpoq.

Katsorsarneqarneq

Siusinnerusukkut taamaallaat pilattaaneq atorlugu katsorsaasoqartarpoq. Maannakkut pilattaaneq kemoterapilu akuleriissinneqartarput. Aqajaqqumikkut kræfteqarnermik katsorsartittussat tamapajaa-mik Danmarkimut innersuunneqartarput, aqajaqqukkummi kræfteqarnermut pilattaanerit immikkoortu-nut ikittunut immikkut ilisimasalinnik sulisoqartunut katersorneqarnissaat innersuussutigineqarmat. Aqajaqqukkut kræfteqarnermut atatillugu kemortilluni katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqar-sinnaanngilaq. Ataatsimut isigalugu Danmarkimiittarneq sivisusarpoq. Katsorsarneqartussat ilaasa nappaataat ima sakkortutigilereertarpoq, allaat pilaanikkut katsorsarneqarsinnaanatik (timip iluani alla-nut siaruaalluni aammalu tingukkut puatsigullu kræfteqalereerlutik). Katsorsarneqartut ilaassa pilattar-neqarnerini tinusorneq peerneqarsinnaanngitsoq paasinarsisarpoq. Katsorsarneqartut pilattarneqar-sinnaanngitsut anniarnaveersaarnissaq siunertaralugu kemorlugit katsorsarneqarnissaannik neqeroor-figineqartarput. Taamatutaaq katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaanngilaq.

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Tinusorneq paasineqajaarluni siusissukkut katsorsarneqaruni peqqissinissamut periarfissagissaar-toqassaaq. Taamaasinikkut katsorsarneqartunit tallimanit sisamat ukiut tallimat qaangiunnerini uu-massapput. Katsorsarneqartulli affaat sinnerlugit amerlatigisut nappaammik paasisaqarnerup nalaani nappaamminnik siaruaattooreertarput, taamaattumillu amerlanertigut pilattarneqarsinnaanatik. Taakku qaammatalunnguaannarni uumasarput.

Aqajaqqukkut kræfteqarnermi katsorsaanerup Danmarkimi pissutsinut sanilliunna

Aqajaqqukkut kræfteqarnermut atatillugu aqqissuussineq neqeroorutillu Danmarkimi neqeroorutaa-sartunit allaanerussuteqanngillat.

6.5 Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq (pancreascancer)

Misissuisimaneq naapertorlugu Kalaallit Nunaanni aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartar-neq Danmarkimi kræfteqartarnermut sanilliullugu qaffasinnerulaaginnarpoq (Friborg et al., 2003). Pilat-taanermulli immikkoortortamit nappaatip iggissakkut aqajaqqukkullu kræfteqartarnertulli akulikitsigine-ra misilittagarineqarpoq, taamaalillunilu ukiumut inuit tallimaniit qulinut nappaammik tassannga na-laanneqartarlutik. Naliliinermi nikingassut immaqqa siusinnerusukkut inuit qularnaatsumik nappaammik suussusersiffigineqaratik toqoreernerat imaluunniit "aallaavia ilisimaneqanngitsumik siaruaassimasu-mik kræfteqartutut" nalunaarsorneqarsimanerat pissutigalugu ikinaarilluni nalunaasuisoqartarsimavoq. Tamatumunnga aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnerup siaruaalluni katsorsarneqarsin-naajunnaarnera tikillugu ersiuteqaraniluunniit annikitsuinnarnik ersiuteqartarnera patsisaavoq. Aqajaq-qup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq arnat angutillu akornanni akuttoqatigiimmik nalaanneqar-tarpoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqalersarnermut patsisit ilisimaneqanngillat. Nappaat ki-ngornuttagaasinnaavoq (ilaqutaariit akornanni aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartarneq). Kalaallit Nunaanni ilaqutariinnik kingornuttaallugu aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqalersar-tunik ilisimannittoqanngilaq.

Nappaatip ersiutai

Sungarpallanneq, meriangguneq anniarnelru aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermut ersiutaapput nalinginnaasut. Katsorsaaneq peqqissisitsisinnaasutuaq tassaavoq pilattaaneq, inuilli aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnertik pissutigalugu pilattarneqartut ikittunnguaannaat ukiut tallimat qaangiunneranni uumasarput.

Pilattaalluni katsorsaaneq

Nakorsiat aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut, peqqisseqqissinnaanerannillu neriunaatil-lit Danmarkimut katsorsartikkiartortinneqartarput. Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartunik peqqissaalluni pilattaanerit immikkoortuni immikkut ilisimasaqarfiusuni taamaallaat ingerlanneqartar-put, Kalaallit Nunaanniillu katsorsartikkiartortut Rigshospitalimi pilattarneqartarput. Nappaatip paasine-qarnerata nalaani amerlanerit nappaataat ima annertusereersimatigisarpoq, allaat pilattaanikkut peq-qissisinnegarsinnaanatik. Amerlasuut sungarpallannermik nalaanneqannginnissaat anguniarlugu i-nuunerissaaneq siunertarlugu pilattarneqartarput. Tamanna kræftip tinusuata sunngamut atassutit naqissimappagit pisarpoq. Pilattarneqarnikkut nalinginnaasumik nerisinnaasarput. Taamatut pilattaa-neq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaavoq.

Kræfterluni katsorsarneqarneq

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermi suliaritinnerup nanginneqartarnera 2006-imi Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut nuunneqarpoq, Rigshospitalimilu Onkologisk Klinik qanimut suleqatigalugu ingerlanneqartarluni; nuussinermi Kalaallit Nunaanni katsorsaanerup Rigshospitalimi sukkulluunniit katsorsaanerit neqeroortigineqartartumut assingusumik ingerlanneqarnissaa tunnga-viutinneqarpoq.

Peqqissisikkunarlugit pilattarneqareersunut pilatsinnerup kingorna nappaammik siaruaattoortoortar-sinnaaneq nappaammilluunniit utitsaaliuineq siunertarlugu kemortilluni katsorsarneqarnissaq neq-eroortigineqartarpoq. Taamatut katsorsaaneq qaammatialuit ingerlaneranni ingerlanneqartarpoq. Kræfterneq pilattaanikkut katsorsarneqarsinnaatinnagu inuunerissaataasumik kemortilluni katsorsar-neqarnissaq neqeroortigineqartarpoq. Ilassutaasumik inuunerissaataasumillu katsorsaanermi akuu-tissaq ataasiinnaq atorineqartarpoq, taanna taqqakkoortillugu sapaatip akunneranut ataasiarlugu tun-niunneqartarpoq. Taamatut kemoilluni katsorsaaneq annertuumik sunniuteqapilussutaaneq ajorpoq, pisariitsumillu tunniunneqarsinnaalluni. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani taamatut katsorsartin-nermi katsorsartinnerit akunnerini angerlarallartoqarsinnaaneq ajorpoq. Taamaammatt katsorsartittunut Nuup avataani najugalinnut amerlanertigut katsorsarneqarneq Dronning Ingridip Napparsimmavissua-ni aallartarneqartarpoq, kingornalu piffinni peqqinnissaqarfinni ingerlanneqarluni. Katsorsaaneq pilat-sereernerup kingorna sapaatit akunneri pingasut sisamalluunniit qaangiunnerini aallartinneqarsinnaa-sarpoq.

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut katsorsarneqartarnerisa Danmarkimi pis-sutsinut sanillersuunnera

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermi katsorsarneqarnerup aaqqissuunnera neqerooru-tillu Danmarkimi ingerlanneqartartunut assingupput

6.6 Inalugarsuakkut kræfteqarneq (kolorektal cancer)

Inalugarsuakkut kræfteqarneq (inalugarsuakkut itikkullu kræfteqarneq) inalussakkut kræfteqaatsini akulikinneraavoq. Kalaallit Nunaanni ukiut tamaasa inuit 20-niit 25-nut amerlassusillit nappaateqartut paasineqartarput, akulikilliarortumillu atugaalluni. Angutit arnallu amerlaqatigiit eqqorneqartarput.

Innuttat ukioqatigiiaarnerisa assigiinngiiaarneri aaqikkaanni nappaat Danmarkimi Kalaallilu Nunaanni assigiimmik atugaavoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Inalugarsuakkut kræfteqartarnej kingornuttagaasinnaavoq, amerlanertigulli suna kræfteqalernermit patsisaanersoq ilisimaneqarnej ajorpoq, naak nerisat siviisuumik inalussatigoortarnerat pissitigalugu nerisat sunniuteqarsinnaasutut isumaqarfigineqaraluartut (takuuk imm. 4.5). Kingornuttakkani pissutsit arlallit inalussakkut kræfteqalersinnaanermut aarlerinaatillit nassaassaapput. Kalaallit Nunaanni ilaqtariinnik taamatut atugaqartunik siumuisoqarsimanngilaq, ilaqtariilli ilaasa akornini inalugarsuakkut kræfteqartarnej takussaasarpoq (takuuk imm. 5.3). Acetylsalicylsyre (Hjertemagnyl) inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalernissamut illersuisinnaasorinarpoq.

Paasiniaaneq katsorsaanerlu

Annap aattaqarnerani imaluunniit anartarnerup assigiinngiiaartumik ingerlasarneratigut inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalersimaneq pasitsaaneqarsinnaavoq. Taakku aamma inalussakkut allanik ajoquteqarnermut ersiutaasarput. Pasitsaassisoqartillugu qinnguartaanikkut imaluunniit akuutissaliilluni inalugarsuakkut tarrarsuinikkut piffimmi misissuineq ingerlanneqartarpoq. Siusinnerusukkut inalugarsuakkut kræfteqarnermik pasitsaassinermi tarrarsuisarnej pingaarnertut misissuissutaasarsimagaluarpoq, ullumikkulli inalussat tikillugit qinnguartaanikkut misissuinerit ingerlanneqartarnissaat inassutigineqarpoq. Taamatut misissuineq nakorsanit immikkut ilinniagalinnit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilattaanermut immikkoortortaqruiup nakorsiartarfiani ingerlanneqartarpoq.

Tinusup inalugarsuarmiinnera itermiinneraluunniit apeqqutaatillugu katsorsaaneq ingerlanneqartarpoq. Inalugarsuakkut kræfteqarnermik katsorsaaneq pilattaanikkut ingerlanneqartarpoq. Pisut ilaanni nakorsaait atorlugit tapertaliussamik katsorsaaneq (siaruatsaaliuineq nappaammilluunniit uternaveersaartitsilluni kemoilluni katsorsaaneq) kaammattuutigineqartarpoq. Pilattaaneq maani Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaavoq, katsorsarneqartullu tapertaliussatut katsorsarneqarnerat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsaasersuinermit immikkoortortami ingerlanneqarsinnaavoq.

Tinusoq itermiitillugu aamma pilattaaneq atorlugu katsorsaaneqartarpoq, tamannali sioqqullugu MR-imik scannerisoqartarpoq. Scannerinerup takutitai apeqqutaatillugit pilattaalinnginnermi qinnguartaaneq atorlugu katsorsaasoqartarpoq. Pilattaaneq Rigshospitalimi immikkoortumi immikkut ilisimasaqarfiusumi ingerlanneqartarpoq. Qinnguartaalluni katsorsaaneq pissutaalluni Danmarkimiinneq siviisugajuttarpoq (qaammatit arlallit).

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Peqqissisinnaanermut periarfissat pitsaapput. Katsorsarneqartut affaasa missaat pilattartereernermit kingorna ukiut tallimat qaangiunneranni uumasarput. Nappaatip pileqqaarnerani tinusoqarneranik paasisaqarfiusut tamangajammik peqqissisarput. Kræfti tingummut siaruarsimatillugu peqqissinissamut periarfissat mikisuaraannaasarput.

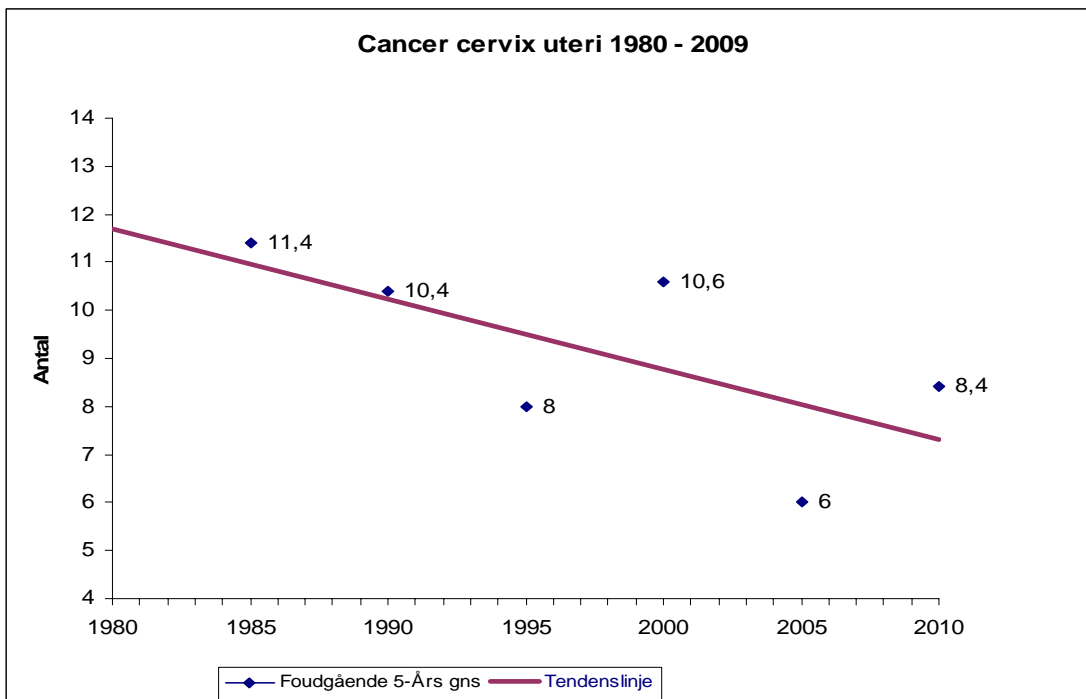
Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut kræfteqarnermi katsorsaanerup Danmarkimi pissutsinut sanillersuunnera

Kalaallit Nunaanni itikkut kræfteqarnej Danmarkimisulli katsorsarneqartarpoq. Pilattaanertaata immikkut ilisimasaqarfittut katsorsarneqartussaana, taamaammallu immikkoortumi immikkut ilisimasaqarfimmi ingerlanneqarlunilu pilattaasartunit immikkut piginnaasalinnit ingerlanneqarnissaa aamma Kalaallit Nunaanni isumaavoq.

Inalugarsuarmi kræfteqarnermik pilattaasarneq Danmarkimi aamma immikkut ilisimasallit, immikkoortuni immikkut ilisimasaqarfinni, innuttanillu 350.000-nit 500.000-nut tungaveqartuni ingerlatassaattut isigineqarpoq, pilattaanerli ullumikkut Dronning Ingridip Napparsimavissuani ingerlanneqartarpoq.

6.7 Illissap paavatigut kræfteqarneq

Illissap paavatigut kræfteqalersartut ukiuinut sanilliullugit takussutissiarineqarput (ukiukkaartunik aaq-qissuullugit takussutissiaq), taakku ukiumut inuit 100.000-kkaarneranni 40-upput. Naak kisitsisit 1970-ikkunnt sanilliullugit affaanngorsimagaluartut, taamaattoq qaffasippallaarput, Danmarkimilu nappaammik nalaanneqartartunut sanilliullugit pingasoriaataallutik, naak Danmark Europap sinneranut naleqqiullugu napparsimalersunik amerlanerpaat ilaattut amerlatigisunik nassaarfiusaraluartuq.

Titartagaq 6.1: 1980-imiit 2009-mut illissap paavatigut napparsimaleqqartut ukiut tallimakkaarlugit takussutissiaq

Ukiut kingulliit 20-t ingerlaneranni napparsimaleqqartut amerlassusaat ukiuni kingullerni qulini arfinilinnit arfineq pingasunut apparisimapput (takuuk titartagaq 6.1). Tamanna screenerisarnerup atuler-simanageranik patsisilerneqartariaqarpoq, tassami kræfteqarneq paasineqajaartillugu katsorsarneqajaartillugulu nalaataqartut tamarluinnangajammik peqqissisarmata.

Kalaallit Nunaanni illissap paavatigut kræfteqarneq patsisigalugu toqusartut immikkut misissuiffigineqarsinnaanngillat, taakkuli aamma ikiliartunnguatsiarput. Toqusartut ikiliartornerannut kræfteqartunik paasinniaartarneq patsisaavoq, aammali piffinni ilisimasaqarnerulerneq eqqummaarinnerunerlu kiisalu pitsaanagerusumik katsorsaasarneq kingornalu aaqqissuulluakkamik malinnaasarneq patsisaaqataaput.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Illissap paavatigut kræfteqalersut nalaatat amerlanersaanni HPV (Humant Papilloma Virus)-imik ase-ruuttoorneq patsisaavoq. HPV virus amerlasuunik assigiinngiffeqarpoq. Illissap paavatigut kræfteqalersitsinissamut type 16 aamma 18, ullumikkut akiuussutisserlugit kapuiffigineqartartut (takuuk imm. 4.7),

immikkut aarlerinaateqarput. Aseruuttorneq kræfteqaleriartornermik aallartitsisinnaavoq, taannalu illissap paavanik ilanngaalluni misissuinikkut paasineqarsinnaavoq (takuuk imm. 5.1).

Katsorsaaneq

Sananeqaatitigut misissuinikkut illissap paavatigut kræfteqartoqartoq paasineqakkajunnerusarpoq. Kræftip pileriartorneranik takussutissanik naammattuuisoqartillugu illissap paavatigut kiliortukkat ilanngarsinerlu atorlugit misissueqqittoqartarpoq. Misissuinerit taakku kræftinnguussinnaasunik takutitsip-pata, amerlasuut isummaminnik namminneq aqqittarnerat pissutigalugu misissuisarnerit ingerlanneqartarput. Takussutissat ersittuaannarpata, allanngoriartorlutik, kræftinnguullutilluunniit katsorsarneqarnissaq siunertaralugu Dronning Ingridip Napparsimmavissuani arnat nappaataannut immikkoortotamut innersuussisoqartarpoq. Kræftip siaruarsimasinnaanera pissutigalugu tamaani misissueqqittoqartarpoq.

Kræfteqalissutaasinnaasut (dysplasier) malinnaaffigineqartarput immaqalu qerititsilluni katsorsarlugit, annertunerusulli keglesnit atorlugit pilataanikkut peerneqartarput. Kræfteqartoqartillugu kræftip sumiinnera qanorlu siaruassimanagera apequtaatillugit kræfti katsorsarneqartarpoq. Annikitsumik siaruattoqarsimatillugu pilataanikkut katsorsaasoqartarpoq immaqalu qinnguartaalluni kemomilluunniit katsorsaanermik tapertalerlugu ingerlanneqartarluni. Nappaat annertunermik siaruassimatillugu qinnguartaaneq aamma/imaluunniit kemoilluni katsorsaasoqartarpoq. Kræftimik paasisaqarfiaakkat (stadium 1 aamma 2a) Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilataanikkut ingerlanneqartarput, stadium 2b-4 Rigshospitalimut innersuussutigineqartarlutik. Katsorsaaneq kingornalu misissuisarnerit Dansk Gynækologisk Cancerimi ilitersuutitut allassimasut aallaavigalugit ingerlanneqartarpoq.

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Illissap paavatigut kræfteqartarneq sivisuumik pinngoriartortarpoq. Kræfteqalissutaasinnaasut paasiarnerini kræfti ajornanngitsuaqqamik katsorsarneqavissinnaavoq.

Danmarkimi illissap paavatigut kræftimik katsorsaanagerup aqqissuunneqarnera

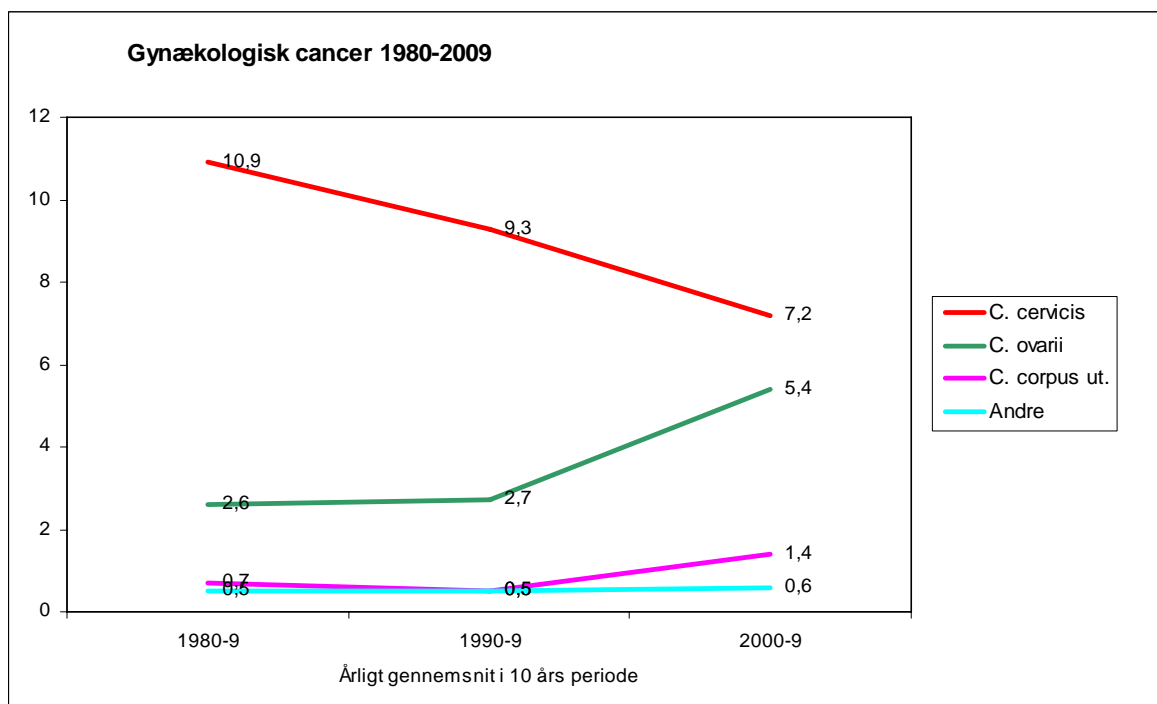
Danmarkimi illissap paavatigut kræfteqartut qitiusumi katsorsarneqartarput, taamaalillunilu katsorsarneqartussat kræfteqartut nunap immikkoortuini qitiusoqarfinni katsorsarneqartarlutik. Tamanna immikkoortortat kræftinnguussimasunik annertunermik pilataanermik nakorsat katsorsaariaatsimik ingerlatsisut katsorsaanermik sungiusarluarsimanissaat siunertaralugu inunnik 1 millioninik amerlatigisunik tunngaveqarnissaannik kissaateqarnermit aallaaveqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005). Pisariaqartitsineq naapertorlugu nakorsat immikkut ilisimasallit Kalaallit Nunaannukarlutik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani napparsimasunik Stadium 1 aamma 2a-miittutut nalilerneqartunik pilattaajartortarput.

6.8 Mannisaqarfitsigut kræfteqarneq

Siusinnerusukkut kalaallit arnartaat mannisaqarfikkut kræfteqarnermik nalaataqartut danskit arnartaannik nalaassisutulli amerlanerunngikkunik ikinnerusarsimapput. Piffissamili kingullermi kisitsisit qaffariaateqarsimapput (titartagaq 6.2). Amerleriaat ilaatigut aamma sineriammi ultralydscannertinnikkut aammalu sananeqaatitigut ersiummik (CA-125)-mik aaviinikkut nassaarsinnaanikkut nappaammik suussusersinissamut periarfissagissaarneruneg patsiseqarsinnaavoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasinnaasut

Iviangikkut kræfteqartarnertulli sananeqaammik genimik BRCA1-imik pigisaqartut eqqorneqarnissamut immikkut aarlerinaateqarput. Arnat taamaattumik pigisaqartut ukiut tamaasa gynækologimit mississortinnissamik neqeroorfigineqartarput, 40-leereernerannilu mannisaqarfiisa peerlugit pilattartinnissaannik neqeroorfigineqartarlutik (tamanna aamma iviangikkut kræfteqalersinnaanerup aarlerinaataanik appartitsisarpoq) (takuuk imm. 5.2).

Titartagaq 6.7: 1980-imiit 2009-p tungaanut illissap paavatigut kræfteqartut (livmoderhalskræft (c. cervicis), mannessaqarfikkut kræfteqartut (c. ovarii) aammalu illissakkut kræfteqartut (c.corpus uteri) 1980-2009. Ukiut qulit ingerlaneranni ukiumoortumik agguaqatigiissitsineq

Katsorsaaneq

Pingaarnertut pilattaaneq atorlugu katsorsaasoqartarpoq, kræftilu siaruarpallaarsimatinnagu Kalaallit Nunaanni pilattartinnissaq neqeroorutigineqartarpoq. Tamatuma kingorna Rigshospitalimi ingerlanneqartumik kemomik katsorsaaneq ingerlanneqartarpoq. Kræftip annertusivallaarsimanera pissutigalugu ingerlaannartumik pilattaasoqarsinnaatinnagu kemomik katsorsaasoqaaarluni kingorna Rigshospitalimi pilattaaneq ingerlanneqartarpoq. Ukiuni siullerni ataatsimi marlunni misissuinerit Rigshospitalimi ingerlanneqartarput, tamatumalu kingorna Dronning Ingridip Napparsimmavissuani gynækologinut ingerlanneqartarlutik.

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Nappaatip malugiuminaatsuunera pissutigalugu napparsimasuni amerlasuuni nappaat annertusereersoq aatsaat suussusersineqartarpoq. Kalaallit - danskit assigalugit - katsorsarneqartut 30 %-iisa misaat ukiut tallimat qaangiunneranni suli uumasarput. Ullumikkut nappaatip katsorsarneqarnerata kingorna agguaqatigiissillugu ukiut pingasut inuusooqartarpoq, 70-ikkunni ukioq ataasinnaasimavoq.

Mannissaqarfikkut kræfteqartut Danmarkimi katsorsarneqartarnerisa aaqqissuussaana

Mannissaqarfitsigut kræfteqarneq nakorsanit immikkut ilisimasalinnit katsorsarneqartussatut Danmarkimi isigineqarpoq, ukiunilu kingullerni pilattaalluni katsorsaaneq qitiusoqarfinni ikitsuni ingerlanneqartarput.

6.9 Illissakkut kræfteqarneq illissakkullu kræfteqaatsit allat

Kalaallit Nunaanni illissakkut kræfteqarneq (c. corporis uteri) annikitsumik qaffakkiartoralualluni akuttuvoq (titartagaq 6.7), immaqa inuunertusiartornerup inuusaatsillu allanngornerata kingunerinik. Aaqareernerup kingorna aqartarneq nappaammut ersiutaasarpog. Amerlasuut paasineqjaartarput,

taamaammallu peqqissinissaasa ilimanaataannut tamanna iluaqutaalluni. 80 %-it missaat ukiut tallimat qaangiunneranni suli uumasarput. Paasiniaaneq katsorsaanerlu Danmarkimi ilitsersuutit atuuttut naapertorlugit ingerlanneqartarpoq.

6.10 Niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqarnerit, ingammik toqqusaatigut kræfteqarneq

Kalaallit Nunaanni innuttat akornanni niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqartarneq akulikitsumik atugaa-voq. Matumani ingasammik toqqusaatigut kræfteqarneq (rhinopharynxcancer) Kalaallit Nunaanni niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqaatini nalaanneqarnerpaasartooq pineqarpoq. Ukiuni tallimani kingul-lerni ukiumut arfineq pingasut 14-illu akornanni amerlassusillit nutaamik nappaateqalersarput. Arnat akornanni toqqusaatigut kræfteqalersarneq Danmarkimut sanilliullugu 50-eriaammik akulikinneruvoq, angutinilu 25-riaammik akulikinnerulluni. Toqqusaatigut kræfteqartarneq Asiama nunani arlalinni Afri-kallu avannaani aamma akulikinnermik atugaavoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Toqqusaatigut kræfteqalersarneq Ebstein-Barr virusimik aseruuttoornermut erseqqissumik ataqtigiif-feqarpoq (takuuk imm. 4.7). Nunarsuup immikkoortuini toqqusaatigut annertuumik kræfteqarfiusuni virusi taanna tinusuni amerlanerpaani nassaassaasarpoq. Niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqaatsinut allanut imigassamik aalakoornartulimmik tupamillu atuneq toqqusaatigut kræfteqarnermut ataqtigiif-feqannginnerat allaanerussutaavoq. Kingornuttaannertaaq atuuppoq. Ilaqtariit akornanni amerlasuut toqqusaatigut kræftimik nalaanneqartarnerat ilisimaneqarpoq, soorluttaaq Kalaallit Nunaanni illoqar-fiiit/piffiit ilaat toqqusaatigut amerlasuunik kræfteqarfiusut ilisimaarineqartoq.

Nappaatip ersiutai suussusiinerlu

Amerlanertigut toqqusaatigut kræfteqarneq suussusersiuminaattarpoq. Inuit piffissami sivisuumi anni-kitsuinnarmik nappaammik ersiutinik – soorlu niaqorlulaartarnermik, sorlutsigut qinngakkulluunniit ippi-gisaqarneq, immaqa sorlunnik milinngasoorneq, aalaartarneq siutinilu imeqartoorneq pissutigalugu tusaaniapiloorneq – malussalaarlutik nappaammik sivisuumik atugaqarsinnaasarput. Kingusinneru-sukkut tinusoq niaqqup saanertaanut akulerukkaangat sianiutit naqittoornerisigut ersiutit takkuttarput; soorlu isit aalaniapiloornerat/isit nukiiisa nukillaarnerisigut nakusoorneq, kiinnakkut annerisaqarnerit imaluunniit malugisaarunnerit. Kingisinnerusukkut aatsaat tinusoq qungatsimi qinerseqarfinnut sia-ruaattarpoq, amerlanertigullu aatsaat inuk qungatsimini qinersinik tinusoorluni takkukkaangat nappaat suussusersineqartarpoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani siutit-qinngap-toqqusaallu nakor-saannit imaluunniit siutit-qinngap-toqqusaallu nakorsaasa sineriammut angalaneranni misissortinner-mut atatillugu qinngap qinnguatigut ilaatigullu qungatsimi qinersikkut ilanngaalluni misissugassanik tigusinikkut nappaat suussusersineqartarpoq.

Katsorsaaneq

Nappaat Rigshospitalimi qinnguartartiutigaluni kemortinnikkut katsorsarneqartarpoq, taamaalilluni ke-momik katsorsarneqarneq qinnguartartinnerlu ataqtigiissinneqartarlutik. Taamaaliernerup qinnguar-taalluni katsorsaanerup kinguneri annerulersittarpei kiisalu siaruatsaaliineq kræfteqqilersinnaanerlu pinaveersaartinneqartarlutik. Katsorsaaneq qarasaasiakkut pisuusaartitseqqaarsinnarluni inummiit i-nummut assigiinngitsumik ingerlanneqartarpoq.

Katsorsartinnerup kingorna katsorsarneqartut taakku peqqinnissaqarfimmit annertuumik ikorfartorne-qarnissamik pisariaqartitsisarput. Katsorsaaneq assigiinngitsunik, soorlu anniarnernik, panertoornemik, qungatsip iluatigut qaavatigullu tinusoornermik, amikkut nualiorfitsigullu ikinik kingunipiloqartarpoq. Katsorsarneqartup nerisaasa malinnaarfugalugillu ikorfartuiffiqineqarnissaat immikkut pingaruteqarpoq, aammali anniarnaveersaartitsilluni passussineq pingaaruteqarpoq. Katsorsarneqartoq qinnguartartin-nerata nalaani piffissap ilaani aqajaruanut slangiliilluni nerisittarnissaa imaluunniit anersaartorsinnaa-

nera qulakkeerniarlugu qungasiata sioraatigut anerterivianut kapuummik ikkusinissaq pisariaqarsinnaasarpoq (tracheostomi).

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Katsorsaanermik aallartitsiaarneq aammalu kingornatigut misissuilluartarneq inuinnarnissamut pingaaruteqarput. Kalaallit Nunaanni nunaqariaatsip kinguneranik nakorsanillu immikkut ilisimasalinnik amigaateqarneq pissutigalugu Kalaallit Nunaanni niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqartartut passuneqartarsimanerisa pitsaanerpaasimannginnerannik isumaqassalluni pissutissaqarpoq. Katsorsarneqartut amerlanerpaat peqqissitinnissaat peqqissaanermi siunertarineqartarpoq. Kræftimik napparsimanermik katsorsarneqarnerup kingorna malinnaaffigineqarnissap pingaassusaa Rigshospitalip kisisaataani takuneqarsinnaavoq. Danmarkimi taamatut katsorsarneqartut 70-80 %-iisa missaat ukiut tallimat qaangiunneranni uumasarput, kalaallinullu katsorsartittunut tunngatillugu kisisitit ajornerupput. Tamanna pingaarnertut marlunnik patsiseqarpoq. Siullertut napparsimasut Kalaallit Nunaanneersut Danmarkimi napparsimalersunut sanilliullutik kingusinnerusukkat katsorsartilersarput. Tamatuma kinguneranik tinusui anginerusarput, tamatumalu nassatarisaanik peqqissinissamut periarfissalunne-rusarlutik. Aappassaattut manna tikillugu Danmarkimi katsorsarneqarnerup naammassinerata kingorna malinnaaffigineqarnissamut periarfissat ajornerusarput. Tamanna pitsanngortinniarlugu suliniartoqarpoq. 2010-mi toqqusaatigut kræfteqarsimasut malinnaaffigineqartarnissaat qitiutillugu sinerissami peqqinnissaqarfinneersunit peqataaffigineqartumik isumasioqatigiittoqarpoq, tamatumani nerisat aniatsaaliinerlu pingaartillugit sammineqarlutik. Isumasioqatigiinnermi Rigshospitalimi Onkologisk afdelingimit ilinniartitsisut peqataapput, isumasioqatigiinnermilu siunissami taamatut nappaatillit katsorsartinnerisa kingorna malinnaaffigisarnissaannut aaqquussineq isumaqatigiissutigineqarluni.

7 Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq inuunerissaanermillu suliniutit

7.1 Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit kræftimik nappaateqarnermik tunngavisumik suussu-siinermi aallartittarput. Kræftimik nappaateqarnerup kingorna inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit katsorsarneqartup pisariaqartitaanik aallaaveqarluni ingerlanneqartarput, taamaalillutillu inun-nut ataasiakkaanut naleqqussagaallutik. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq katsor-sarneqartunut tamanut neqeroorutigineqartariaqarpoq.

“Peqqinnissaqarfiup suliassaasa pingaarnersaraat innuttaasut peqqissusiisa siuarsarnissaa, nappaatit nappaatinullu assingusut pinaveersaartinnissaat kiisalu inuit nappaatillit nappaatinullu assingusunik nappaatillit misissornissaat, katsorsarnissaat paarinnissaallu” Peqqinnissaqarfiup sullissineri il.il. pillugit Inatsisartut peqqussutaanni nr. 15-imi, 6. november 1997-imeersumi peqqinnissaqarfiup pingaarnertut suliassarigaa nassuiarneqarpoq.

Inatsisartut peqqussutaat taanna innersuussutigalugu peqqinnissamut tunngatillugu inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq paaqqtarinninnermik suliaqarnerup katsorsaananermillu ingerlatsi-nerup saniatigut peqqissaanermik pinaveersaartitsinnermillu suliaqarneruvoq. Inuiaqatigiinnut akuuler-sitseqqinniarluni suliniutit ilaat annertoq peqqinnissaqarfiup susassaqaarfiisa avataanni ingerlanneqar-tarpoq. Assersuutigalugu inoqatinut akuulersitseqqinniarluni suliaq inunnik isumaginninnermi sullissi-sut qanimut suleqatigalugit ingerlanneqartussaavoq. Inuiaqatigiinni akuulersitseqqinniarnermi susas-saqartut allat tassaapput sulisitsisut, sulisitsisut sulisartullu kattuffii aammalu immaqa illinniagaqartut kattuffii, soorluttaaq nammineq piumassutsimik kattuffiit aammalu kattuffiit pisortanut attuumassute-qanngitsut NGO, soorlu Neriuffik, pingaarutilimmik inissisimapput.

Nassuiaammi matumani peqqinnermut tunngatillugu inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniar-neq pingaarnertut sammineqarpoq.

Kræftimut katsorsarneqartunut inuiaqatigiinnut akuulersitsiniarnermi, katsorsarneqartut kræftimik nap-paateqarnermik pissutigalugu taassumaluunniit kingusissukkut sunniunneranik killilimmik timiminnik atuisinnaanermik, tarnikkut inooqatigiinnikkulluunniit killilimmik atuussinnaanermik aarlerinaatillit ikior-nissaat pineqarpoq. Nappaammik kræftimik nalaanneqartut amerlasuut sulisinnaasut ukiuinik ukioqar-tuupput. Katsorsarneqartut ataasiakkaat inuiaqatigiillu aningaasaqarnerat eqqarsaatigalugu kingusis-sukkut kingunerluutit pinaveersimatinnissaat, taamatulluunniit pisoqalersillugu tamatumani paasillugu kingunerata annikitsuutinniarnissaa pingaaruteqarpoq. Suliffeqarluni suliffeqarnaniluunniit nammineer-sinnaalluni isumaqarluartumik inuunissaq ikiuinikkut qulakkeerneqassaaq. Inuiaqatigiinnut akuulersit-seqqinniarluni suliniuteqarnermi ilaqaataasut akuutinnissaat pingaaruteqarpoq.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq ima nassuiarneqarsinnaavoq: *Innuttap, ilaqquttat ilinniarsima-sutullu sullissisut akornanni piffissap aalajangersimasup iluani anguniagaqartumik suleqatigiinneq. Innuttaasup timimigut, tarnimigut aamma/imaluunniit inooqatigiinnikkut atuussinnaanermik anner-tuumik killilimmik atuussinnaasup annertuumilluunniit killilimmik atuussinnaalernissaminut aarlerinaa-teqartup nammineerluni imaqarluartumillu inuussinnaalerneranik angusaqarnissaanik anguniagaqar-neq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarnermi innuttap inuunermini attuumassuteqarfii tamarmiusut tunngavigineqassapput aalajangernerillu ataqatigiissaakkamik, ataqatigiissumik ilisimasanillu aalla-veqartumik aalajangerneqartarput* (Marselisborgcentret, 2004).

Kræftimik nappaateqartuq inuunermik naammagisimaakkaminik inuuneqalerpat inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq iluatsilluarsimassaaq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliaqarneq makku ikiortigalugit ingerlanneqarsinaavoq:

- Nukittorsaqqinneq
- Nappaatip taassuminngaluunniit katsorsaanerup kinguneranik allannguutit ataavartut iliuuseqarfigineri
- Nappaat sakkortunerulerseqqinnaveersaartillugu immaqalu kinguneqaataasa kingusissukku-luunniit kinguneqaatasa killilersimaarnissaat.

Kræftimut katsorsarneqartut tarnikkut nanertuutitut tunngatillugu annertuumik inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamut ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisarnerat misissuinerit takutippaat (Mehlsen et al., 2007). Misissuinerittaaq nutaanerusut kræftimut katsorsarneqarnerup nalaani timikkut piginnaangor-saqqinneq (sungiusarneq) kinguneqarluartartuq takutippaat (Adamsen et al., 2009). Kræftimik nappaateqartut inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamut ikkiorneqarnissamik pisariaqartitaat assigiinngitsorujus-suupput, suliniutilli pisariitsut amerlasuut akuuleqqinnissamik suliniarnermut pitsanngueqataasinnaap-put.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissamik suliniarnermi nalinginnaasumik paasissutissiinerit katsorsar-neqartumillu ilinniartitsinerit ikorfartuutaasinnaapput. Katsorsarneqartumik ilinniartitsineq inuiaqatigiin-nut akuulersitseqqinniarluni suliniarnerup ilagisinnaavaa, taannalu ukununnga iluaqutaasinnaavoq:

- Katsorsarneqartunut ikorfartuutaallunilu nappaammik katsorsaatitullu atorneqartunik ilisimasa-qarluarnermik kinguneqarsinnaavoq
- Inusaatsimik allannguutit pinaveersaartitsinerullu aallunnissaa.

Peqqissaavinni / nunap immikkoortuini napparsimmavinni inuiaqatigiinnut akuulersitseqqin-niarluni suliniarnermi periarfissat

Peqqinnissaqarfiup iluani inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarnermi ataatsimut periutsinik malitassianillu pigisaqartoqanngilaq. Piffinni periarfissanut piginnaasanullu naleqqussakkanik inuiaqa-tigiinnut akuulersitsiniarluni suliniutinik neqerooruteqartarnera nunap immikkoortuinit paasiniaanerup takutippaa. Piffinni sukkortunut tunngasunik eqimattat pinaveersaartitsinermilluunniit suliaqartut / peq-qissaasut nalinginnaasumik piffinni inusaatsimut ilitsersuinermik suliaqartuupput, soorluttaaq piffinni peqqissaaviit/ nunap immikkoortuini napparsimmaviit assersuutigalugu angerlarsimaffimmi ikiorteqar-titsineq pillugu kommunerisamik suleqateqartartut. Piffinni tamani taakkunani pineqartoq pillugu ilin-niarsimasunik sulisussaaleqineq pissutigalugu sungiusarnerit sungiusaqqinnerillu tamarmik ingerlan-neqarneq ajorput. Peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni tamani angerlarsimaffim-mi peqqissaasumik peqarnissamik periarfissaqartarpoq. Piffinni peqqissaavit / nunap immikkoortuini napparsimmaviit arlallit piffinni Neriuffinnik peqatigiiffinnut innersuussisarput. Kemoterapi atorlugu katsorsarneqartut kræftertunut ulliviup "sianerasuarterfia"-nut sianersinnaapput. Tamatuma saniatigut ikorsiissutinik neqerooruteqartoqartarpoq, taakku tassaasinnaapput timip ilaanut taartitit sanaat, nu-jaasat aammalu timip ilaanik allannguilluni sananeq; neqeroorutittaaq Nuup avataani atuupput.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamut ikiorneqarner-mut periarfissat

Maannakkut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftimut katsorsarneqartunut makku inuiaqati-giinnut akuuleqqinnissamut ikorsiissutigalugit neqeroorutigineqartarput:

Tamanut neqeroorutit:

- Kemoterapimik katsorsarneqarnermut atatillugu nujaasat nasartaatillu
- Nerisat pillugit immikkut ilisimasalimmit ilitsersorneqarneq

- Aningaasaqarneq pillugu paasissutissiineq: Legatit, aarlerinaatilimmik nappaateqarneq (so-raarnerussutissiassanik katersiviit) aammalu inunnik isumaginnittutut atorfeqartunit ikiorneqarneq
- Atortunik ikiorsiissutinik atukkiineq
- Kemoterapi atorlugu katsorsarneqartut kræftertunut ullivimmi "sianerasuarterfik"-qarput
- Napparsimmavimmi ammasumik uninnganeq, imaappoq toqjartortut Nuummi Dronning Ingrid-ip Peqqissaavia avaqqullugu toqqaannartumik innartinneqarnissaminnut periarfissaqarput
- Angerlarsimaffimmi anersaartuuserinnerit
- Angerlarsimaffimmi paaqqutarineqarneq

Iviangikkut kræfteqarnermut atatillugu:

- Timimi imertanittoornermi pillorissaasumit ikiorneqarneq
- Iviangiusalartinneq atortullu ikiorsiissutit
- Kræftertunut ullivik Neriuffillu suleqatigiillutik upernaakkut ukiakkullu iviangimikkut kræftertunut ataatsimiisitsisarput
- Iviangikkut kræfteqareernermi iviangimik sanaqqinneq

Kræftimik nappaatit allat:

- Siutikkut, sorlukkut, qungatsikkullu kræfteqarnermik katsorsartittunut nutaanik kigutaasioorneq
- Timimut ivertitsilluni quisarfiliinermut anarfiliinermullu atatillugu ilinniartitaaneq.

Danmarkimi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni ilinniartitaaffissatut periarfissat (danskisut innuttaassuseqartunut)

Kræfteqarnermi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit kræftimut katsorsaanermut ataqatigiittutut isigineqassasut, kræftimut katsorsarneqartut ataasiakkaat inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamut ikiorneqarnissamut pisariaqartitaat paasiniaarneqassasut, aammalu katsorsaanermi taakkununga ilitsersuutitut malitassianik ineriartortitsisoqarlunilu atuutilersitsisoqassasoq, kiisalu taamatut suliaqarnerit ingerlaneri nalunaarusiorneqassasut danskit kræfti pillugu pilersaarutaanni pingasuni tamani tikkuussiffigineqarpoq. Kræftens Bekæmpelseli inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarnermi suli tigussaanagerusunik suliaqarnissamik pisariaqartitsisoqartoq isumaqarpoq (Kræftens Bekæmpelse, 2010).

Danskit kræftimut katsorsarneqartut tamarmik angerlatinneqannginnerminni inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamut pilersaarusiortifigineqassapput. Kommunini amerlasuuni suliffeqarfii akimorlugit inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suleqatigiilluni suliniartoqarpoq, immaqalu inuiaqatigiinnut qitiusumik akuulersitsinissamik suliffinnik kræftimut katsorsarneqarnermik naammassisunut pikkorisaanernik neqerooruteqartarnernik peqarluni. Københavni kræftimik eqqorneqartunut qitiusumik peqqissaaveqarpoq. Peqqissaavik taanna Danmarkimi peqqissaavinni kræftimik eqqugaasunuinnaq sullissiviuvoq. Peqqissaavik Københavnip kommuniata Kræftens Bekæmpellsu suleqatigiinnerisigut pilersitaavoq. Peqqissaavik immikkoortunut marlunnut avitaavoq: Inuiaqatigiinnut akuulersitsiniarluni suliniarfik Københavnip kommunianit ingerlanneqartoq kiisalu siunnersuiffik Kræftens Bekæmpelsemit ingerlanneqartoq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarfimmi assersuutigalugu timi atorlugu sammisat, atuartitsineq oqaloqatigiinnerillu sullinneqarnermi ilaasarput. Tassani peqataasinnaanermut nakorsamit immikkoortumilluunniit katsorsaaffimmit innersuunneqarnissaq piumasaqaataavoq. Siunnersuiffimmi inunnik ataasiakkaanik oqaloqatiginninnerit ilaquuttallu peqatigalugit oqaloqatiginninnerit imaluunniit taamaaqatinik peqateqarluni oqaloqatigiinnerit neqeroorutigineqartarput. Neqeroorut taanna kikkunnut tamanut sumi najugaqarneq apequtaatinnagu ammavoq.

7.2 Inuunerissaalluni suliniutit toqujartornermillu paaqutarineqarneq

Inuunerissaanermut tunngatillugu oqarnermi napparsimasut peqqisseqqinnissaat ilimagineqanngitsut pillugit (anniarnnerisa annikinnerulernissaat anguniarlugu) suliniarneq pineqartarpoq, inuunerissaallunili suliniarnermi kræftimut katsorsarneqartut tamarmik peqqissaanermillu ingerlatsineq tamaat pineqarput. Ilaqutaasunut qimagaasunullu inuunerissaanermik suliaqarneq suliniarnermi pingaarutilimmik ilaavoq.

“katsorsartittut ilaqutaasullu inuunermi navianartorsiorfiusumik nappaateqarnermut atatillugu ajornartorsiutinut tunngatillugu pinaveersaartitsinikkut kiisalu siusissukkut nappaammik suussusersiineq atorlugu anniarnaveersaartitsineq siunertaralugu passussinikkut naliliigasuarinnikkullu kiisalu anniarnarit ajornartorsiutillu allat, soorlu timikkut, tarnikkut inooqataanikkut anersaakkullu inuunerisa pitsaassusaasa annertusarnissaat” WHO-p inuunerissaanermik suliaqarnermi siunertarinqartutut oqaatigaa (takuuk <http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/>). Inuunerissaaneq tassaavoq:

- anniatsaaliilluni nappaatilluuniit nassatarisaanik ippinnaatit allat katsorsarnissaannik neqeroruteqarneq
- inuunermik nuannarisaqarneq, toqullu inuunerup ilaatut akuerinissaa
- toqumik siuarsaaniarluni kinguarsaaniarluniluuniit iliuuseqarusunnginneq
- paaqutarinninnermi tarnikkut anersaakkullu tunngasunik ilanngussineq
- toqunissap tungaanut paaqutarineqartup sapinngisamik sammisaqarluni inuunissaanut ikorfartuinissamik neqeroruteqarneq
- paaqutarineqartup napparsimanerata nalaani kingornalu toquneranik aliasuuteqarnermi ila-qutaasunik ikorfartuinissamik neqeroruteqarneq
- paaqutarineqartut taakkulu ilaqutaasa pisariaqartitaat naammassiniarlugit ilinniakkat akimorlugit suliniuteqarneq, tassunga ilanngullugit aliasuuteqarnermi pisariaqarfiatigut ikorfartuineq
- inuunerup pitsaassusaanik siuarsaanisaaq siunertaavoq, tamannalu aamma napparsimanerup nalaani iluaqutaasumik sunniuteqarsinnaavoq
- napparsimanerup nalaani siusissukkut katsorsaanernut allanut inuunerup sivitsornissaanik siunertaqartunut, soorlu assersuutigalugu kemoterapi imaluuniit qinguartaaneq atorlugu katsorsaaneq ataqatigiissillugit ilanngutitinneqarsinnaapput, tassungalu misissuinerit katsor-saanerup nassataanik anniarnarit paasilluarnerullugillu iliuuseqarfiginissaat ilaapput.

Inuunerissaanermik suliaqarneq inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq assigalugu assi-giinngitsunik ilinniakkat akimorlugit suliaasaavoq, inuunerissaanermillu akisussaaffiup ilaa annertoq peqqinnisaaqarfiup isumagisaasa avataanniippoq. Ajornaatsumik inuunerissaanermik suliaqarneq inuunerissaanermillu immikkut aqqissuussamik suliniarneq immikkoortinneqartarput. Suliniarnerullu ilinniakkatigut pisariaqartitai apeqqutaatinnagit ilinniakkat akimorlugit suleqatigiinnisaaq ilinniakkallu assigiinngitsut akornanni kiisalu suliffeqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiilluni paaqutarineqar-tup pisariaqartitai qitiutinneqassapput.

Nalinginnaasumik inuunerissaaneq makkunani ingerlanneqartarpoq:

- Najukkani peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni nakorsanut peqqinnisaa-milu sulisunut ulluunerani orniguttarnikkut
- Najukkani peqqissaavinni nunalluuniit immikkoortuini napparsimmavinni nalinginnaasuni in-nartitaalluni unitsinneqarnermi imaluuniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uninngasu-nut immikkoortortani
- Angerlarsimaffimmi kommunip isumaginninnerani angerlarsimaffimilu peqqissaasoq atorlugu kommunip ingerlataatut

Immikkut aqqissuussamik inuunerissaaneq makkunani ingerlanneqartarpoq:

- Inuunerissaanermik suleqatigiinni
- Peqqinnissaqarfinni inuunerissaanermut immikkoortortani
- Toqujartortut napparsimmaviini

Kalaallit Nunaanni inuunerissaanermik ingerlatsinerup immikkut aaqqissuussamik inuunerissaanertut ingerlanneq**qannginnini** ilisarnaatigaa.

Peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni inuunerissaanermik suliaqarneq toqujartortunillu paaqqutarinninneq

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup iluani inuunerissaanermik suliaqarnermut atatillugu malitasianik pigisaqartoqanngilaq, piffinnilu periarfissat assigiinngillat. Peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni tamani nalinginnaasumik kisimiilluni inimi uninnganissamut ilaquattanillu uninngateqarsinnaanermut periarfissat aammalu toqujartortunut taamatut pisariaqartitsisunut periarfissat taamaattut neqeroorutineqartarput. Namminneq angerlarsimaffimminni toqujartortunut peqqissaasumit ulluunerani isumagineqarneq peqqinnissaqarfiup neqeroorutigisarpaa. Angerlarsimaffimmi peqqissaasup sullissinera piffimmi pisariaqartitanut periarfissanullu naleqqussarneqartarpoq.

Toqujartortulli immikkut paaqqutarineqarnissamik pisariaqartitsinermut atanngitsunik patsiseqartumik akuttunngitsumik napparsimmavimmut innartinneqartariaqartarput. Matumani katsorsarneqartup ilaquaasa qasunerat pissutaalluni kisimiilluni angerlarsimanissamut ernumanera imaluunniit najukkami utoqqaat illuata qasuersaarfittut inissanik neqerooruteqarsinnaannginnera imaluunniit paaqqutarineqartup pisariaqartitaanik naammassinnissinnaannginnera pissutaasinnaasarput. Tamanna pitsaasuutinneqanngilaq.

Kommunit kiisalu najukkani peqqissaaviit nunallu immikkoortuini napparsimmaviit akornanni suleqatigiinnerup ataqatigiinnerata annertussusaatalu assigiinngitsorujussuunera najukkani peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni sulisut oqaatigaat.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani inuunerissaanermik suliniarneq toqujartortunillu paaqqutarinninneq

Dronning Ingridip Napparsimmavissua Nuummi innuttaasunut peqqissaavittut Kalaallillu Nunaannut tamarmut peqqissaavittut atuuppoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uninngasunut immikkoortumi Dronning Ingridip Napparsimmavissuata "qanganisaanera" amerlanertigullu amerlavallaartunik uninngasoqartarnera malunnarpoq.

Ataatsimut isigalugu inuit toqujartortut inuunerisa naggataat nammineq angerlarsimaffitsik ilaquattatillu sapinngisamik qanillugit uninngasarnissaat anguniarneqartarpoq. Taamaammat uninngasut Nuup avataaneersut najukkami peqqissaavimmut nunalluunniit immikkoortuani napparsimmavimmut amerlanertigut nuunneqartarput. Uninngasut ataasiakkaat Nuup avataaneersut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani paaqqutarineqartarput: Taakku akulikinnertigut paaqqutarineqarluarnissamik passuneqarluarnissaminillu pisariaqartitsillutillu Nuummi ilaqaqartuusarput, kingusippallaamillu paaqqutarineqartup sumi toqunissaa pillugu aalajangiiffiusarsimasarlutik.

Napparsimasut Nuummeersut toqujartornermik nalaani sukkulluunniit napparsimmavimmut innarsinnaanerminnik periarfissaqartarput, tamatumalu kingunerisaanik Nuummi Peqqissaavik avaqqullugu toqqaannartumik napparsimmavissuarmut innartinneqarsinnaasarput. Nuummissaaq angerlarsimaffimmi napparsimanerminni ulloq unnuarlu paaqqutarineqarsinnaanatillu angerlarsimaffimmi ulloq unnuarlu ikiorsiisoqarsinnaannginnera pissutigalugu ataasiakkaaginnaat piffissaminni kingullermi angerlarsimaffimmiiginnartarput. Tamatuma napparsimasut toqujartornermik nalaanni qaammammi ataatsimi marlunniluunniit uninngasarnerat kinguneraa. Napparsimasut taakku anniarnerninnut atatillugu

ajornartorsiuteqartarlutillu tarnikkut, inuuniarnikkut anersaakkullu amerlanertigut isumagineqartariaqartunik pisariaqartitsisarnerat patsisaalluni paaqqutarineqartorujussuusarput. Ilaqutaasuttaaq piffissami artornartumi tassani sulisunik oqaloqateqarnissamik ikorfartorneqarnissamillu pisariaqartitsisarput.

Ullumikkut kræftimik nappaateqartuinnaangitsunut, aammali katsorsarneqartunut allanik nappaateqartunut inuunerissaanermik katsorsaaneqarnermik pisariaqartitsoqaralarpoq naammassineqarsinnaangitsumik. Tamanna ingammik nammineq angerlarsimaffimmi paaqqutarinnittarnermut tunngavoq, namminerimi angerlarsimaffimmi peqqissaasumit ulloq unnuarlu isumagineqarnissamut periarfissaqanngillat, aammalu angerlarsimaffimmi ulloq unnuarlu ikiorteqarnissamut periarfissaqaratik imaluunniit nammineq angerlarsimaffimmi toqunissamik kissaateqarnerat akuerineqarsinnaanani. Periarfissaqartitsinginnerni sulisorisanik ilinniarsimasunik kiisalu aningaasatigut periarfissat pineqarput, taamatumi kiissaateqarneq aningaasatigut sulisorisatigullu aninngaasartuutunik annertuunik nassataqartarmat.

Ullumikkuttaaq maleruagassani atuuttuni immikkut paaqqutarinninnermut tunngasunut maleruagassanik pigisaqartoqanngilaq. Ullumikkut napparsimasunut angerlarsimaffimminiittunut tunngatillugu peqqinnissaqarfiup kommunillu akisussaaffiisa killingi erseqqissumik aalajangersaavigineqanngillat.

Anniarnermut tunngatillugu katsorsaaneq

Anniarnermut tunngatillugu katsorsaaneq kræfteqartut inuunerissarlugit katsorsarnerinut pingaarutilimmik ilaavoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani najukkanilu peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni sulisut anniarnermut tunngatillugu katsorsaaneq pisariaqartitsiviusutut aammalu ineriartortinneqarlunilu pitsanngorsaavissatut isigigaat.

Anniarnermut tunngatillugu najukkani katsorsaaneq ullumi assigiinnik malitassaqanngillat. Taamaalillunilu najukkani peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni ineriartortitsinissamut annertuumik pisariaqartitsisoqarpoq, tamannalu Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Anæstesiologisk afdeling peqatigalugu pisinnaavoq.

7.3 Pissutsit inatsiseqarnermut aningaasaqarnermullu tunngassuteqartut

Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut Peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq aammalu Pisortanit ikiorsiissutit tunniunneqartarnerat pillugu, iliuusissatut pilersaarutit, sulisinnaassuseq il.il. pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 4, 15. marts 2007-imeersoq naapertorlugit inuit Kalaallit Nunaanniittut tamarmik namminneq ilaqtamilluunniit suliffeqannginnermik napparsimamilluunniit nalaani ikiorneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Innuttaasoq napparsimappat, taamaalillunilu sulisinnaassuseqarani, isumaginninnissamut aammalu aningaasartuutitut aalajangersimasunut kiisalu aningaasartuutitut ataasiakkaanut pisortat ikiorsiisarput. Taamaalilluni nerisassanut, kiassarnermut, atisanut assigisaannullu pisortat ikiorsiisarput. Innuttaasup aningaasaqarnera napparsimalernerup kingunerisaanik annertuumik allannguuteqarpat, innuttaasoq attartukkami najugaqartoq isertitakinnerunissamik ilimagisat tunuliaqutaralugit ineqarnermut tapiissutinik qinnuteqarsinnaavoq. Periarfissaq taanna innuttanut namminerisaminnik illoqartunut atuutinnngilaq. Kræftimik napparsimasut ilaat isumaqatigiissutit namminerminnut atuuttut imaluunniit atorfininnerminnut atatillugu isumaqatigiissutigineqartut naapertorlugit napparsimanermik nalaani akissarsiaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Innuttaasoq nappaateqarnerup kinguneranik ataavartussamik killilimmik inuussutissarsiummik ingerlatsisinnaalersillugu, piumasaqaatit naammassineqarsimappata siusinaartumik pensionisiaqalersinnaavoq.

7.4 Napparsimalluni angalanermi ingiaqateqarnissamut tunngatillu maleruagassat

Napparsimasup najugaqarfimmi avataani misissorneqarnerani katsorsarneranilu kiffartuussinerit pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaanni nr. 2-mi, 24. januar 2005-imeersumi napparsimasup ingiaqataanik angalaqataanermut tunngasut ilanngullugit maleruagassiuunneqarput. Napparsimasut illoqarfimmik avataanut angallanneqartut, inuunermikkullu navianartorsiortut, pissutsit periarfissallu ajornartinngippassuk peqqinnissaqarfiup akiligaanik ilaquttaminnik qanigisaminnilluunniit ingialorneqarneqarsinnaapput. Nakorsap katsorsaaneermik ingerlatsisup tassanngaannartumik napparsimasoqarnersoq inuunermilluunniit navianartorsiorfiusumik napparsimasoqarnersoq aalajangertarpaa. Inuusuttut 18-it inorlugit ukiullit ilaquttaminnik ataatsimik ingiaqateqarsinnaanermut pisinnaatitaaffeqarput. Napparsimasumik tassanngaannartumik timmisartuussisoqartillugu ingiaqataasumut inissaqartitsisoqarnersoq timmisartortartup tamatigut aalajangertarpaa. Pinasuurtumik timmisartuussinermut atatillugu timmisartortartup inissaqartoqarneranik aalajangiineratigut ilaqutaasutut angalaqataasup saniatigut aamma alla ilaasinnaavoq. Peqqinnissaqarfilli ilaqutaasup aappaata peqataaneranut aningaasartuutinik matusisannigilaq, taamaalillunilu ineqartitsinermut, nerisaqarnermut il.il. ikiuuttarnani.

Ilaqutaasut peqqinnissaqarfiup akiligaanik angalaqataasut napparsimasup inuunerminik navianartorsiorunnaanerata tungaanut nerisaat ineqarnerallu peqqinnissaqarfimmit akilerneqartarpoq. Taamaalillunilu peqqinnissaqarfiup ineqarnermut nerisaqarnermullu akiliinissamut pisussaaffii napparsimasup inuunerminik navianartorsiorunnaanerani atuukkunnaartarput. Tamatuma kingorna ingiaqataasup ineqarnini nerisaqarninilu nammineerluni akilersulissavai.

Inuunermik navianartorsiorfiunngitsumi nuussigasuarnermi ilaqutaasoq ataaseq napparsimasumut ingiaqataasinnaavoq. Peqqinnissaqarfik tassunga tunngatillugu aningaasartuutitut akiliussineq ajorpoq, taamaalillunilu ineqarnermut, nerisaqarnermut il.il. ikiuuttarnani. Kræftimik nappaatit qaqutigunaq inuunermik navianartorsiorfiusutut taaneqartarnerat pissutigalugu ilaqutaasut angalanerat ineqarnerallu peqqinnissaqarfimmit akilerneqarajunngilaq. Ullumikkutaaq ilaqutaasut billetititut ineqarneranullu aningaasartuutitut akiliinissamut kommunit pisussaaffeqanngillat.

Ingiaqataasup angerlarneranut atatillugu angalaneq peqqinnissaqarfimmit inniminnerneqarlunilu akilerneqartarpoq. Tamatigut angalariaaseq akikinnerpaaq toqqarneqartarpoq, taamaalillunilu angerlamut angalanermut atatillugu inuttut kissaatinut naleqqussaasoqarsinnaananalu allanngortitsisoqarsinnaanngilaq, billetilu utertinneqarsinnaanani.

7.5 Neriuffiit Kattuffiat

Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu kræftimik napparsimasut taakkualu ilaqutaasa Neriuffiit Kattuffiat naalakkersuinerimut attuumassuteqanngitsumik peqatigiiffigaat. Nuna tamakkerlugu peqatigiiffik Neriuffiit Kattuffiat 1998-imi pilersinneqarpoq, illoqarfinnilu peqatigiiffik siulleq 1988-imi pilersinneqarluni.

Neriuffiit Kattuffiata makku aqutigalugit kræftimik akiuiniarnissaq siunertaraa: Kræftimik napparsimasunik taakkulu ilaqutaannik ikorfartuillunilu ilitsersuineq. Paasititsiniaanerit aqutigalugit innuttaasut kræftimik ilisimasaqarnerulernissaat. Pisortat kræftimik pinaveersaartitsinermik katsorsaaneermillu pingaartitsinissaannik sunniinarneq. Napparsimasut tamarmik ataqatigiissumik katsorsarneqarnissaat isumattorneqarnissaallu siunertaralugit inunnik isumaginninnikkut peqqinnissamullu oqartussaasunik suleqateqarneq. Neriuffiit Kattuffiata suliniarneranik paasisitsiniaaneq.

Kræftimik eqqugaasunut tapersiutitut sammisassaqartitsiniutit tapiiffigineqarnissaat siunertaralugu aningaasarsiorluni ingerlatsineq.

Nuna tamakkerlugu peqatigiiffik Neriuffiit Kattuffiat Nuummi qitiusumik immikkoortortaqqarpoq allaffimiumillu ulloq naallugu sulisoqarluni. Neriuffiit Kattuffiat najukkani peqatigiiffinnik najukkanilu amerlasuuni nammineerlutik piumassutsiminnik sulisut suliaannik toqqammaveqqarpoq. Neriuffiit Kattuffiat peqatigiiffiit sulinerminnut atugassaannik ukiumoortumik katersuiniartarpoq. Aningaasat katersorneqartut peqatigiiffiit aningaasaqarnerannut toqqammaviullutillu kattuffiup ingerlanneqarneranut atorneqartarput. Tamatuma saniatigut peqatigiiffik pisortat suliffeqarfiinit kiisalu namminersorlutik suliffeqarfinnit peqatigiiffinnillu tapiissutinik pissarsillunilu aningaasaliiffigineqartarpoq.

Neriuffiit Kattuffiata neqeroorutai

Neriuffiit Kattuffiata kræftimik nappaateqartut arlalitsigut tapersersortarpai, assersuutigalugu legatit inuillu oqaloqatiginnittartut aqqutigalugit, eqimattanik ikioqatigiittarfinnik pilersitsinikkut paasisitsiniaannikkullu.

Legatit: Inuk siullermeertumik kræftimik nappaateqalersutut paasisaqarfigisaq Neriuffiit Kattuffiannut legatimik pissarsinissamik qinnuteqarnissamut periarfissaqqarpoq. Legati qiimmassaatitut nappaammik eqqorneqartup nammineq sumut atussallugu aalajangigassaatut isigineqassaaq.

Oqaloqatiginnittartut: Neriuffik inunnik arlalinnik najukkani peqatigiiffinnut attuumassuteqartunik oqaloqatiginnittartoqqarpoq. Inuit oqaloqatiginnittartut tamarmik Neriuffiit Kattuffianni pikkorissarnermi peqataasimapput. Oqaloqatiginnittartut siulliit 1990-imi ilinniartinneqarput, kingornalu allat ingerlaavartumik ilinniartinneqartarput. Oqaloqatiginnittartut namminneq piumassusertik aallaavigalugu napparsimasunik taakkulu ilaqutaannik ikorfartuillutillu oqaloqatiginnittarput. Kræftimik eqqorneqartut tamarmik taakkulu ilaqutaat oqaloqatiginnittartumik oqaloqateqarsinnaapput. Oqaloqatiginnittartut pisariaqartitsineq naapertorlugu kommunimut innersuussisarput inunnillu isumaginninnermut ingerlatsinnermut tunngasumi ikiorneqarnissamut periarfissanut tunngatillugu paasissutissanik pissarsiornermi ikiuuttarlutik.

Ikioqatigiittarfiit: Najukkani peqatigiiffinni napparsimasunut eqqugaasunut taakkulu ilaqutaannut eqimattanik ikioqatigiittarfinnik aallartitsisoqqarpoq. Eqimattat oqaloqatiginnittartunit ikorfartorneqartarput. Eqimattat ikioqatigiittarfiit kræftimik nappaateqartut allanik taamatut nappaateqartunik naapitsillutik oqaloqatigiiffiisut atorneqartarput.

Paasisitsiniaaneq: Danmarkimi Kræftens Bekæmpelsep quppersagaasa 16-it kalaallisuunngortinneri Neriuffiit Kattuffiata isumaginikuuai. Neriuffiit Kattuffiat nittartakkami quppersagaqqarpoq (www.neriuffik.gl). Tassani paasissutissanik pissarsisoqarsinnaavoq, taakkunungalu quppersakkat kalaallisuut ilaapput.

8 Kræftimut tunngasunik kisitsisitigut uppernarsaatit siunissamilu nalunaarsuinissamut kisitsisinillu suliarinninnissamut pisariaqartitassat

Peqqinnissaqarfiup iluani immikkoortut amerlasuut assigalugit kræftimik nappaatit suussusersinerinut katsorsarneranullu tunngasut, naatsorsoqqissaakkanillu kisitsisit kiisalu katsorsaanerup pitsaassusaa pillugit kisitsit nutartikkat amigaatigineqarput.

8.1 Kræftimik nappaatit pillugit maannakkut nalunaarsuinerit

Kræftimut tunngatillugu suliniutit pitsaassusaasa sunniutaat nalilissagaanni paasissutissanik pigisaqarnissaq pisariaqarpoq. Paasissutissat ersiutinik ataasiakkaanik uuttuinissamut periarfissiisut, ataatsimoortinnerisigullu kræftimut katsorsaaneramik takutitsisinnaasut. Ersiutinik atuinikkut pineqartoq pillugu malinnaasinnaaneq periarfissinneqarlunilu piffissap ingerlanerani naleqqiussinerit suliarineqarsinnaalertarput (Sundhedsstyrelsen. Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004). Ersiutit ilaatigut *aaqqissuussinermik*, soorlu aningaasatigut killissarititat, sulisorisat, scannerit amerlassusaat il.il., *katsorsaanerup ingerlaneranut*, soorlu misissuinerit katsorsaanerilluunniit ingerlanneqartut qassiunersut kiisalu *angusat*, soorlu peqqissisut imaluunniit kræftimik nappaateqartut sulileqqittut amerlassusaat pineqarput.

Ullumikkut kræftimik nappaatit pillugit nalinginnaasumik alapernaarsuineri periarfissat killeqarput. Matumani ingammik kræftimik nappaateqartut amerlassusaat aammalu nutaamik napparsimalersut ukiukkaartumik amerlassusaat matumani pineqarpoq (kapitali 2 takuuk).

8.2 Nalunaarsuiffiit maanna atorineqartut

Ullumikkut kræftimut katsorsaaneramik naliliinissamut qitiusumik nalunaarsuiffiit atorineqartut nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffiupput tulliuuttuni nassuiaateqarfigisavut. Taakku tamarmik CPR registerimi paasissutissanik aallaaveqarput. Taakku nuna tamakkerlugu inunngortunik nalunaarsuiffik – kiisalu siunissami CPR-inik nalunaarsuiffik tunngavigalugu nakorsaatinik nuna tamakkerlugu nalunaarsuisarfinngorumaartussatut neriuutigineqartoq – peqatigalugu aamma siunissami Peqqinnissaqarfiup iluani nalunaarsuinerit tamanut toqqammaviussapput.

Nuna tamakkerlugu kræfti pillugu qitiusumik nalunaarsuiffiit tassaapput:

Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik

Kalaallit Nunaanni napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmit ingerlanneqarpoq. Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffimmi peqqinnissaqarfimmut attaveqarnerit napparsimasut unitsinneqarnerannik kinguneqartunik paasissutissat tamarmik tassani katersorneqartarput. Napparsimmavik, immaqalu immikkoortortaq kiisalu angerlartinneqarnermi nappaammik naliliinerit nalunaarsuiffimmi katersorneqartarput. Nalunaarsuinerit qarasaasiat atorlugit ingerlanneqartarput. Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffimmi paasissutissat napparsimmaviit ataasiakkaat nalunaarsuiffimmut nalunaarutaat nalilernerqanngitsut pigineqarput.

Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffiup piffissami 1987-imiit 2007-ip tungaanut paasissutissaataasa tamakkiisueneri pitsaassusaallu Statens Serum Institutip Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik suleqatigalugu nalilersorpai. Nalilersuineri tassani nalunaarsuinerit annertuumik kingusi-

naarlutik ingerlanneqartarnerat paasineqarpoq. Nuna tamakkerlugu inunngortunut nalunaarsuiffimmut sanilliullugu inunngortut amerlassusaat 25 %-it missaannik annertussuseqartumik ikinaarlugit nalunaarsugaapput, taassumalu peqatigisaanik peqqissaaviit ataasiakkaat akornanni piffissallu ingerlanerani assigiinngiaarnerujussuaqartoq paasineqarpoq. (Afdeling for Epidemiologisk Forskning, 2008). Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik suli itisilerlugu misissuiffiqineqarpoq, tassungalu tunngatillugu inernerit suli piariinngillat.

Danmarkimi napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuifiup 2004-p kingorna kræfteqartut pillugit kisitsisitigut nalunaarsuiffik pitaassusaat qaffassarsimavaa aammalu katsorsaanerit pillugit kisitsisitigut nalunaarsukkanik katersuisimalluni.

Cancerregistret

Aammattaaq Kalaallit Nunaat pillugu cancerregisterikkut kalaallit kræfteqartut pillugit nalunaarsuineq danskit Sundhedsstyrelsiannit, nakorsaanerup kalaallit kræfteqartarnerat pillugu kisitsisinik naatsor-soqqissaakkanik ingerlatsinissaanik isumaqateqarfigisaanik ingerlanneqarpoq. Assersuutigalugu nappaat qanga suussusersineqartoq, kræftip sumiinnera, itinerusumik paasiniaaneq katsorsaanerlu/katsorsaanerillu suut ingerlanneqarnerut nalunaarsuiffimmut nalunaarutigineqartarput. Kalaallit Nunaannissaq (Nakorsaanerup kaajallaasitaa nr. 9, 15. januar 1987-imeersoq naapertorlugu) nalunaarsuinissaq piumasagaataavoq, allakkatigullu Nakorsaaneqarfimmut nalunaaruteqarnikkut ingerlanneqartarluni. Kalaallit napparsimasut pillugit Cancerregisterimut nalunaaruteqartarneq tamakkiisuu-nersoq eqqortuunersorluunniit pillugit misissuiffiqissaartoqarsimanngilaq, iviangitigullu puatsigullu kræfteqartarneq pillugu ilisimatusarnerup – suli tamanut takusassiarineqanngitsup – inernerata ikinaarlugit nalunaarsuisoqartarnera ilimanarsisippaa (Nammineerluni nalunaarut, Nakorsaaneq Allan Gelvan, Dronning Ingridip Napparsimmavissua).

2004-p kingorna Danmarkimi Cancerregisterimut nalunaaruteqarneq qarasaasiat atorlugit ingerlanneqartarpoq. 2004-p kingorna nappaatip suussusersinera pillugu paasissutisanik Landsregistret for Patologi nalunaarutigisai toqqaannartumik Cancerregisterimut ingerlanneqartarput (Sundhedsstyrelsen, Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004).

Toqussutaasunik nalunaarsuiffik

Kalaallit Nunaanni toqusunik nalunaarsuineq pappiaqqatigut Nakorsaaneqarfimmut toqusumik nalunaaruteqarnikkut ingerlanneqartarpoq. Tassani ilaatigut ulloq toquffik, toqunermut patsisaasoq qanorlu ililluni toquneq nalunaarutigineqartarput. Nakorsaanerup paasissutissat Sundhedsstyrelsimi afdelingen for Sundhedsdokumentationimiittumi danskit toqussutaasunik nalunaarsuiffiannut ingerlateqqittarpai, taakkulu Nakorsaaneqarfimmut paasissutissanik utimut nassiussisarput. Sundhedsstyrelsi toqusunik nalunaarsuinerata saniatigut ilisimatusarnermik siunertaqartumik Kalaallit Nunaanni toqussutaasut pillugit immikkut nalunaarsuiffimik pilersitsisoqarpoq. Taanna Statens Institut for Folkesundhed-imiippoq, taassumalu nammineerluni kisitsisinik Nakorsaanerup nalunaarsugaanik qitiusumillu inunnik nalunaarsuiffimmi kisitsisinik sanilliussinikkut kisitsisit nalilersorlugillu nutartertarpai. Statens Institut for Folkesundhed-imi nalunaarsuiffimmi kisitsisini Kalaallit Nunaanni inunnik nalunaarsuiffimmiinnermik nalaanni toqusutut nalunaaruteqartut tamarmik ilaapput. Tassani sumi inunngorsimaneq aammalu Nakorsaanerup nalunaarsugaanik sukumiinerusumik najugaqarsimanerit pillugit paasissutissat, ilaatigut illoqarfimmi nunaqarfimmiluunniit najugaqarnermut atatillugu sukumiisumik paasissutissat ilaapput. Nalunaarsuiffiit taakku marluk ukiuni kingullerni assigiinngissutaat procentialunnguaannarniippoq, taamaattumillu suup toqussutaanera pillugu nalunaarsuiffik tatiginartutut isigineqartariaqarluni.

Danmarkimi suna toqussutaanersoq pillugu nalunaarsuineq qarasaasiat atorlugu ingerlanneqartarpoq.

8.3 Peqqinnissaqarfimmi siunissami nalunaarsuineq, qarasaasiakkut napparsimasunik allattaavik (EPJ)

Napparsimasup najukkami peqqissaavimmut saaffigineqqaarneranit katsorsarneqarnerata naam-massinera tikillugu malinnaaffigineqarsinnaassappat Kalaallit Nunaanni qarasaasiakkut napparsima-sunik allattaavimmik (EPJ) ingerlalluurtumik peqarnissarput pisariaqarpoq. EPJ tassaavoq qarasaasiat atorlugit napparsimasut ataasiakkaat pillugit paasissutissanik toqqorsivik napparsimasumut tunngatil-lugu allattaavittut paasineqarsinnaasoq, tassa napparsimasup qanoq innera pillugu paasissutissanik, misissuinissamat pilersaarutinik misissuisimanernullu aammalu katsorsaanernut kiisalu napparsima-sumik malinnaaffiginninneq pillugu paasissutissanik allattaavik (Sundhedsstyrelsen, Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004).

Piffissami sivisuumi Kalaallit Nunaani peqqinnissaqarfik EPJ-imik atortorissaarummik ataatsimut ata-qatigiissitsisussamik kissaateqartoqarsimavoq. Tamanna peqqinnissaqarfimmi IKS-imik (Informations Teknologi Strategi – qarasaasiat atorlugit atortorissaarutinik atuinermi siunertaq) suliaqarnermi qitiu-voq (nammineerluni nalunaarusiaq Lars Ragus, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik).

EPJ-imik atuinikkut siunissami immikkuullarissunik peqqinnissaqarfimmi immikkoortuni qarasaasiat atorlugit nalunaarsuiffinnik immikkut peqarnissaq ataatsimoortumik nalunaarsuiffimmik peqarnikkut taarserneqassaaq, tamannalu annertuumik pitsaqaqtaassaaq. Tamatumalu peqatigisaanik paasissu-tissanik tiguinnarissanik pissarsinissaq ullumikkornit sukkanerusumik pisinnaalissaaq.

Aarlerinartoqassaarli. EPJ-imik ataatsimut nalunaarsuiffik immiullugit nalunaasorneqartut pitsaassu-saat qaangerlugu pitsaatigilernaviangilaq. Kalaallit Nunaanni EPJ-ip danskit EPJ-iannut ataqatigiis-sinneqarsinnaangitsup Kalaallit Nunaata danskit kræfti pillugu peqqissutsikkut alapernaarsuinerannut ilaasinnaaneranut mattussinnaavaa. Tamanna kræfti pillugu suliniarnermik malinnaasinnaanitsinut periarfissatsinnut annertuumik sunniuteqassaaq.

8.4 Danmarkimi nappaatinik qarasaasiat atorlugit paasissutissanik toqqorsiviit

Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsarneqartut sapinngisamik danskinut katsorsarneqartunut malitas-siat nappertorlugit katsorsarneqartarput, kalaallillu Danmarkimi katsorsarneqartut pillugit paasissutis-sat ingerlaannartumik danskit qarasaasiat atorlugit toqqorsiviinut immiussuunneqartarput. Taamaam-mat taamatut nalunaarsuisarnerup qanoq ilivitsuutiginera pillugu maannakkut iluamik ilisimasaqarto-qanngilaq, taamaammallu paasissutissanik toqqorsiviit taakku – ullumikkutut iluseqartillugit – kalaallit kræftimut katsorsarneqartut pillugit pitsaanerusumik naliliiviginissaannik ikiortigisinnaanertutigit tamak-kiisumik ilisimangilarput.

Paasissutissat pitsaassusaasa qaffassarnissaasa pingaaruteqartuunerat danskit kræftpakkiini erseq-qissarneqartarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2000). Danmarkimi kræfti pillugu suliniutit patajaallisarneqar-nerannut atatillugu nappaatit pillugit qarasaasiatigut paasissutissanik toqqorsivinnik – kræfteqaatsinut pingaarnernut tamanut immikkut ataatsimik – pilersitsisoqarnissaa siunnersuutigineqarpoq. Qarasa-siat atorlugit paasissutissanik katersiviit taakku ataatsimut paasissutissanik katersivinnut ataqatigiip-put, paasissutissallu toqqorneqartut pitsaassusaat nunap immikkoortuini nappaatit pillugit qarasaasia-tigut toqqorsivinnik piginnaassutsikkut qitiusoqarfinnik pingasunik pilersitsinikkut qulakkeerneqarput (Sundhedsstyrelsen, Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004). Nappaatit pillugit paasissutissanik toqqorsiviit kræftimik nappaatinut ataasiakkaanut katsorsaanermik malitassianik toq-qammaveqarput. Malitassiat taakku piffimmi nakorsat immikkut ilisimasaleqatigiit qitiusumillu oqartus-sat suleqatigiinnerisigut sananeqarajuttarput. Ilaatigut ilisimatuut atatsimut oqallittarfii ilisimasanillu avitseqatigiittarfii aammalu nappaatit pillugit qarasaasiatigut nalunaarsuiffiit toqqammavigalugit kræf-timik nappaatinik ilisimatusarnermi danskit kræftplan I-iannut ikorfartuutaasussamik ataatsimiititaliamik

siunnersuusiortussamik pilersitsisoqarsimavoq (KOF ataatsimiititaliaq, 2004). Kingorna ilisimatusarnermut atatillugu nappaatit pillugit qarasaasiatigut nalunaarsuiffinnik atuinissamik siunnersuuteqarluni suliniut ingerlateqqinneqarpoq (Dansk Kræftforskningsforum, 2010).

8.5 Siunissami paasissutissanik pisariaqartitsineq

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu ataatsimoortumik nalunaarsuiffinnik kræftimik nappaatinut tunngasumik alapernaarsuineri atornerqartunik ataavartumik immersuinissamik iluarsaasarnissamullu tigusinissamut periarfissaqannginnitta erseqqissumik oqaatiginissaa pingaaruteqarpoq. Taamatuttaaq ullumikkut nappaatit pillugit paasissutissanik katersivinnik nutaanik paasissutissanik immiussinissatsinnut, paasissutissat pitsaassusaanik nalilersuinissatsinnut aammalu aserfallatsaalinnissatsinnut nukissaqanngilagut.

Kræfti pillugu pilersaarut suliniarnermi pitsannguutunik kissaatigineqartunik kinguneqarnerseq misissoqqissaaneqassappat, kræfti pillugu paasissutissat katersat patajaallisaaviginissaat taakkulu suliarineqarnissaat pisariaqarpoq. Tamatumunnga atuuppoq:

- paasissutissat tatiginartuunerisa qulakkeernissaat, paasissutissanik katersivinni paasissutissat pigineqartut tamakkiisuullutillu nutaajunissaat,
- kræftimik nappaatit pillugit nalunaarsuiffinnik nutaanik ersiutinillu nutaanik pisariaqartitsisoqarnerseq misissoqqissaassallugu,
- pineqartoq pillugu ingerlaavartumik misissueqqissarnissatsinnut ilisimasatigut isumalluuteqartuarnissarput – imaluunniit avataanit sullinneqarnermik pisinissatsinnut aningaasatigut isumalluuteqarnissarput.

Misissueqqissaarnerit tatiginartut sapinngisamik tamakkiisumik toqqammaveqarlutillu nalunaarutigineqartartut eqqortuunissaat pisariaqartippaat. Tamatuma paasissutissanik katersiviit ullumikkut pigisavut tamakkiisunik pitsaasunillu paasissutissanik imaqarnissaat pisariaqartippaa. Taamatuttaaq kalaallit Danmarkimi katsorsarneqartillugit nappaatit pillugit paasissutissanik katersivinnut paasissutissanik pissarsinnaanerput pisariaqarpoq – taamatuttaarlu aamma taakku Kalaallit Nunaannut tunngatilugu atornerqarsinnaanerit pillugu paasissutissat tamakkiisuullutillu tatiginartuunissaat qulakkiissallugu.

Paasissutissat pigineqartut pitsaassusaat qulakkeerumallugu nalunaarsuinerit tamarmik CPR aallavigalugu pinissaat pisariaqarlunilu sukkasumik kukkuninnerusumillu ingerlakkumallugit tamanna qarasaasiatigoortumik ingerlanneqartariaqarpoq. Paasissutissat alapernaarsuineri atorneruneqassappata tamatuma qarasaasiatigoortumik pisariinnerusumik eqaannerusumillu ingerlannissaat pisariaqassaaq, taamatuttaarlu paasissutissanik toqqortuineq CPR-inik nalunaarsuinerit ittup toqqorsiviup patajaassusaa kiisalu innuttanut ataasiakkaanut paasissutissat qularnaassusaat pillugit pitsaassuseq qulakkiissavaa.

9 Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu

9.1 Ilinniartitaaneq

Kræftimut katsorsaaneq tamaat pitsanngorsassagutsigu ilinniartitaanermut tunngasut pingaaruteqarput. Kræfti pillugu ilinniartitaaneq patajaallisaavigineqarpat, taava aamma kræftimut katsorsaanerup pitsaassusaa qaffassaaq. Taamaattumik ilinniartitaanermut aningaasaliissutit siunissami kræfti pillugu katsorsaanermut aningaasaliissutitut isigineqartariaqarput. (Sundhedsstyrelsen, Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004).

Kalaallit Nunaanni peqqissaasut nappaatit pillugit ilinniartitaaneranni kiisalu nakorsat nutaat ilinniarteqqinneqarneranni peqqinnissaqarfik peqataavoq. Nakorsat nutaat ilinniarteqqinneqarnerat Danmarkimi Region Syd peqatigalugu ingerlanneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni nakorsat nappaatinik tunngaviumik ukioq ataaseq ilinniarnissaannik neqeroorfigineqartarput, taamatullu tunngaviumik ilinniartitaanerup kingorna nakorsaatit, pilattaaneq, tarnip pissusai kiisalu nalinginnaasumik nakorsaatit pillugit ukioq ataaseq ilinniarnissamik neqeroorfigineqartarlutik. Tamatuma kingorna nakorsaatit pillugit nalinginnaasumik ilinniartitaaneq tamakkiisoq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaasarpoq. Tamatuma Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup ilinniartitaanermik ingerlatsinermini kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitsinermik danskit ilinniartitsineranni piumasaqaatinut assingusumik ingerlatsinissamik pisussaaffeqarnera kinguneraa.

Najukkani napparsimmaveeqqanut, peqqissaavinnut kiisalu nunap immikkoortuini napparsimmavinnut kræftimik napparsimasut saaffiginneqqaartarput, taamaalillunilu tamaani pasitsaasseqqaarneq sukkaasuumik naapertuuttumillu paasiniaanermik kiisalu innersuuseqqinnermik malitseqartinneqassalluni. Kræftimik pasitsaassereernermi aammalu nappaatip suussusaanik ilimanarsitsereernermi kræftimik nappaatinik amerlasuunik paasiniaaneq katsorsaanerlu ataatsimut isigalugit assigiimmik periuseqarfiullutik ingerlanneqartarput.

Nakorsiartoq kræftimik nappaammut ersiutinik pigisaqartoq ataaseq peqqinnissaqarfimmi sulisut ullormut nakorsiartorpassuarni ullormut naapittagaanni assigiinngitsunik nappaammut ersiutinik pigisaqarlutillu ilerasuutillit akornanni takujuminaassinnaasarpoq. Tamanna ingammik kræfti aatsaat pileriar-tortillugu, taamaattumillu kræfteqartoqarneranut erseqqissumik nappaammut ilisarnaateqarfiunngitsumut atuuppoq. Katsorsaanerup aallaqqaataaniilli pitsaasumik ingerlanneqarnissaata qulakkeernissaanut sulisut naapitseqqaartuusut ilinniartitaanerat, paasiniaanermi ilitsersuutinik (najukkami qitiu-sumilu) pigisaqarnissaq aammalu Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsaa-sernerup aaqqissuunneqarneranik ilisimasaqarnissaq pisariaqarput.

Nassuiaatip matuma suliarineqarneranut atatillugu peqqinnissaqarfimmi sulisut ilisimasaqarnerunissamik ilinniartitaanermillu pisariaqartsinersut apeqquteqarfigineqarput, sulisoqatigiinnillu tamanit apeqqummik akiuminaatsittakkaminnik katsorsarneqartut aperisarnerannik naammattuuisarneq pissutigalugu ilisimasaqarnerunissaq oqariartuutigineqarpoq. Taamatuttaaq suliamik ingerlatsinerit ilinniartigiumallugit suliamillu ingerlatsinerup pitsaanerpaanissaa qulakkeerumallugu taakku nalilersortarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Taamatuttaaq katsorsartunik paaqqutarinnittunit kræftimut tunngatillugu pinaveersaartitsinerit, nappaateqarnermik paasiniaanissaq, inuiaqatiinnut akuulersitsiniarnermik suliaqarnissaq, inuunerissaanissaq aammalu katsorsartunik akuutitsinissaq taakkununga nutaajuneru-suunera oqaatigineqarpoq, taamaammallu taamatut sulisorisat suli ilinniartinneqarlutillu ilinniarteqqinneqarnissaat pisariaqartoq. Aammattaaq kræfti pillugu ilinniakkatigut ilisimasat assigi-aartuunngitsuunerat kiisalu sulisut kræftimik annertuumik nappaateqartunik sullissisut oqaloqatiginnittarnissamik periarfissaqarnissaannut tunngasut assigiinngitsuusutut misigineqarput.

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni peqqissaanermik ilisimasat pillugit bachelorinnngorniarnermut atatillugu kræftimik nappaatit pillugit linniatitsineq ECTS pointimik aqqissuussinermi 4,5 pointit missaanni naleqarpoq. Tassunga ilanngullugu nappaammik suussusiineq, katsorsaaneq kiisalu kræftimik nappaateqartunik paaqqutarinnineq. Kalaallit Nunaanni peqqissaasutut ilinniarnermut atatillugu kræftimut tungatillugu ilinniartitsinermi Danmarkimi peqqissaanermi atuakkat atorneqartut malitassiallu atorneqartut assingi atorneqarput. Taamaattorli matumani Kalaallit Nunaanni katsorsaanermi paaqqutarinninnermilu pissutsit immikkuullarissuunerat immikkut isiginiarneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni peqqissaanermik ilinniartitsinermi nappaatinut tunngasut aammalu kræftimik nappaatillit paaqqutarineqartarnerat annertusiartortumik sammineqartoq ilinniarfik isumaqarpoq (nammineerluni nalunaarusiaq Suzanne Møller, Center for sygeplejevidenskab og sundhedsforskning, Ilisimatusarfik).

Kalaallit Nunaanni peqqissaasut kræftimut katsorsaanermut tunngatillugu ilinniarteqqinneqarneq ajorput, taamaattorli kalaallit peqqissaasut Danmarkimi onkologisk sygeplejep iluani ilinniaqqinnissamut qinnuteqarnissamut periarfissaqarput, tassani peqqissaasut kræftimut immikkoortuni sulisunut immikkut sammititamik ukioq ataaseq ilinniartitseqqittoqartarpoq. Kalaallit Nunaanni peqqissaasunik suli tassani ilinniartoqarnikuunngilaq. Kræftertunik passussinerup 2004-mi Kalaallit Nunaannut nuunneqarnerata kingorna Peqqinnissaqarfimmi sulisut kræftertunik paaqqutarinninnermik sulisoqarnermut tunngasunik pikkorissartinneqarput. Tamatuma saniatigut nakorsaasersukkanut ullivimmi sulisut kemoterapimik katsorsaanermi ilisimasaqarnissaat qulakkeerumallugu ilisimasamik nutarterineqartarpoq.

Nakorsaqatigiit pikkorissarnermik ilinniaqqinnermillu pisariaqartitaat ullumikkut Kalaallit Nunaanni nakorsat Den Almindelige Danske Lægeforeningip aammalu nakorsat immikkut ilisimasallit ataanni pikkorissarnermut peqataanikkut imaluunniit Danmarkimi suliffeqarfiit peqatigalugit ilinniartitseqqinnerni qinnuteqarnertigut naammassineqartarput.

Danskit kræftplaniinut atatillugu peqqissaasutut ilinniarnermi nakorsannngorniarnermilu kiisalu pikkorissarnertigut ilinniartitseqqinnikkullu kræftimut tungasunik ilinniartitaaneq paasiniaaffigineqarpoq, ilinniartitsinermillu ingerlatsineq patajaallisarniarneqarluni (Sundhedsstyrelsen, Kræftstyregruppen, 2001, Sundhedsstyrelsen. Center for Evaluering og medicinsk Teknologivurdering, 2004). Peqqinnissaqarfimmi ilinniartitsineq annertoq suli sulitigaluni ilinniartitsinertut ingerlanneqartarpoq, tassanilu nakorsat inuusunnerusut nakorsanit utoqqaanerusunit misilittagaqarnerusunillu ilinniartinneqartarput. Kræftplan I-ip nalilersorneqarneranut atatillugu ilinniartitaanikkut patajaallisaanissamut atatillugu kaammattuutit tamakkiisumik malinneqarsimannginnerat paasiineqarpoq. Tamatumunnga kræfti pillugu ilinniartitaanermut immikkut atugassamik aningaasaliisoqarsimannginnera patsisigitinneqarpoq. Ulluinnarni suliamik ingerlatsinerup ataavannerusumik ingerlanneqarnissaa ilinniartitsinermi pingaarnerutinneqarpoq, tamatumalu ilinniartitaanermik ingerlataqarneq sulianik pilersaarusiornermi, nalinginnaasumik pilersaarusiornermi imaluunniit missingersuusiornermi naammattumik ersarissarneqartanngitsoq oqaatigineqarpoq (Sundhedsstyrelsen, Center for Evaluering og Medicinsk Teknologivurdering, 2004).

9.2 Ilisimatusarneq

Ullumikkut kræftimik ilisimatusarneq nunarsuarmioqatigiit akornanni ingerlanneqarpoq. Danskit nunanilu allamiut ilisimatusarneri Danmarkimi kræftimut katsorsaaneq pillugu kaammattuutitut, Kalaallit Nunaannit malinneqartunut toqqammaviupput. Kalaallit katsorsarneqartut Cancerregisterimi nalunaarsorneqarnerisigut Kalaallit Nunaat ilisimatusarnermut periarfissanut ilapittuivoq. Nunarsuarmioqatigiilli akornanni ilisimatusarnermut atatillugu ilisimasamik katersivinni saqqummersitat amerlassusaat qiviasagaanni, Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu ilisimatusarnermi ilisimasat killeqarput.

Kalaallit Nunaat ilisimatusarfigissallugu mikivoq. Kalaallit Nunaanni ilisimatusarneq qiviassagaanni ilisimatusarfigisap maleruagassaqannginnera imaluunniit maleruagassiunneqarsinnaannginnera oqaatigineqartariaqarpoq aammalu ilisimatusarnerup annersaata immikkoortumi aalajangersumi immikkut soqutiginnilluarnermik aallaaveqartarnera oqaatigineqartariaqarluni. Kalaallit Nunaannut tunngatillugu ilisimatusarnerup annersaa suli Kalaallit Nunaata avataani ingerlanneqarpoq. Matumanilu immaqa tamanna suli kræftimut tunngasumi atuuppoq, taamatummi ilisimatusarnermi immikkut atortorissaaruteqarnissaq, immikkuullarissumillu ilisimatusartut amerlasuut akornanni pigineqartumik ilisimasaqarnissaq pisariaqarmata. Tamakku kingunerannik ilisimasat pigisavut – tamanut kræftimullu tunngatillugu – ilisimatusarnermik aallaaveqartumik ilisimasatta ataatsimoortuunatik pineqartut ataasiakkaat pillugit iluanni ilisimasanit assigiinngitsunit katitigaammata taakkulu peqatigisaannik pineqartuni suli ilisimatusarfigineqarsimannngitsunik peqarluni. "Equngassut" taanna issittumi ilisimatusaatsini allani aamma naammattuugassaasoq allaaserineqarpoq (Young, 2003). Kalaallit Nunaanni piffinnilu ataasiakkaani ilisimasat qulakkeerumallugit Grønlands Sundhedsvidenskabelige Forskningsrådip avataanit ilisimatusartut tamaasa piffinneersunik suleqateqarnissamik kaammattortarpei.

Kalaallit Nunaani kræftimut tunngasuni ilisimatusarnermi pilersaaruteqartoqanngilaq, taamaalillunilu aamma ilisimatusarnermik suliaqarnermi anguniakkanik pigisaqartoqarnani. Danmarkimi pingaarnertut anguniakkat tassaapput:

1. Pinaveersaartitsinermit nappaatillu siusissukkut sussusersinissaanut tunngatillugu ataavartumik pitsaanerpaamik periarfissiisoqartassasoq.
2. Periutsit iluaqutaanerannik uppersarsarneqartut atorlugit kræftimik nappatit paasinianeqarlutillu katsorsarneqarneranni pitsaassuseq nunarsuarmi pitsaanerpaanut nallersuussinnaassasoq.
3. Paasiniaanermi periutsinik nutaanik, katsorsaariaatsinik nutaanik, malitseqartitsinermilu periutsinik nutaanik atortorisaarutinillu nutaanik misileraanermi peqataanissamat periarfissiisoqartassasoq.
4. Paaqqutarinnineq, tassunga ilanngullugit toqujartortunik paaqqutarinnineq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq aammalu inuunerissaaneq ilisimatusarnikkut uppersarsarneqartunik toqqammaveqarluni ingerlanneqassasut.
5. Kræftimut katsorsaaneramik ingerlatsinermi ilisimasani pinaveersaartitsinermik, paasiniaanermi katsorsaanermit ilisimasat peqqinnissaqarfimmi sulinermit atuutilersinneqassasut (Sundhedsstyrelsen, Center for Evaluering og Medicinsk Teknologivurdering, 2004).

Anguniakkani taakkunani anguniakkat 1, 2, 4 aamma 5 Kalaallit Nunaannut attuumassuteqarput; naalu Kalaallit Nunaat biomedicinskimik tunngaviummik ilisimatusarnermi peqataanissaminut ajornakusoortitsissagaluartoq, taamaattoq nappaatit pillugit ilisimatusarnissaq aammalu peqqinnissamik suliaqarnermut tunngatillugu ilisimatusarnermi isumalluutiniq atuneq pillugu kiisalu pinaveersaartitsinerit, paasiniaanerit kiisalu ilisimasaniq atuutilersitsinermi ilisimatusarnissaq annertuumik pisariaqartinneqarput (Nielsen aamma Mulvad, 2010).

10 Kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut sulinissamut kaammattuutit

Immikkoortumi matumani kaammattuutit nassuiaatip immikkoortuani sulinermi saqqummersut eqikkarlugillu tigussaasunnagortinneqarput.

10.1 Kræfti pillugu ilisimasat, kræftip atugaanera aammalu kræfteqartarneq pillugu kisitsisitigut paasissutissat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilerneqartussatut inassutigineqartut

Kræfti kræftillu atugaanera

- Qanoq ililluni kræfti pillugu kisitsisitigut paasissutissanik amerlanerusunik sukkanerusumillu nutarterneqartartunik qulakkeerisoqarsinnaanersoq pillugu misissuinerinik aallartitsineq, tassunga ilanngullugu nappaatip atuunnerata, katsorsaanerup, peqqissisarnerup aammalu kræftimut katsorsaanerup ingerlanerata malinnaaffiginissaanut kisitsisit (ersiutaasut) pissarsiarinnarissat pilersaarusiunnissaat. Tamatuma saniatigut katsorsaanermit nalilersuinerit annertu-nerusumik atorneqalernissaannik pisariaqartitat. Nakorsaaneqarfik taamatut suliniarnermi qiti-
usussatut isigineqarpoq.
- Paasiniaanermik aallartitsineq aammalu paasisitsiniaanermi iliuusissamik innuttaasut nappaatip ersiutaanik, iliuusissatut periarfissanik aammalu katsorsaanermit periarfissanik pisariaqartunik ilisimasaqarnissaannik qulakkeerisumik aallartitsineq, taamaalilluni kræftimik nappaat sapinngisamik sukkanerpaamik suussusersinnaaqqullugu aammalu nakorsarmut saaffigininnissamut aporfissaqarsinnaaqunagu.

Siunissamut ungasinnerusumut tunngatillugu:

- Kalaallit kræftimut katsorsarneqartut ikinaarlugit Cancerregisterimut nalunaarutigineqartar-nersut misissussallugu, taamaattoqarpallu suna tamatumunnga patsisaanersoq aammalu qanoq ililluni nalunaarsuisarneq pitsanngorsarneqarsinnaanersoq misissussallugu.
- Kræftimik nappaatit atugaanerpaani kalaallit katsorsarneqartut qanoq nalunaarsorneqarsimanerisa, taamatut nalunaarsuinerup qanoq tamakkiisuutiginerata paasiniaaffiginissaa aammalu nalunaarsuisarnerup annertusarneqarnerata kinguneranik kræfteqartarnermut tungasut malinnaaffiginissaannut tamatuma iluaqutaasumik kinguneqarsinnaanera ilimagineqarsinnaanersoq misissussallugu.

10.2 Paasiniaaneq katsorsaanerlu pillugit ilisimasat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilerneqartussatut inassutigineqartut

Katsorsaanerup ingerlasarnera

- Nappaatip suussusersineqartarnerata katsorsaasarnerullu sukkanerusumik ingerlanneqarsinnaanera misissussallugu, katsorsaanerup ingerlanneqartarnera naapertuunnerusumik ataqatigiissarneqarsinnaanersoq misissussallugu kiisalu katsorsaanerup ineriikkatut pilersaarusi-
orlugu ingerlanneqarsinnaanerata misissornissaa aammalu piffini kræftimut tunngatillugu ataqatigiissaarisunik pilersitsinissaq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariartinneqartussat misissuiffiginissaat. Sulineq najukkani Dronning Ingridillu Napparsimmavissuani ingerlanneqasapput.
- Katsorsarneqartoq pillugu paasissutissat katsorsaanermik ingerlataqartut assigiinngitsut akornanni qanoq ililluni pitsaanerpaamik paarlaassuunneqarsinnaanerisa qulakkeerneqarnissaat paasiniarlugulu siunnersuusi-
orfigissallugu, tassunga ilanngullugu immikkut onkologisk (kræftimik nappaat pillugu) journalimik peqarsinnaaneranik aammalu katsorsaanerup ingerlaneranik nassuiaatinik peqalersinnaanermik pisariaqartitsinnaaneq misissussallugu. Taakkua saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.

Nappaatip suussusersisarnera katsorsaanerlu

- Nappaatinik suussusersisarnermut katsorsaasarnermullu tunngatillugu paasiniaanernik aallartitsineq pitsannguutissanillu siunnersuuteqarneq.
- Nappaatip ersiutaasa malinnaaffigineqartarnerinut atatillugu periusissatut kaammattuutininik siunnersuuteqarneq. Nakorsiat nappaatip ersiutai assigiit pillugit arlaleriarlutik nakorsiertarnissaat ilimagineqarsinnaanngilaq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Timimik ilanngarsilluni misissugassatut tigusat qanoq ililluni sukkanerusumik akissutissarsiffigisinnaanerannik misissueqqissarneq pilersaarusiomerlu, tassunga ilanngullugu danskit patologidatabaseannut atuisinnaanerlut periarfissamik misissuineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Pilattaanikkut siunissami kræftimut katsorsaasarneq ataatsimut tamaat isigalugu aammalu kræftimik nappaatinut assigiinngitsunut tunngatillugu ilusilersorneqarnissaanut aaqqissuunnissaanullu atatillugu misissueqqissaarneq siunnersuuteqarnerlu. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Nakorsaatit atorlugit siunissami kræftimut katsorsaasarnermi inuunerissaallunilu katsorsaarnermi neqeroorutissat pisariaqartitassallu misissussallugit. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Kræfteqarneq pillugu siunissami paasiniaasarnerup katsorsaasarnerullu aaqqissuunneqarnissaa pillugu pisariaqartitanik misissuineq pilersaarutissamillu siunnersuusiorneq, tassunga ilanngullugit taakkunani isumalluutininik pisariatinnegartussanik misissuineq.
- Ukiuni tullerni qulini kræfteqarnermik suussusersisarnermik qulakkeerinninnissamut atortorissaarutitigut sulisorisatigullu pisariaqartitanik misissuinermik aallartitsineq, tassunga ilanngullugit MR scanner, CT scanner nutaaq, piffinni ultralyd atorlugit nappaatinik suussusersisarnermi atortut pitsanngorsarnissaat aammalu fiberlaryngoskopimik NBI-mik qullitalimmik pisarsinissat. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Pingaartumik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani illutatigut siunissami pisariaqartitaajuumaartussat misissuiffigineqarnissaasa aallarnisarneqarnissaat, tassunga ilanngullugit init oqaloqatiginnittarfissat ineeqqallu kisermaattarissat. Aammattaaq isumalluutitigut pisariaqartitassat misissoqqissaarneqarnerat.

10.3 Sallertut pinaveersaartitsinerlut tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut

Ataatsimut suliniutit

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit ulluunerani neqeroorutini, atuarfinni, ilinniarfinni immaqalu suliffeqarfinni peqqissutsimut politikkimik suliaqarnissaq atuutilersitsinissarlu pillugit suleqatiginninneq. Tamatuma saniatigut ilumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.
- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit meeqqat atuarfiini peqqinnissamut tunngasunik atuartitsinerup qaffassarnissaa siunertaralugu ilinniartitsisunngorniarluni ilinniarfinni peqqissuseq pillugu ilinniartitsinerup patajaallisarnissaanut iliuusissatut pilersaarummik suliarinninneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.
- Peqqinnissaqarfimmi sulisorisanik pinaveersaartitsinerlut tunngasunik ilinniartitsinissamut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugit pinaveersaartitsinerup pitsaasup sunik imaqarnissanik aalajangersaaneq kiisalu suliniutigineqartunik malinnaaffiginninneq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Tupa/pujortartarneq

- Pineqartumik misissueqqissaarneq suliniutissanillu siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugit tupanut akileraarutit qaffanneqarnissaat, aningaasanik pujortassaarniartunut pinaveersaartitsinermullu atugassanik immikkoortitsineq, inunnut 18-it inorlugit ukiulinnut tunisaqaqqusinnginnerup piseqqusaarutinillu nittarsaavigineqannginnissaasa malinneqarnerisa qulakkeeneri aammalu tupanik nioqqutissiat puuini annerusumik/allaanerumik paasititsinerit. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.
- Innuttaasunut pujortartarunnaarnissamik ikiuinissamut ersarinnerusunik assigiinngiiaarnerusunillu neqeroorusiornissamut pilersarusiorneq, tassunga ilanngullugu piffinni periarfissanik qulakkeerinneq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Timip aalatinnera

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit timip aalatinnerunissaanik nuna tamakkerlugu iliuusisatut pilersarusiorneq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigineqartuni ilinniarfinnilu timimik aalanerulersitsinermik pisariaqartitsineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Nerisat oqimaappallaarnerlu

- Soqutiginnittut allat suleqatigalugit nerisassat peqqinnartut pigineqarnerulernissaannut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutineqartuni meeqqallu atuarsiini. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Imigassaq aalakoornartulik

- Pineqartoq pillugu killiliinerunissamik pisariaqaritsisoqarnerisoq pillugu misissueqqissaarneq, tassunga ilanngullugu inatsisit maanna atuuttut qanoq atuutsinneri qulakkeerneqartarnerisut kiisalu imigassat aalakoornartullit akitsuutaasa qaffanneqarnissaannut periarfissat. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

10.4 Tullertut pinaveersaartitsinermut tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut

Screenearisarneq

- Screenearilluni misissuisarnermi suliniutit nalilersussallugit suliniarnermilu pitsanngorsaataasinnaasunik siunnersuuteqarluni kiisalu kræfteqartarneq pillugu screenearnerit ilaneqarnissaat pisariaqarnerisoq misissorlugu, tassunga ilanngullugit isumalluutit atugassatut pisariaqartit aammalu pineqartumi pitsanngorsaanerup pitsannguutit kingunerisassai.

Ungasinnerusorlu isigalugu:

- Kingornuttagaasumik iviangikkut kræfteqarnermi mammografi atorlugu (tarrarsuineq) misissuineq MR (magnetisk resonans) atorlugu misissuinerimik taarserneqarsinnaanersaq misissussallugu.

10.5 Immikkoortut kræftimik nappaatinut ataasiakkaanut tunngasut, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut

- Kræftimik nalinginnaanerpaatut nappaatit pillugit maannamut katsorsaarnermi periutsit allanguutaasinnaasullu misissoqqissaarneri, tassunga ilanngullugit iviangitigut kræfteqarnermi pilattaasarnerup marloqiusanngortinnerata pingaarutaa aammalu iviangimik piginniinnartitsilluni pilattaanermik neqerooruteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

10.6 Inooqatigiinnermut atatillugu pisariaqartitat, inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq kiisalu toqujartortumik paaqutarinninneq

Inooqatigiinnermut atatillugu pisariaqartitat

- Ullumikkut kræftimik nappaateqartunut taakkulu ilaqutaannut atugassarititaasunik misissueq-qissaarneq immaqalu katsorsartittup ingiaqateqarsinnaanera pillugu maleruagassanik allann-gortitsinissamik pisariaqartitsineq, kiisalu tassunga tunngatillugu isumalluutissatut pisariaqar-tinneqartut.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniuteqarneq

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit kræftimik nappaateqartut inuiaqatigiinnut akuulerseqqin-niarnerat pillugu pisariaqartitanik periarfissanillu misissuinerit, tassunga ilanngullugit timip ator-nissaata sungiusaqqinnera, tarnikkut nukittorsarneq aammalu inooqataanermut akuleruteq-qinneq kiisalu katsorsarneqartut atuarfiinik pisariaqartitsineq immaqalu pitsanngorsaaniisanik siunnersuuteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Inuunerissaalluni katsorsaaneq toqujartortunillu paaqutarinninneq

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit toqujartortut paaqutarisarnerannik pisariaqartitanik peri-arfissanillu misissuineq, tassunga ilanngullugit ulloq unnuarlu paaqutarinninneq, qasuer-sertarfiit aammalu toqujartortut napparsimmaviannik neqeroorut kiisalu immikkoortut suliami kalluarneqartut maleruagassatigut isumalluutitigullu pisariaqartitaat.
- Anniarnaveersaartitsilluni katsorsaasarnikkut pisariaqartitat tamatumunngalu iliuusissanik mi-sissuineq, tassunga ilanngullugit inuiaqatigiinni atuuttunik malitassiaqalernissamik katsorsar-neqartunullu paasisutissiinerunissamik pisariaqartitat, qitiusumik siunnersuisarfiullunilu ilitser-suisartumik "anniatsaaliinnermut immikkoortortaqalernissaq". Tamatuma saniatigut isumalluu-titut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

10.7 Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu

Ilinniartitaaneq

- Piginnaasat qaffassarnissaannut (aamma piffimmi) pisariaqartitanik misissuineq aammalu kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitaanerit ilinniartitseqqittarnerillu patajaallisaavigineqar-nissaat pillugit iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiorneq, tassunga ilanngullugit kræftimik nappaateqartut napparsimanageranni paaqutarinninnerup pitsaanerulersinneqarnissaa pillugu pitsanngorsaatiisanik siunnersuusiorneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.
- Paasisutissanik nutartikkanik tiguinnarissanik qarasaasiat atorlugit periarfissaqalernissaanik misissuineq immaqalu sulisorisanut nappaatit ersiutaannik, nappaatinik suussusersiinernut aammalu katsorsaanernut qarasaasiat atorlugit ilinniartitsinnaanermut periarfissanik misis-suineq, tassunga ilanngullugit Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartut anniarnaveer-saartinneranni katsorsaanerit. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariaqar-tinneqartussat misissorneri.

Ilisimatusarneq

- Piffinni kræfti pillugu ilisimatusaatissatut pisariaqartinneqartut iliuusissallu misissornissaat, tassungalu ilanngullugu isumalluutissatut pisariartinneqartut.
- Nappaatip ersiutaanik malussarnermit nakorsiarnissap tungaanut ileqqunik aammalu ileqqunik allann-gortitsinernik piffinni ilisimatusarneq aqutugalugu anguniagaqarluartumik pitsaasumillu paasisitsiniaanikkut suliniutissatut aallartinneqarsinnaasunik misissuinerimik aallartitsinissamik qulakkeerinninneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.

11. Kræfteqarnermut suliniarnermi isumalluutit aammalu siunissami isumalluutit pisariaqartitassatut ilimagisat

11.1 Ullumikkut kræftimut tunngasuni suliaqarnermi isumalluutit atorineqartut siunissamilu pisariaqartinneqartussat

Pineqartup peqqinnissaqarfiup ataatsimoortumik sullissineranit aningaasartuutaanillu immikkoortinneqarsinnaannginnera pissutigalugu kræftimut tunngasunut aningaasartuutit eqqortumik oqaatigineqarsinnaanngillat. Ullumikkullu kisitsisit pigineqartut aallaavigalugit siunissami kræftimut tunngasuni isumalluutit atugassariumaakkat tikkuussiffiginierneqarput.

Kræftimik sallertut pinaveersaaritsinermit atatillugu isumalluutit atugassat

2011-mi Aningaasanut Inatsimmi sallertut pinaveersaartitsinerup iluani nuna tamakkerlugu pinaveersaartitsinermit suliniarissami 10,7 mio. kr-it immikkoortinneqarput. Aningaasat amerlanersaat Inuunerittamut aningaasaliissutaapput aammalu 2010-mi Inuunerissarfinnut immikkoortitsisoqarsimalluni (imm. 4.1 takuuk). Inuunerittamut aningaasaliissutit ilaannaat kræftimik pinaveersaartitsinermit attuumassuteqarput. Tamatuma saniatigut peqqinnissaqarfimmuut aningaasaliissutit iluanni niviarsiaqqanut tamanut aqqaneq marlunnik ukiulinnut HPV-mik akiuussutissamik kapitinnissamut aningaasaliisoqarpoq. 2011-mi katillugit 11.962.000 kr-it sallertut pinaveersaartitsinermit illikartinneqarput.

Inuuneritta aamma Inuunerissarfiit 10.712 t.kr.

HPV-mut akiuussutissaliineq 1.250 t.kr.

Tullertut pinaveersaartitsinermit screenerinermilu isumalluutinik atuineq

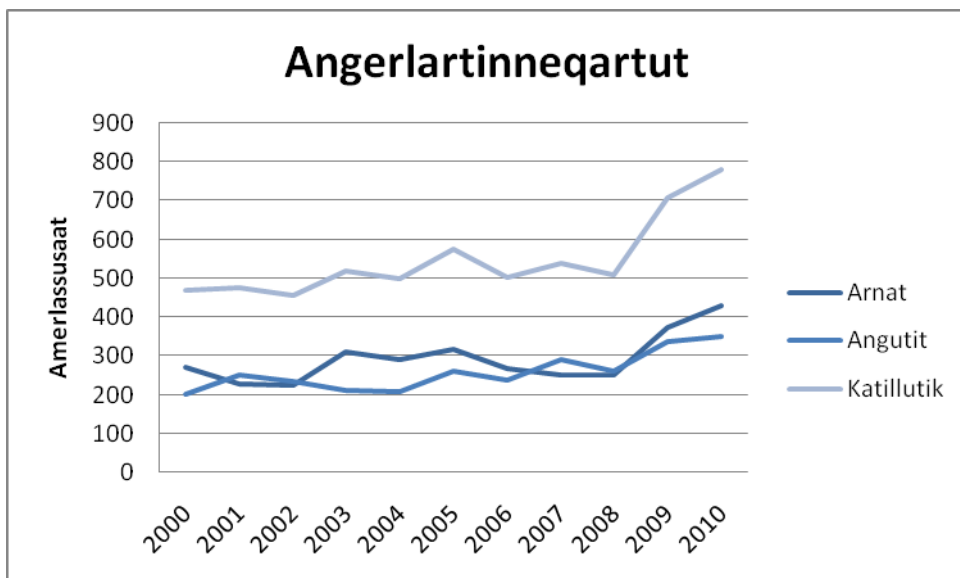
Illissap paavatigut ilanngarsilluni innuttaasunik misissuineq nalunaarsorneqarsinnaanngilaq. Soorlu kapitali 5-imi oqaatigineqareersoq, illissap paavatigut kræfteqarnermit ullumikkut misissuinerneq peqataasut amerlavallaannginnerat pissutigalugu aningaasaliissutit pitsaanerpaamik atorineqartutut oqaatigineqarsinnaanngillat. Ilaqutariit iluanni inalugarsuakkut kræfteqarnermit screenerisarnermut atatillugu isumalluutit maanna atorineqartut aamma kisitsisitalerneqarsinnaanngillat, aammattaaq kingornuttaattakkamik iviangitigut kræfteqalernissamut aarlerinaatilinnut neqeroorutit eqqarsaatigalugit.

Kalaallit Nunaanni nappaatit suussusersineqartarnerinut katsorsarneqartarnerinullu isumalluutit atorineqartut

Naak Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatinik suussusersiinerneq katsorsaanernullu atatillugu isumalluutit atukkat peqqinnissaqarfiup sullissinerinit allanit immikkortinneqarsinnaanngikkaluartut, taamaattoq – mianersortumik – innartinneqartunut/angerlartinneqartunut ullut uninngaffiit amerlassusaaq nakorsaatinullu aningaasartuutit kiisalu kræftertunut ullivimmut aningaasartuutit immikkoortinneqarsinnaapput.

Innartinneqartut/angerlartinneqartut

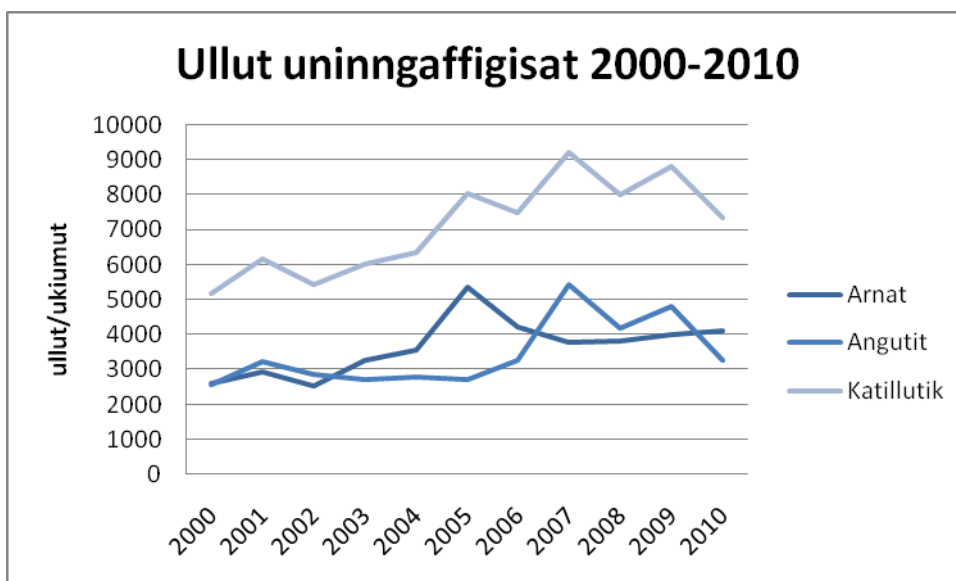
Kalaallit Nunaanni katsorsarneqartunut tunngatillugu kræftimik nappaateqartut katsorsarneqareerlutik angerlartinneqartut amerlassusaaq 2000-mi 470-iniit 2010-mi 780-inut qaffiarput. (takuuk titartagaq 11.1). Kisitsit taanna minnerpaaffiuvoq. Ilaatigut Nanortalimmit, Qaqortumit Qaanaamillu kisitsisitigut paasissutissanik pigisaqartoqannginnera pissutigalugu nalunaarutigineqartut tamakkiisuunngillat. Ilaatigut naq najukkani peqqissaavinni napparsimasut uninngasut nappaataat aalajangiullugit suussusersineqarneq ajorput, taamaammallu angerlartitaanermi kræftimik nappaateqartutut nalunaarsorneqarneq ajorlutik.

Titartagaq 11.1 2000-miit 2010-p tungaanut kræftimik nappaateqartut angerlartinneqartut amerlassusaat (C00 – C92)

Kræftimik nappaateqartut ullut napparsimmavimmi uninngaffiut atukkat

Kræftimik nappaateqartunut ullut napparsimmavimmi uninngaffittut atukkat 2007-imi amerlanerpaajugamik 9.234-nik amerlassuseqarput, 2000-mili 5.158-init 2010-mi 7.358-inut ukiumut ulluni uninngaffittut amerlassuseqarlutik (takuuk titartagaq 11.2). Taamaalilluni katsorsarneqartumut ataasimut agguaqatigiissillugu ullut uninngaffiit ikileriaateqarput. Tamanna katsorsaanerit amerliartortut ulluunerani katsorsaanertut ingerlanneqariartornerannik uninngatitsinerillu atorluarneqartarnerannik ineriartornermut ersiutaavoq. Siulianisulli ullunik uninngaffinnik atuineq minnerpaaffissaminiippoq. Ilaatigut Nanortalimmit, Qaqortumit Qaanaamillu kisitsisitigut paasissutissanik pigisaqartoqannginnera pissutigalugu nalunaarutigineqartut tamakkiisuunngillat. Ilaatigutaaq piffinni peqqissaavinni napparsimasut uninngasut nappaataat aalajangiullugit suussusersineqarneq ajorput, taamaammallu angerlartitaanerminni kræftimik nappaateqartutut nalunaarsorneqarneq ajorlutik.

Titartagaq 11.2 2000-imiit 2010-mut kræftimik nappaateqartut ullut napparsimmavimmi uninngaffigisaat (C00 – C92)

Kræftimut katsorsarneqartut nakorsaataannut aningaasartuutit

2010-mi cytostatikanut aningaasartuutit 5,2 mio. kr-it missaannippit, taamaalillutillu nakorsaatinut aningaasartuutit tamarmiusut 8,5 %-iinik naleqarlutik. Kræftimik nappaateqartut nakorsaataat nakorsaatinut tamanut sanilliullutik annertuumik akimikkut qaffariarput. Nakorsaatinut ataatsimut aningaasartuutit 2001-imit 2010-mut 94 %-inik qaffariarneranni kræftimorpiaq nakorsaait (cytostatika) 8200 %-inik qaffariarput. Qaffariarneq 2003-mit 2004-mut nakorsaait atorlugit kræftimut katsorsaanerup Kalaallit Nunaannut nuunneqarneranut atatillugu pivoq, taamaattorli 2004-mit 2010-mut 430 %-inik qaffariarpoq. Tamatuma saniatigut nappaatinut akiuussinnaanermut nakorsaatinut aningaasartuutit annertuumik qaffariarput. Nakorsaait taakku akulikitsumik atorneqartarput, kisiannili kræftimik nappaateqartunuinnaq atorneqarneq ajorlutik.

1.000 kr-inngorlugit	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nakorsaatinut aningaasartuutit katillugit	34.436	34.829	38.876	44.645	44.560	48.128	50.441	55.370	60.912
Antineoplastiske stoffer (kræftimorpiaq nakorsaait)	62	106	981	1.700	2.340	3.577	3.520	4.657	5.189
Nappaatinut akiuussinnaanermut nakorsaait	162	633	1.343	2.193	3.215	3.407	3.185	6.238	8.165

Takussutissiaq 10.1 2002-mit 2010-mut nakorsaatinut aningaasartuutit katinneri kræftimullu nakorsaait katinneri

Kræftertunut immikkoortortaq

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Kræftertunut immikkoortortami 2010-mi iviangikkut kræfteqartut, puammikkut kræfteqartut, aqajaqqullu sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut kiisalu inalugarsuarmikkut kræfteqartut 672 missaat kemoterapi atorlugu katsorsarneqarput. 2010-mi aningaasartuutit katillugit 2,8 mio. kr-inik amerlatigisut nakorsaanerumut ataatsimut, peqqissaasunut marlunnut, ullup affaani sulisartumut nutserisumut ullullu affaani sulisartumut nakorsap allattaanut agguarsimapput.

Kalaallit Nunaata avataani nappaatinik suussusersiinerni katsorsaanernilu isumalluutit atorneqartut

Soorluttaaq Kalaallit Nunaannut tunngasuni aningaasartuutit ilaannaat ersarissumik kisitsisitalerneqarsinnaasut, taamatuttaaq kræftimut katsorsarneqartunut kisitsisit ilaannaat pissarsiarineqarsinnaapput. Matumani katsorsaanernut tunngatillugu aningaasartuutaasut kisimik ilanngunneqarput. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup tamakkiisumik aningaasartuutai nanissagaanni, taava nassataasumik soorlu angalanernut ineqarnernullu aningaasartuutit ilanngunneqassapput.

Kræftimut Kalaallit Nunaata avataani katsorsarneqartut amerlassusaat

2007-imiit 2010-mut kræftimut katsorsarneqartut (nappaataannut ilisarnaat C00-C92) Danmarkimut ingerlateqqinneqartut 141-niit 182-inut amerleriarnersigut 29 %-inik qaffapput. Katsorsarneqartut ilaat ukioq ataaseq sinnerlugu Rigshospitalimi katsorsarneqartarmata kisitsisit 'napparsimaleqqartut' amerlassusaattut paasineqassanngillat. Taamatuttaaq allanik nappaateqartut tappavunga katsorsartikkiartortit amerleriarmata, piffissaq tamakkerlugu kræftimik nappaateqarlutik katsorsartikkiartortut katsorsartikkiartortut tamarmiusut 25 %-eraat. (Takussutissiaq 10.1 takuuk).

	2007	2008	2009	2010
Kræftimut katsorsarneqartut amerlassusaat	141	151	171	182
Inuit RH-mut katsorsartikkiartortut amerlassusaat	544	596	667	716
Kræftimut katsorsarneqartut %-inngorlugit	26 %	25 %	26 %	25 %

Takussutissiaq 11.1 2007-imit 2010-mut kræftimik nappaatillit (C00-C92) Rigshospitalimi katsorsarneqartut amerlassusaat

Kalaallit Nunaata avataani kræftimut katsorsaannermut atatillugu aningaasartuutit

Rigshospitalip kisitsisini naatsorsoqqissaakkami nunap immikkoortuinut atortitatut akit immikkullu akit immikkoortittarpai. Immikkut akini nakorsaatinut, katsorsaannermi atortuni, misissueqqissaarnerni aningaasartuutit ilaatigut ilaapput.

2007-imiit 2010-mut nunap immikkoortuinut atortitanut akinut ukiumoortumik aningaasartuutit 26-28 %-ii kræftimut attummassuteqartunut nappaatit ilisarnaataannut atorneqarput. Tamatuma saniatigut aningaasartuutit 1-2 %-ii tinusunut naviananngitsunut katsorsaannermut atorneqarput. Danmarkimi katsorsarneqartunut ataatsimoortumik aningaasartuutit qaffasinnerusinnaapput, naatsorsuinnermimi uani kræftimik nappaatigineqartut taaneqanngitsut ilanngunneqanngimmata. Takussutissiaq 11.2-mi takuneqarsinnaasutut katsorsaannermi aningaasartutit tamarmiusut 30 %-inik qaffariaqarput, kræftimullu katsorsaannermut atorneqartut aalaakkaasuullutik.

Immikkut sullissinernut aningaasartuutit qaffariartorput. 2008-mit kræftimut katsorsaannermi immikkut sullissinerit immikkoortillugit nalunaarsorneqartarput. Piffissami tassani aningaasartuut 65 %-inik qaffariarput immikkullu sullissinerit kræftimut katsorsaannermut attuumassutillit piffissami immikkut sullissinerit tamarmiusut iluini annertusiartorlutik (takussutissiaq 11.2). Immikkut sullissinerit 2010-mi qaffariarnerannut ilaatigut 2009-mit 2010-mut nakorsaatinut aningaasartuutit annertuumik, 10 % tikillugu, qaffariarnerannik patsiseqarpoq.

1.000 kr-inngorlugit	2007	2008	2009	2010
Nunap immikkoortuinut atortitanut akit naapertorlugit kræftimut katsorsaannermi aningaasartuutit	13.061	15.756	19.734	20.014
Kræftimut katsorsaannermi nunap immikkoortuinut atortitanut akit %-inngorlugit	27 %	28 %	28 %	26 %
Immikkut sullissinerit, kræftimut katsorsaaneq	-	1.726	1.964	2.849
Immikkut sullissinerit katillugit	7.138	8.429	8.676	10.409
Kræftimut katsorsaannermi immikkut sullissinerit %-inngorlugit	-	20 %	23 %	27 %

Takussutissiaq 11.2. 2007-2010 Rigshospitalimi kræftimut katsorsaannermut aningaasartuutit

Timip iluani allannguutininik misissuinerit

Ullumikkut timip iluani allannguutininik misissuinerit ukiumut aningaasartuutit 2,3 mio kr-iupput, taak-kualu timip iluani allannguutininik suussusersiinermi immikkoortunut tamanut, ilanngarsilluni illissap paavatigut kræfteqarnermik misissuinerit aammalu HPV-mik suussusersiiniarnermi periarfissat ilanngullugit aningaasartuutit matussuserlugillu immikkut sullissinerit ikittut matussusertarpaat.

Misileraalluni katsorsaannerit

Misileraalluni katsorsaannerit 2009-mi 4,4 mio. kr-inik, 2010-mi 4,533 mio. kr-inik 2011-milu 2,2 mio. kr-inik immikkoortitsisoqarsimavoq.

11.2 Kalaallit Nunaanni manna tikillugu neqeroorutaasut nangiinnarneqarneranni kræftimut katsorsaannermi isumalluutini atuneq pillugu inerniliussa

Kræftimut katsorsaannermut atatillugu immikkoortuni naatsorsuusioreqarsinnaasuni maani Danmarkimilu isumalluutini atuneq annertusiarortoq ataatsimut inerniliunneqarsinnaavoq. Naak neqeroorutaasut pitsanngornissaannut qanoq iliuseqanngikkaluarluta kræftimut katsorsaannermi isumalluutini atuneq suli qaffakkiartussasoq ilimagineqarsinnaavoq. Tamanna siusinnerusukkut oqaatigineqareersutut ilaatigut innuttaasut utoqqaliartornerannik, taamaalillutillu amerlanerit kræfteqalernissaannik patsiseqarlunilu ilaatigut inuusaatsip kingunerisaanik – minnerunngitsumik pujortartarnerup kingunerisaanik – amerliartortut kræfteqalernissaat ilimagineqarsinnaallunilu katsorsaannermut neqeroorutit ingerlaavartumik pitsanngoriartortinneqarnerannik patsiseqarpoq, taamaalillutalu piffinni tamani danskit katsorsaannerisa pitsaaqataanik ingerlatsiviusuni katsorsaannermut aningaasartuutivut nammineq isummaminnik qaffakkiartornerat nalaatissallutigu, nakorsaatimmi atorlugit katsorsaanerit tamatigoruinnangajak akitsoriartortuaannarmata.

11.3 Danmarkimi kræftimut tunngasuni ineriartorneq kiisalu danskit kræftpakkiinut atatillugu isumalluutini atinerit

Danskit peqqinnissaq pillugu oqaluttuarisaaneranni nutaanerusumi kræftplan I aamma II annertunarpaamik kræftimut katsorsaannermik pitsanngortitsisimasutut oqaatigineqarput (Søgaard, 2009). 2001-ip kingorna Danmarkimi kræftimut tunngasunik suliat annertuumik qaffariarput. Tamanna ingammik inunnut kræftimut tunngasunik katsorsarneqartut, pilattarneqartut, qinnguarterneqartut kemoterapimillu katsorsarneqartut amerlassusaannut tunngavoq.

2001-imiit 2008-mut inuit kræftimut kræftimulluunniit attuumasunik patsiseqartumik katsorsarneqartut amerlassusaat 32 %-inik imaluunniit 45.000-nik qaffariarpoq. Piffissamissaaq tassani kræftimut tunngasunik pilattaanerit 36 %-inik imaluunniit 24.000-nik amerlanernik pilattaasoqarneratigut qaffariarput. Inuittaaq kræftimut pilattarneqartut 2,5 %-inik imaluunniit inuit 2.000-t missaannik amerlatigisunik qaffariarput. Sullinneqarnikkut kræftimut qinnguartaanerit 2003-mit 2008-mut 41 %-inik inunnit 203.000-nit 228.000-nut qaffariarput, kemoterapilugit atorlugu katsorsarneqartut 2003-miit 2008-mut 232.000-nik amerlatigisunik katsorsaannernut marloriaatinngorput (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, 2009).

2004-mit 2009-p tungaanut kræftimut tunngasunuinnaq 7,1 mia. kr-inik immikkut aningaasaliisoqarpoq, kiisalu kræftimut tunngasunik atortorissaarutinut atugassanik 2,25 mia. kr-inik taarsigassii-soqarluni. Taamaalilluni 2010-p tungaanut aningaasaliissutit katillugit 10 mia. kr. missaanni amerlassuseqarput. Kisitsisilli immikkut aningaasaliissutaasut taarsigassiissutaasullu saniatigut danskit kræftimut katsorsaaneranni aningaasartuutit qanoq agguarsimanerini takussutissaqanngilaq. Kalaallit Nunaannisulli kræftimut tunngasuni ataatsimut aningaasaliissutit malinnaaffiginissaat amigaataavoq (Søgaard, 2009).

11.4 Kalaallit Nunaanni maannakkumut neqeroorutaasut pitsanngortinneqarnerisigut siunissami kræftimut katsorsaannermi isumalluutit atugassatut ilimagineqartut

Siunissami isumalluutinit pisariaqartitassanut tunngaviusumik toqqammaviit sunniuteqartussat

Kræftimut katsorsaasarneq pitsanngortinneqassappat tunngaviusumik toqqammavissat arlallit annertuumik isumalluutini allilerinissamik kinguneqartussaapput. Deloitte-p Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfiup unammilligassai pillugit narlunaarusiaani "peqqinnissaqarfik pitsaanerpaaq" pissutsit pingasut imminnut oqimaaqatigiissinnerisigut nanineqassasoq tunngavigineqarpoq, tassalu: aningaasaqarneq,

piareersimassuseq pitsaassuserlu, kiisalu: *"pitsaassuseq peqqinnissarlu pillugit neqerooritigut piareersimaneq nunani killerni nalinginnaasumik pitsaassusilik Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmi tunngavigissallugu piviusorsioruunngitsaq"* (danskisuuani qupp. 21). Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik ullumikkut pitsaassutsikkut misilittarneqartoq ataatsimut naliliutigineqarpoq (Deloitte, 2010).

Peqqinnissaqarfimmut unammillertit unammilligassat. Kræftimut katsorsaanerup sapingisamik pitsaanerpaap qulakkeernissaa peqqinnissaqarfiup ullumikkut unammilligassaasa amerlasuut ilagaat. Inusaatsip kinguneranik nappaatit allat, soorlu uummatikkut taqarsuakkullu nappaatit, sukkornerit, tarnikkut nappaatit kiisalu innuttat utoqqaliartornerisa kingunerisaanik tamatumalu kingunerisaanik peqqinnissaqarfiup pitsaanerumumik sullissinissamik ilimagisaqartunut, kinguneranillu peqqinnermut tunngatillugu sullinneqarnerit annertusiarturneri. Kræftimut katsorsaanermik pitsanngortitsineq immikkoortuni allani ajornerumumik sullissilernermik kinguneqassanngilaq.

Piareersimassuseq aqqissuussinermilu unammilligassat

Ullumikkut peqqinnermut tunngasuni sullissinermi piareersimassuseq unammillernartuuvooq. Siunissamissaaq nunaqarfimmi Nuummiluunniit najugaqarneq apeqqutaatillugu, soorlu nappaatinik suussusersinerit, katsorsaanerit aammalu inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni sullissinerit annertuumik assigiinngissuteqarumaarput. Immikkut ilisimasaqarnermik patsiseqartumik paasiniaaffinnut katsorsaavinnullu najukkatsigut ungasissumiiinneq pissutigalugu unammilligassanik kiisalu angallannermut ineqarnermullu aningaasartuutunik nassataqartarpoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkut ilisimasaqaleriartornerup periarfissanikkiartornerullu nassatarissavaat piffinni assigiingitsuni periarfissat assigiinnginneruleriartornerat, tamannalu piareersimanissamut tunngatillugu unammillernartumik kinguneqassaaq. Kræftimut tunngasuni pitsanngortitsineq sumi najugaqarneq apeqqutaatinnagu kikkunnut tamanut neqerooritigineqarnerata qulakkeerneqarnera pingaarutilimmik unammilligassaasaaq.

Aningaasatigut unammilligassat.

Peqqissutsimut tunngasuni immikkut ilisimasaqarfimmi sullissinerit akisunerusut. Najugaqariaatsip kingunerisaanik peqqissutsimut tunngasuni sullissinerit immikkut ilisimasaqarfiit katsorsarneqartumut ataatsimut tunngatillugu akisusarput, ataatsikkoortitsisinnaanikkummi akikinnerumumik sullissisinnaneq periarfissaqarfigineqarneq ajormat. Tamatuma issittumi peqqissutsimut tunngasuni ataatsimut aningaasartuutit piffinni innuttaqqortuuni angallannikkullu inerisarluarneqartuni periarfissalinnut sanilliullugit qaffasinnerusarnerat kinguneraa.

Annikinnaarlugit aningaasaliisarnerit. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik issittumi peqqinnissaqarfinnut allanut sanilliullugu annikinnaarlugu aningaasaliiffineqartarpoq. Ullumikkut Kalaallit Nunaanni innuttamut ataatsimut agguaqatigiissillugu peqqinnissamut aningaasartuutaasartut Danmarkimi aningaartaartaasartunit annikinneruvoq, issittumilu nunani allani peqqissutsimut tunngasuni sullissinermi innuttamut ataatsimut agguaqatigiissillugu issittumi aningaasartuut nunamut tamarmut agguaqatigiisitsilluni sanilliullugu qaffasinnerusarluni (Young, 2011). Tamatuma kinguneranik katsorsaanerit inuunermik navianartorsiornermik aallaaveqanngitsut Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmit neqerooritigineqarneq ajorput, soorluttaaq inuunermik navianartorsiornerit pilatsinnissanut utaqqisoqartarpoq. Tamannattaq kræftimut katsorsarneqarnerup malitsigisaanik katsorsartinnermut tunngavoq, soorlu assersuutigalugu iviangimik sanaqqiinerit. Taamaallilluni kræftimut katsorsaanermik pitsanngortitsinermi aamma katsorsaanernut kræftimut attuumassutillinnut isumalluutinik annertusaanissaaq pisariaqartissavaa.

Atortorissaarutitut aningaasaliisannginnerit. Pitsaassutsimut tunngatillugu pissutsit attuumassuteqartut ilagaat nappaatinik suussusersinermut atatillugu atortorissaarutitut nutaanik ukiuni arlalinni aningaasaliisoqarsimannginnera, soorlu MR scannerimik. Tamatumalu nunani sanilitsinnisut nappaatit suussusersinissaannut periarfissatta, taamaallillunilu aamma nappaatit suussusersinerisa pitsaasuune-

rannut malinnaasimanginnerat. Atortorissaarutitut pisariaqartunut aningaasaliitinnata assigiingissut annertusiartuinnassaaq.

Atortorissaarutitut pisaarnitta kingunerisaanik malitseqaatitut kinguneqaataasinnaasut. MR scannerisinnaanermut periarfissaqalernikut allanik nappaatilinnut MR scannerimik atuilluni misissuinnissap, taakku nappaataannut atatillugu misissuineq taamaattumik atuinissamik pisariaqartitsippat neqerorutigingissaa ajornakusuussaaq. Danmarkimi 2008-mi 500.000-t missaannik amerlatigisunik MR scannerisoqarpoq (Danske Regioner, 2010), tamannalu danskit quliugaangata ataatsip ataasiarluni MR scannererneranik naleqarpoq. Kalaallillu Nunaanni taakku tallimararterutaannaalluunniit ingerlatisagutsigit taama tamanna ukiumut 1.000-riarluta MR scannerisarnitsinnik naleqassaaq.

Pitsaassutsimut tunngatillugu unammilligassat

Peqqinnissaqarfimmi paasissutissanik amigaaqartarneq. Ullumikkut pitsaassutsimut tunngatillugu peqqinnissaqarfimmi pitsaassutsip qanoq ittuunera pillugu paasissutissanik peqannginnerput annerpaamik unammilligassaavoq. Tamatumalu nassataanik suliniutit pitsannguutissatut kissaatigineqartunik kinguneqarnersut nalilissallugu ajornakusoortarpoq. Peqqinnissaqarfillu tamaat ataatsimut isigalugu paasissutissanik tiguinnarissanik peqarnissaaq ataatsimut ajornartorsiutaammat, kræftimut tunngasut pitsanngortinnissaannut atatillugu ataatsimoorussamik aaqqiinissaaq pisariaqarpoq. Tamannalu annertuumik aningaasaliinermik pisariaqartitsivoq.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni sullissineq inuunerissaanerlu. Pineqartuni taakkunani pitsanngorsaanissami peqqinnissaqarfiup kisimi suliniuteqarsinnaanerani aallaaveqassanngilaq, aammali inunnik isumaginninnermi sullissineq matumani pingaarutilimmik apeqqutaavoq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissamik suliniarneq katsorsarneqartumut ataatsimut naleqqussakkatut ingerlanneqartarpat, tamanna isumalluutini annertuumik kiisalu inunnik sullissisunit ilinniarsimasunit piareersassallugu pisariaqarpoq. Assersuutigalugulu angerlarsimaffinni ulloq unnuarlu paaqqutarinnissamik neqeroruteqartoqalerpat, taamatut neqerorutit aamma kræfteqanngikkaluarlutik napparsimasunut allanut neqerorutigineqartariaqassapput. Tamannattaq aamma inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni sullissinnermut atuuppoq.

Immikkut piunissaqaatit siunissami isumalluutini pisariartitsinnermut sunniuteqartussat

Immikkut piunissaqaatinut siunissami isumalluutini pisariaqartitassanut sunniuteqartussanut ilaatigut kræftimut katsorsaanermi nassuiaammi periarfissatut pisariaqartitatuullu suut 2013-imi inaarutaasumik kræfti pillugu pilersaarummi ilaasussatut tikkuarneqassanersut apeqqutaajumaarpoq. Taakku ilamininngui kisimik immikkut isumalluutini – aningaasatigut kiisalu periarfissatigut – atuinngikkaluarluni aallartinneqarsinnaasut maannangaaq takuneqarsinnaavoq. Taamatuttaaq kræftimut tunngasuni pisariaqartitatu kisimik atuutilersinneqassappata pitsanngoriaatitut kissaatigineqartut, taamaallunilu aamma aningaasaliissutaasunit pissarsiat, pissarsiarineqarsinnaanaviangillat.

Kræfti pillugu suliniutit annertusarneqarnerat maani Danmarkimisulli kinguneqassappat, taava kræftimut katsorsaanerup iluani paasiniaanerni nappaatinillu suussusersiinerup iluani suliassat annertuumik qaffannissaat ilimagineqartariaqassaaq, tamatumalu kinguneranik amerlanerit kræfteqarnerannik patsitaassiffiusut misissorneqarnermik kingorna peqqissuuneri paasineqarumaassasut. Screenerilluni misissuisarnernik neqerorutit annertusarnissaanik tikkuasaqassappat, taava illissap paavatigut kræfteqarsinnaaneq pillugu innuttaasunik screenerinnermi inuit peqataasut amerlanerusariaqassapput, tamanna siunissami aningaasatigut pissarsissutaassappat. Taamatuttaaq Danmarkimi kræftimik patsiseqartumik pilaanerit annertuumik qaffariarput. Tamassuma assinganik maani pisoqarnissaa ilimagineqartariaqarpoq. Tamatumalu peqatigisaanik pilaanerit amerleriaataasa ilaat inissanik tigusisussat Danmarkimi ingerlanneqartariaqassapput. Taamatuttaaq kemoterapimik katsorsaanerit amerleriarnissaat ilimagineqartariaqarpoq, taakkulu ilaasa Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftertunut immikkoortotami ingerlanneqarnissaat ilimagineqartariaqarpoq, ilaallu Danmarkimi ingerlanneqarta-

riaqarumaassallutik. Qinguartartilluni katsorsaanerit ilimagisatut amerleriassappata, taava katsorsar-
neqartut amerlanerusut danskit napparsimasunut ineqarfiini sivisuumik uninnganissaannik neqeroofi-
gineqartariaqassapput. Danskit kræftpakkiinut aningaasartuutit ilaat annertuut ataatsimoortukkuutaa-
nik pilertornerusumik katsorsaanernik ingerlatsinernut atorneqarput. Taamatullu ingerlatsinermut atatil-
lugu inissatigut aporfiit, inissanik amerliliinermik pisariaqartitsisut naamattoorneqarsimapput. Taama-
tutaaq aamma maani pisoqarnissaa ilimanassaaq.

Immikkut piunasaqaatit tamakkiisumik nassuiarnissaannut kræfti pillugu pilersaarummi kaammattuuti-
giunaaqassat apeqqutaajumaarput.

12 Najoqqutarisat

- ADAMSEN, L., QUIST, M., ANDERSEN, C., MØLLER, T., HERRSTEDT, J., KRONBORG, D., BAADSGAARD, M. T., VISTISEN, K., MIDTGAARD, J., CHRISTIANSEN, B., STAGE, M., KRONBORG, M. T. & RØRTH, M. 2009. Effect of a multimodal high intensity exercise intervention in cancer patients undergoing chemotherapy: randomised controlled trial. *British Medical Journal*, b3410.
- AFDELING FOR EPIDEMIOLOGISK FORSKNING, S. S. I. 2008. Det Grønlandske Landspatientregister. Intern rapport baseret på analyse af udvalgte diagnosekoder og validering af fødsler. København: Afdeling for Epidemiologisk Forskning, Statens Serum Institut.
- BJERREGAARD, P. & DAHL-PETERSEN, I. (eds.) 2008. Levevilkår, livsstil og sundhed i Grønland 2005-2007, København: Statens Institut for Folkesundhed.
- BJERREGAARD, P. & NICLASEN, B. (eds.) 2011. Folkesundhed blandt skolebørn – Resultater fra HBSC Greenland undersøgelsen 2010 København: Statens Institut for Folkesundhed.
- DANSK KRÆFTFORSKNINGSFORUM 2010. Status, udfordringer og muligheder for anvendelse af de kliniske kvalitetsdatabaser i klinisk kræftforskning. København: Dansk Kræftforskningsforum.
- DANSKE REGIONER 2010. Styr på regionerne - regionernes økonomi i 2010. København: Danske Regioner.
- DELOITTE 2010. Grønlands sundhedsvæsen – udfordringer for fremtiden. Økonomi- og strukturanalyse af det grønlandske sundhedsvæsen. Nuuk: Departementet for Sundhed, Grønlands Selvstyre. .
- FRIBORG, J., KOCH, A., WOHLFARHT, J., STORM, H. & MELBYE, M. 2003. Cancer in Greenlandic Inuit 1973-1997: a cohort study. *International Journal of Cancer*, 107, 1017-22.
- FRIBORG, J., KOCH, A., WOHLFARHT, J., STORM, H. & MELBYE, M. 2004. Cancer in Greenlandic Inuit 1973-1997. *International Journal of Circumpolar Health* 63, 195-8.
- GRØNLANDS HJEMMESTYRE 2007 Inuuneritta - Folkesundhedsprogram, Landsstyrets strategier og målsætninger for folkesundheden 2007-2012 [Public Health plan 2007-2012], Nuuk: Grønlands Hjemmestyre.
- JENSEN, R., FRIBORG, J., ROSBORG, J., SPECHT, L., BROFELDT, S., THERKILDSSEN, M. H. & HOMØE, P. 2010. Survival of head and neck cancer in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health* 69, 373-82.
- KOCH, A., KRAUSE, T., KROGFELT, K., OLSEN, O., FISCHER, T. & MELBYE, M. 2005. Seroprevalence and risk factors for *Helicobacter pylori* infection in Greenlanders. *Helicobacter*, 10, 433-42.
- KOF UDVALGET 2004. Klinisk kræftforskning i Danmark. Konkrete tiltag til understøttelse af kræftbehandlingsplanen (høringsudgaven). København: Statens Sundhedsvidenskabelige forskningsråd.
- KRÆFTENS BEKÆMPELSE 2010. Strategisk oplæg om kræftrehabilitering. København: Kræftens Bekæmpelse.
- LANDSLÆGEEMBEDET 2010. Årsberetning 2009. Nuuk: Landslægeembedet.
- MARSELISBORGCENTRET 2004. Rehabilitering i Danmark. Hvidbog om rehabiliteringsbegrebet. København: Marselisborgcentret
- MEHLSSEN, M. Y., JENSEN, A. B. & ZACHARIEA, B. 2007. Psykosociale problemer og behov hos kræftpatienter. *Ugeskrift for Læger*, 169, 1682-7.
- MINISTERIET FOR SUNDHED OG FOREBYGGELSE 2009. Nøgletal for kræft, april 2009. København: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse.
- NICLASEN, B. & MULVAD, G. 2010. Health care and health care delivery in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, 69, 437- 47.
- NICLASEN, B. V.-L., PETZOLD, M. G. & SCHNOHR, C. 2007. Overweight and obesity at school entry as predictor of overweight in adolescence in an Arctic child population. *European Journal of Public Health*, 17 17-20.
- NIRAS & ASIAQ 2005. Radon i Grønlandske boliger. Nuuk: Asiaq.

- NOMESCO 2010. Temasektion vedr. kvalitetsindikatorer, NOMESKO's Helsestatistik for de nordiske lande 2009. København: NOMESCO.
- OLSEN, J. H., ANDERSEN, A., L, L. D. & AL, E. 1997. Avoidable cancers in the Nordic countries. *Acta Pathologica Microbiologica et Immunologica Scandinavica*, 105
- REGERINGEN 2010. Aftale om Kræftplan III. København: Regeringen.
- SCHNOHR, C., SØRENSEN, T. I. A. & NICLASEN, B. V.-L. 2005. Changes since 1980 in body mass index and the prevalence of overweight among inschooling children in Nuuk, Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, 64, 157-62.
- SUNDHEDSSTYRELSEN 2000. National kræftplan. Status og forslag til initiativer i relation til kræftbehandlingen. København: Sundhedsstyrelsen.
- SUNDHEDSSTYRELSEN 2005. Kræftplan II. Sundhedsstyrelsens anbefalinger til forbedringer af indsatsen på kræftområdet. København: Sundhedsstyrelsen.
- SUNDHEDSSTYRELSEN 2006. Forbedring af kirurgisk kræftbehandling - de lægevidenskabelige selskabers anbefalinger. København: Sundhedsstyrelsen.
- SUNDHEDSSTYRELSEN 2007. Opfølgning på Kræftplan II. København: Sundhedsstyrelsen.
- SUNDHEDSSTYRELSEN. CENTER FOR EVALUERING OG MEDICINSK TEKNOLOGIVURDERING 2004. Evaluering af Kræftplanens gennemførelse - Status og fremtidig monitorering København: Sundhedsstyrelsen.
- SUNDHEDSSTYRELSEN. KRÆFTSTYREGRUPPEN 2001. Sundhedspersonalets uddannelse i kræftbehandling. Kræftstyregruppens faglige anbefalinger. København: Kræftstyregruppen.
- SØGAARD, J. 2009. Kræftbehandlingens økonomi. Nu og i fremtiden. Dagens Medicin kræftsymposium. København.
- WILSON, J. M. G. & JUNGNER, G. 1968. Principles and practice of screening for disease. *Public Health Papers*. Geneva: World Health Organisation.
- WORLD HEALTH ORGANISATION 2003. Framework Convention on Tobacco Control. Geneva: World Health Organisation.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION 2003. Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases. WHO technical Report Series. Geneva: World Health Organization.
- YOUNG, K. T. 2003. Review of research on aboriginal populations in Canada: relevance to their health needs. *British Medical Journal*, 327, 419-22.
- YOUNG, K. 2011. Arctic Human Health Expert Group. Presentation to the Arctic Health Ministers' Meeting. Nuuk

Ilanngussaq 1 Aqutsisoqatigiit aamma suleqatigiissitat

Aqutsisoqatigiit

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Pisortaq Ann B. Kjeldsen

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik

Nakorsat pisortaat Carsten Thordal

Nunatsinni Nakorsaaneqarfik

Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz

KANUKOKA

Immikkoortortami pisortaq Kisea Bruun

Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik

Peqataarusussimangilaq

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (allatsi)

Suleqatigiissitat

Suleqatigiissitat siulliit. Kræftimik nappatsaaliuinemik siunertaqartumik sallertut pinaveersaartitsineq

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik

Immikkoortortami pisortaagallartoq Ella Skifte, Paarisa

Inuunerissaasut: Nakorsaq immikkut ilisimasalik Michael L. Pedersen

Kommuneqarfik Sermersuumi Pitsaaliusoqarfik

Line Dahlentoft

Suleqatigiissitat aappaat. Kræftimik nappatsaaliuinemik siunertaqartumik tullertut pinaveersaartitsineq

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik (immikkut ilisimasalittut akisussaasut):

Nakorsaaneq Torben Myrhøj, Pilattaanermut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Peder Kern, Arnat nappaataannut – naartusunut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Allan Gelvan, Nakorsaasersuinemut immikkoortoqarfik (kræftertunut akisussaasoq)

Nakorsaaneq Susanne Brofeldt, Siutinut-qinngamut-toqqusaanut immikkoortoqarfik

Nunatsinni Nakorsaaneqarfik

Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz

Immikkut siunnersorti Gorm Nørgaard Pedersen

Taakkua saniatigut Nunap Immikkoortuini Peqqinnissaqarfinnit allakkatigut akisoqarsimavoq

Suleqatigiissitat pingajuat. Kræftimik nappaatit nalinginnaasut taakkorpiaallu iliuuseqarfigineqarnerat (suussusiineq katsorsaanerlu)

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik (immikkut ilisimasalittut akisussaasut):

Nakorsaaneq Torben Myrhøj, Pilattaanermut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Peder Kern, Arnat nappaataannut – naartusunut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Allan Gelvan, Nakorsaasersuineranut immikkoortoqarfik (kræftertunut akisussaasoq)
Nakorsaaneq Susanne Brofeldt, Siutitut-qinngamut-toqqusaanut immikkoortoqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz
Immikkut siunnersorti Gorm Nørgaard Pedersen
Taakkua saniatigut Nunap Immikkoortuini Peqqinnissaqarfinit allakkatigut akisoqarsimavoq

4. Inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq avataaniilu suleqateqarneq

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Peqqissaanermi siunnersorti Julie Præst Wilche (suleqatigiissitanut akisussaasoq)
Peqqissaanermi suliamik ilisimasallit
Forstander Stine Kilime, Kalaallit Peqqissartut Illuat
Peqqissaasuuneq Anne Birgitte Jensen, Nakorsaasersuineranut immikkoortoq
Napparsimasunik ataqatigiissarisooq Hanne Meyer, Rigshospitalet
Nunap immikkoortuini peqqinnissaqarfinni peqqissaasut aqutsisui allakkatigut akissuteqarput
Kommuneqarfik Sermersooq
Immikkoortortami pisortaq Margrethe Thuesen
Sana social
Socialrådgiver Marie Filemosen
Kalaallit Nunaanni kræftimut akiuiniaqatigiiffik
Taakkua saniatigut kommuninit allakkatigut akisoqarsimavoq

5. Ilisimasat aallaavigalugit, misissueqqissaartut aamma paasissutissanik uppernar-saasut

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)
Peqqissutsimut Pitsaaliuinernullu Aqutsisoqarfik (immikkut ilisimasalittut akisussaasut):
Nakorsaaneq Torben Myrhøj, Pilattaanermut immikkoortoqarfik
Nakorsaaneq Peder Kern, Arnat nappaataannut – naartusunut immikkoortoqarfik
Nakorsaaneq Allan Gelvan, Nakorsaasersuineranut immikkoortoqarfik (kræftertunut akisussaasoq)
Susanne Brofeldt, Siutitut-qinngamut-toqqusaanut immikkoortoqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz
Immikkut siunnersorti Gorm Nørgaard Pedersen

6. Aningaasaqarnermik misissueqqissaartut

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)
AC fuldmægtig René Jørgensen
Peqqissutsimut Pitsaaliuinernullu Aqutsisoqarfik
AC fuldmægtig Charlotte Paninnguaq Horsted
Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik
AC fuldmægtig Henriette Rosing

